PSYCHOANALYSA

BOHUSLAV BROUK

Alois Srdce v Praze

PSYCHOANALYSA

BOHUSLAV BROUK

PSYCHOANALYSA

ALOIS SRDCE V PRAZE

THERAPIE

SITUACE

Naivní a povrchní pojímání našich duševních záležitostí, jež dnešní výrobní řád odloučil od sociálních zájmů, nelze považovati za primitivní, neboť je vlastním výrazem civilisované, takřka přecivilisované doby. Primitivové naopak přeceňovali dojmový (vnitřní) prvek vjemu, takže žádný tvar, ani barva nebyla jim pouhým pojmem, nýbrž vyjadřovala vždy to, co asociovala. Infantilní epocha duševního vývoje lidstva vyznačovala se touto projekční vlastností, zlidštěním nelidského a teprve v pozdějším věku počala se přesněji vymezovati hranice mezi námi a reálnem, mezi zákony psychy a zákony hmoty. Bohužel, materialistická věda, která vedla k tomuto pokroku, působila od svého prvopočátku opět introjekčně a promítala vlastnosti hmoty na naši psychu, nerespek-

tujíc ještě dostatečně vzájemnou odlišnost obou světů: reálna a psychy. Nehledě k existenčnímu významu vědy závisí však pokrokovost jejího období hlavně v tom, že svrchovanost menšiny (subjektu) byla vystřídána spravedlivější diktaturou většiny (objektna).
Ovšem potlačení duševních intimit, postupem věků zvyšované, stalo se příčinou neblahých následků, které dnes vespolek nashromážděny převyšují abnormálně svou původní důležitost. Zakazované svéprávi individuality počíná ohrožovati společnost nikoliv jenom jednotlivě, nýbrž i masově. Neukojované požadavky subjektu přestaly být toliko podkladem pro odboj individua vůči společnosti a posloužily rovněž důvodem k boji masovému, k boji utlačovaných vrstev proti společenským formám. **Lidstvo nesnáší již masku, kterou je rozum přikrývá.** Takový stav přivedl by posléze i rozum na scestí, neboť intelekt, nechtějící se vzdáti své svrchovanosti, pokoušel by se zracionalisovati, t. j. zalhati vítězný projev iracionální individuality, které již nelze déle zabraňovati průchod. Nedostačuje-li nepřímé ukájení k uspokojení nedosaženého, nelze očekávati při násilném uvolnění se potlačovaných žádostí se stran rozumu nic jiného, leč životní dadaismus, rozumářsky odůvodňující »hloupost«. Neproduktivní hravé individuálnosti není zapotřebí a je rovněž nemožné přiznávati jiné účelnosti, než účelnosti v ní samé. Jinak vysvětlovaná »hloupost« je vskutku hloupostí. Barbarské přenášení psychické rozmařilosti na mimoduševní oblast svedlo naše předky k magii. Dnešní intelektualisování neracionálnosti musilo by pak skončiti podobným efektem.

Člověk není bytostí, jíž by charakterisovala matrika, dějiny a navštívenka. Jestliže bylo možné zapříti dodnes mnohé vlastnosti nehodící se k archivářským záznamům a popsat osobu toliko podle společenských činů, vděčí dějepisci za toto pohodlí jenom tomu, že ostatní vzali s sebou mlčeliví svědci do hrobu. Širší veřejnosti představují se lidé se škraboškou rozumnosti v napoleonské póze, zbaveni svého skutečného já. Pronikne-li na venek trochu více, je pak neodůvodněnou snahou všech, vpraviti takovéto jevy v meze racionálního obrazu, v jakém se dotyčný představil. Kdyby nebylo pokoutních životopisů o slavných osobách, těžko bychom věřili, že byli také lidmi. Je opravdu smutným zjevem ono psychologické překvapení udivující nás, vidíme-li svého představeného mluviti o osobních věcech nebo činiti něco, co přesahuje obvyklé formality. Věci nejnelidštější považujeme za přirozenější, než nejprimitivnější chování. Společenský řád, který došel k těmto ekonomicko-sociálním formám a vystupňoval je k nejvyšší krajnosti, stává se nesnesitelným jak pro individuum samé, tak pro celou společnost. Shroucení individuí se již naše doba dočkala, čeká nyní toliko na shroucení sociální, jež snad přivodí nový řád, v němž se bude moci konečně i každý jednotlivec uzdravit. Tehdy splní se snad cíl, který si dodnes kladli a kladou mnozí filosofové, sociologové a hygienici.

Vnitřní rozvrat lidí, jímž se odůvodňuje i společenský rozvrat lidstva, není však problémem krise filosofie, nýbrž krise hospodářsko-sociální nutící právě lidi v co nejintensivnější míře zapírati své já a oddaně se podříditi strojovému využití, zna-

jícímu toliko konečný výsledek a odmítající každý neproduktivní rozmar. Filosofie se tu bezvýsledně snaží přemluviti člověka, aby se uskrovnil v osobních požadavcích a dobrovolně se poddal vykořisťování. Takto pokouší se filosofie potlačovati naše individuální požadavky, pročež je dnes zjevem reakčním. Problém duševní hygieny nevězí totiž v hledání jednotného životního názoru, neboť v tomto směru bylo nejdokonalejší náboženství, kterému se dnes za vědní vyspělosti nemůže už dostat potřebné víry. Racionalistické vykořisťování kapitalistů dožaduje se zbytečně iraconální podpory. Chemik, znající složení hmoty a pracující na těchto poznatcích v zájmu výroby, nemůže být placen slovem božím, vidí-li, že jeho zaměstnavatelský podnik prosperuje na základě využití cizí lidské práce a existence hmoty, nezávisle na prozřetelnosti boží. Musíme sice plně přiznat, že opuštěním víry v boha dožili jsme se největšího zklamání, jež mnohým ubírá sílu žíti, avšak cesty nazpět není. Dnes je nám naše chytrost neštěstím, zítra může být proto ale ještě jinak. **Vývoj nelze obrátit. Svoji budoucnost musíme připravovati na základě rozumu. S vírou nelze již počítat.** Jestliže jsme pak zavrhli možnost nové víry v nadpozemskou odplatu, nemůžeme spoléhat ani na jiný jednotný světový názor, neboť filosofie nemůže nám poskytnout na jiném principu než náboženském žádnou útěchu. **Rozumové chlácholení není možné.** Osobní rozmarnost, jež je smyslem a jediným ziskem našeho života, patří jiné osobnosti než kterou naše povrchní racionalistické vnímání zachycuje. Pokud bude ovšem spokojenost a štěstí přisuzováno toliko stínu naší

bytosti, budeme věřiti, že vnitřní krise jednotlivců i celé společnosti je způsobena pokleslou mravností a proto že i náprava vězí v utužení morálky. Ve skutečnosti však je příčinou dnešní krise sama morálka, neboť podstoupila větší břímě, než jaké je schopna unésti. Toť příklad dialektické změny kvantity v kvalitu, kterou ovšem šosácké mozky nepochopí. Komu se zalíbila napoleonská póza, bude nadosmrti bezvýsledně sníti o duševní racionálnosti. Ta je a bude planým ideálem i ZIKMUNDU FREUDOVI, nejvýznamnějšímu psychologovi dneška, tvůrci psychoanalysy, neboť i on objevil se v napoleonské póze s nehybnou tváří, výraznou bradkou a charakteristickým doutníkem, vážný a důstojný, respektující mravnost, i když přirozenost poznal jinou.

VÝVOJ PSYCHOANALYTICKÉ VĚDY

Zikmund Freud narodil se na Moravě v Příboře 6. května 1856. Studie o něm napsané prozrazují sotva více, než co sám Freud o sobě řekl (1). Vystudovav jako primus gymnasium ve Vídni, kam se později jeho rodiče přestěhovali, vstoupil na lékařskou fakultu. Již za svých medických studií byl činný jako demonstrátor a rovněž i později jako sekundář ve vídeňské všeobecné nemocnici nevzdal se vědecké práce. Leč probádané obory neposkytovaly možnosti fundamentálního objevu. Nešťastná náhoda v případě anesthetického účinku kokainu při očním lékařství (2.) nechala pak též kdysi stanouti Freuda před samým prahem objevu, takže slávu za jeho práci sklidil celkem

neoprávněně jiný. Nedokončený nápad a jeho cizí využití stalo se jistě traumatem Freudova vědeckého snažení, které jej však obrátilo šťastnou náhodou k moderní psychiatrii. Staré methody psychiatrické, anatomicko-fysiologicky orientované, byly zavedeny do slepé uličky, z níž si nedovedly pomoci. Náročný intelekt Freudův hledal proto nové neprobádané cesty, kde by se mohl více uplatnit. Nespokojiv se učením vídeňské školy odjel na studijní rok 1886—1887 do Paříže k Charcotovi, který ho zaujal svými novými výzkumy genese hysterie. Charcot dokázal totiž, že v hypnotickém stavu lze u hysterické osoby vzbuditi představy, které jsou schopny vyvolati i posthypnotické ochrnutí ramene. Tak bylo vlastně experimentálně dokázáno, že tedy i tělesné obtíže hysterie vznikají na základě určitých představ, t. j., že jsou povahy psychogenní. Rok 1886 znamená pro Freuda datum nového zrození, zrození geniálního vědce. Návštěva v Paříži dodala mu víry a naděje v pokračování v psychologických prozkoumáváních neuros, v badání to opodstatněném již r. 1883 Charcotem. Přesto však publikačně uzavírá Freud starou epochu své psychiatrické činnosti teprve r. 1891 a 1893 dvěma monografiemi o vadách řeči a dětských ochromeninách (2.).

Po návratu ze studijní cesty počal Freud pracovati společně se svým přítelem, vídeňským lékařem Josefem Breuerem, jehož sám uvádí jako předchůdce a iniciátora psychoanalysy (3.). Sledujíce způsobem, Charcotem vytčeným, hysterické případy, zjistili, že jejich příčinou jsou potlačené myšlenky, které v hypnotickém stavu se samovolně uvolňují. Freud-Breurovým šetře-

ním byla tak poprvé stržena maska potlačené a racionalisované individuality, nehodící se v své nahotě do salonů. Hysterikové trpí tím, že chtějí zachovati dekorum, zdáti se jinými, než si vlastně přejí. Rozum střehoucí se skandálu z projevení se lidské přirozenosti, ke kterému by snadno bez jeho dohledu došlo, zalhává prostě existenci utlačovaných přání. Nemůže-li je pak přece již náležitě spoutati, nedovolí jim alespoň projeviti se jinak, než v neurose, v nemoci, jež je snad politováníhodným zjevem, avšak nikdy ne proviněním proti našim naškrobeným mravům. Neurosa je tedy jedním z osudů našich tužeb. Nezdaří-li se nám jejich sublimace v mezích chladné rozumovosti, bez porušení naší reputace, nezbývá nám mimo neurosy jiného východiska, leč bychom se vzdali samotné napoleonské pózy a nestyděli se za svůj přirozený vzhled. Pozérství není však toliko zpříčiněno morálkou, nýbrž i ono má svůj individuální, subjektivní význam. Člověk nachází se ve věčném sporu předvídavého a vypočítavého rozumu s akutními a nekompromisně egoistickými požadavky. Možno říci: ve sporu dlouhého rozumu s krátkým. Oba žádají vítězství, a neurosa není tu ani porážkou jednoho, ani jiným způsobem skoncování tohoto boje. Je neustálou roztržkou a právě proto je ji nutno považovati za pathologický projev. Neohrožované a zabezpečené vítězství jedné strany nebo vzájemné usmíření obou musí být cílem therapie.

Takovéto uzdravování předpokládá však znalost individuální psychologie, neboť úspěch na ní se nezakládající není trvalý a lze jej přičísti jenom sugestivnímu vlivu lékaře. Proto Freud chtěje do-

síci lepších výsledků, než bylo možno dosáhnouti Breurovou methodou, musil se vzdáti hypnosy a hledati novou methodu na podkladě lepšího, hlubšího porozumění duševnímu nitru pacientů. Nesnadná cesta, která k tomu vedla, byla konečně proražena intuivními nápady několika lékařů. Poznámky, vyklouznuvší bez jakékoli významnosti z jejich úst, irritovaly Freuda k dalšímu promyšlení. Prvý podnět vyšel rovněž jako idea samotné psychoanalytické methody od Breuera, který na jedné vycházce s Freudem byl zastaven nějakým mužem, jehož hysterickou ženu měl právě v ošetřování. Po rozhovoru, kterého byl Freud vzdálen, vrátil se Breuer a vylíčiv mu celý případ povzdechl si, že podobné pathologické případy jsou vždy **tajemstvím alkoven.** Alkovnami, jak se sám vyjádřil, měl na mysli manželská lože. Podobně mluvil i Charcot: »**Mais dans des cas pareils c'est toujours la chose génitale, toujours.... toujours.... toujours!**« chtěje přesvědčiti kdysi Brouardela o sexuální zpříčiněnosti neurotických obtíží. Rovněž vídeňský universitní profesor Chrobak, který pro své zaneprázdnění poslal Freudovi k ošetřování pacientku, trpící neodůvodněným strachem, byl stejného mínění. Když se s ním totiž Freud o tomto případě radil, sdělil mu, že dotyčná žena, ač je 18 let vdána, je ještě virgo intacta a proto že jediný účinný recept pro tuto nemoc je: **Rp. Penis normalis, dosis repetatur!** (3.) Právě tak jako Charcotovo přesvědčení o psychogenesi hysterie, tak i tyto lakonické poznámky staly se základními kameny psychoanalytického bádání. Poznáním mocnosti sexuálních požadavků byl dán obsah a smysl psychickému vzniku neuros a psy-

chiatrické vědě otevřelo se tak rozsáhlé pole nových možností, o jakých se jí nikdy nezdálo. Za škraboškou úzkého já, naší oficiálnosti, bylo objeveno dosud neznámé já, jehož nesmírná činnost zůstává našemu intelektu utajena. Freud stal se prvým anatomem naší duše, zatím co všichni předcházející psychiatři a psychologové zůstávali omezeni na její povrch, per analogiam, jako se dnešní lékaři stali anatomy těla oproti středověkým lékařům, nesmějícím z důvodu náboženských provésti pitvu. Zůstalo-li bezvýsledným léčení vnitřních tělesných chorob, bez interních zásahů, bylo stejně marné i fysikální a chemické ošetřování duševně chorých.

PSYCHOANALYTICKÁ TECHNIKA

Nový názor na neurosy umožnil i účinnější therapii. Jestliže staré methody měly někdy úspěch, lze to vysvětliti toliko tím, že jejich působivost spočívala mimo jejich vlastní charakter, v **sugestivnosti.** Veškeré způsoby elektroléčby, vodoléčby a obdobných kur nemají jiného významu než nám směšné nářadí šamanistů. Jimi si zjednává lékař důvěru, není-li sám dostatečně autoritativního vzezření. Zdaří-li se podobné léčení, hrozí tu však ještě nebezpečí, že pacient dříve nebo později se opět vrátí nemocen do ústavu, neboť starostlivou péčí mu tam věnovanou, stává se pro něho ústav rájem a neurosa důvodem, aby se mohl v tento ráj opět navrátiti.
Před příšerou nemilosrdného reálna, nedovolující nám ukojiti naše požadavky, je spásou toliko ná-

ruč milující matky, kterou v dospělém věku zastupuje více či méně manželka, avšak i chlácholivé a posilující slovo přítele. Trochu lásky, které se nedostává neurotikovi v skutečném životě, může vynahradit vlídný lékař, který má strpení i zájem na nemoci. Sugestivní methoda je však pro plné uzdravení neschopná. Rádcem a utěšovatelem nemůže být lékař, nýbrž někdo z pacientova okolí. Nehodí-li se k tomu nikdo ze společnosti ošetřovaného a nedovede-li si on sám nikoho vyhledati, je mu těžko pomoci. Lékař nemůže se přece zabývat po celý život jedním člověkem. Jediný význam, který by sugestivní léčba mohla mít, vězí v akutních poradách za dočasných krisí, kdy kovaříček nestačí a o pomoc musíme se utíkati přímo ke kováři. Lékař by v tomto případě mohl tedy zaujmouti nanejvýše úlohu obdobnou postavení duchovního.
Víra a důvěra v lékaře zakládá se na sympatii, blížící se sexuální lásce a splývající za heterosexuální situace, při ošetřování ženy lékařem nebo muže lékařkou, s ní dokonce v jedno. Jestliže je tento poměr vždy alespoň erotický, musíme uznat, že léčení je dnes jedinou příležitostí získat neodvisle od náhody a dohody za peníze »ušlechtilou« lásku. A právě zklamání, které tento poměr přinese při skončení léčby, anuluje veškerý předchozí výsledek. Proto se také Freud vzdal sugestivního postupu a počal používati hypnotickou methodu Breuerovu. Tato závisela na abulistickém stavu vědomí za hypnosy, při čemž pacient nerušeně sdílel zážitky a myšlenky z doby onemocnění, na které se za stavu normálního nepamatoval. Therapeutický účinek

zakládal se na rekonstrukci traumatu, jehož uvědoměním byla nemoc zdolána. »**Katharsní methodou**«, jak byl tento způsob nazván, bylo poznáno, že za hypnotického stavu na jevo vycházející vzpomínky jsou jinak umlčovány a potlačovány, takže vlastně hypnosou docházíme k rozšíření vědomí, absorbcí popudů a myšlenek z našeho vnitřního pudového já, které Freud na rozdíl od vědomého racionálního já nazval **nevědomím.** Rozum potlačující chtění tohoto nevědomí, pokud nerespektuje jeho záměry, nutí je ukájeti se cestou neurotickou. Příčina neurosy tkví tedy v potlačování, a therapie chtějící dosáhnouti positivních výsledků musí se postarati v prvé řadě nejdříve o trvalé zamezení odporu, který znemožňuje uvědomění našemu já nepohodlných myšlenek a který obsahy kdysi již snímané zatlačuje v nevědomí. »Katharsním řízením« byly sice potlačené obsahy uvědoměny, avšak nebyl zdolán odpor, který byl pravou příčinou jejich potlačení nebo neuvědomění, jestliže nedosáhly ještě nikdy prahu vědomí. Existence této očistné instance našeho já ohrožovala trvale úspěch katharsní therapie, pročež Freud právě jako se zřekl nedlouho před tím sugestivní léčby vzdal se i Breuerovy methody a začal používati způsobu, který nazval psychoanalysou.

Psychoanalytické šetření omezuje tudíž autoritativní aktivitu lékaře na minimum, vyžadujíc od pacienta toliko věrnou sdílnost jeho myšlenkových pochodů. Positivní poměr k lékaři není zde prostředkem hojícím, nýbrž pouhým předpokladem, jenž umožňuje léčení. Hypnotického šetření musil se Freud vzdáti, neboť po poznání existence

odporových instancí naší psychy, způsobujících potlačování, stalo se cílem léčby je vyhladit, což pouhou rekonstrukcí traumatu za hypnotického stavu nebylo dosaženo. Neurotik musí dojíti k příčině a smyslu své choroby sám za jasného a neovlivňovaného vědomí. Jediné tímto procesem překonává zároveň všechny své psychické zábrany, takže se stává trvale imunním vůči neurose. Hypnosou byly odstraněny zábrany toliko dočasné a nedotčené jádro neurosy zůstalo pohotovým zpříčiniti nové onemocnění. Psychoanalytická therapie opustila proto způsoby násilného účinku sugesce a hypnosy a užila jejich ovlivňujícího charakteru k pouhému získání nezlomné vůle a víry v uzdravení, umožňujíc současně sexuálně zabarveným poměrem mezi pacientem a lékařem reprodukci neurotické situace, z níž je úkolem psychoanalytika nemocného vyvésti. Podle tohoto posledního účinku byla nazvána polohypnotická methoda psychoanalysy translační.

Translace (něm. Uebertragung, přenášení) spočívá v promítnutí představy určité osoby, která hrála v životě pacientově a proto i za genese neurosy důležitou roli, na lékaře, čímž se poměr k němu individuálně zabarví. Obvykle stává se lékař ve fantasii pacientově surogátem otce (Vater-Imago), jehož roli je schopen zastupovati toliko starší vážný a důstojný člověk. Nevyžaduje-li psychoanalysa medického vzdělání, klade si proto mimo psychoanalytické školení ještě tyto věkové a osobní požadavky. Respektu a důvěře, kterou musí psychoanalytik získat, neprospívá ani soukromá známost a styky psychoanalytika s pacientem. Lékař, jehož therapeutická osobnost i v jiných než

psychiatrických šetřeních spočívá na pouhé jeho osobě, získávající si důvěru a sympatie nemocného, musí si zachovat povždy dekorum, racionální masku, která posiluje jeho moc podobně, jako mužné vzezření respekt vousatého hypnotiséra nebo oděv důstojnost u soudců a kněží. Ovšem potlačená osobitost a možno říci »lidskost« psychoanalytika vzbuzuje rovněž nelibost a nevraživost ošetřovaného. Svěří-li pacientka lékaři, tedy v případě heterosexuální situace svůj samozřejmě nešťastný sexuální život, nepřeje si jistě nic jiného, než aby se lékař do ní zamiloval, což v mnohých případech bylo dokázáno přímými sexuálními ataky vůči psychoanalytikovi. Jestliže lékař odmítne podobné návrhy, znepřátelí si neurotika. Kdyby se však nechal svésti a oženil se, vyléčil by v nejlepším případě jen jedinou ženu. Dokonalý svazek manželský je jistě nejúspěšnějším léčebným zásahem, avšak sňatek z lásky je věcí soukromého života a ne povinností lékařovou. Právě tak každý sexuální styk s pacientem padá z rámce psychoanalysy a nehledě k tomu, že by jako neoficielní, za zneužití považovaný, vedl ke konfliktu se zákony, byl by i jinak jenom v neprospěch léčby. Má-li každé therapeutické šetření svůj konec, měl by jej i eroticko-sexuální styk a to by znamenalo nové vypuknutí choroby, neboť úspěch v takových případech je získán láskou a ne samostatnou průpravou a je tudíž i svou trvalostí vázán na dobu lásky. Vybočení z mezí lékařské důstojnosti je vůbec zavržitelné ne snad z morálních důvodů, avšak již proto, že tu lékař ztrácí nutnou objektivitu a poměr mohl by se dokonce stát s obou stran pathologickým. Počne-li

pacient zdržovati postup analysy po lékařově odmítnutí svých erotických návrhů, musí býti krise zdolána trpělivostí a ne ústupem a podrobením se lékaře-psychoanalytika. Je jisté, že neuspokojené tužby neurotiků počnou se pokoušeti o ukojení na každé se naskytnuvší osobě, tedy i na lékaři, avšak pro psychoanalytické účely je nutná jenom psychická náklonnost, končící posledními důsledky snad ve fantasii, ale ne ve skutečnosti.
Síla psychických zábran a protivenství projevuje se adekvátně k intensitě translace, takže by se zdála vlastně překážkou psychoanalysy. V tomto případě nesmíme ovšem zapomenouti, že naše pocity jsou **ambivaletní,** kteréžto označení razil pro obojakost pocitů sdružujících lásku i nenávist Bleuler, a že tedy i nepříznivé následky translace je nutno přičísti na vrub negativní translaci. Samozřejmě, nabývá-li tato oproti translaci positivní svrchovanosti, znemožňuje se plně léčení. Toliko positivní translace, projekce příznivých poměrů, zjednává nám pacientovu sdílnost a pomáhá nám i dovršiti therapeutický výkon překonáním duševních zábran a protivenství, namířených proti uzdravení. Nezdaří-li se dobře translace nebo převažují-li její negativní vztahy, pozbývá pacient zájmu na léčení a utíká se v neměnném zoufalství opět k své neurose. Lékař musí být proto vždy opatrný, aby se nedotkl nijak osobně ošetřovaného a neznepřátelil si jej, a není-li již jiného vyhnutí jako při nutném odmítnutí sexuálních ataků, má tak činiti co nejobezřetněji. Je nejlépe, vyhýbá-li se lékař vůbec neustálému zájmu a dotírání pacientovu a přikáže-li mu místo na pohovce, zatím co sám se posadí za hlavu ležícího (4.). Při psycho-

analyse není třeba žádné valné aktivity lékařovy, takže podobná posice je velmi výhodnou bráníc oboustranným vlivům.
Lékař vyzve toliko pacienta, aby vyprávěl cokoli ho napadne a aby se nezdráhal říci ani nápady, které se mu zdají nerozumné. Cennost těchto malicherných a směšných myšlének spočívá právě v tom, že jako uvolněné drobty potlačených komplexů jsou materiálem psychoanalytického výkladu. Jedná-li se tedy o poznání nevědomých projevů a nechá-li se proto pacient mluvit bez jakékoli intelektuální organisace, je také lépe nestará-li se ani lékař příliš o rozhovor a nechá-li místo svého rozumu poslouchat své vlastní nevědomí. Psychoanalytickému poznání poslouží více intuivní poznání než-li intelektuální uvažování, takže není potřebí činiti si žádných dlouhých zápisků a můžeme i pamět, zabýváme-li se několika případy denně, ponechati na starosti našemu nevědomí, které si důležitější věci samo vybere.
Zkušený psychoanalytik objeví takto brzy latentní smysl neurotického symptomu, což však nemá vlivu na dobu psychoanalytického šetření. Rekonstrukce traumatu byla cílem katharsní methody, kdežto úkolem psychoanalysy je odstranění všech zábran a protivenství. Proto její trvání není určeno dobou hledání etiologie neurosy, nýbrž dobou nutnou k přestavbě racionálního vědomí, k hygienisaci pacientova já, kterážto doba, půl až několik roků při 2—3 hodinovém šetření během týdne, zůstává nezkrácena i přes značné zkušenosti psychoanalytiků. Náhlé, předčasné prozrazení smyslu nemoci nemá žádného významu. Může býti toliko na škodu tím, že nepřipravený pacient neuzná vý-

kladu a bude se i pro příště stavěti vždy zásadně proti psychoanalytickému rozboru. Veškeré aktivní zásahy, jakož i předkládání psychoanalytické literatury pacientovi nejsou ani individuálně valně doporučitelné, zvláště ne mladším psychoanalytikům. Ferenczi (5.) zabývající se obzvláště možnostmi aktivních zásahů používá v šetření různých příkazů, aby přiměl nesdílné k hovoru nebo k jiným projevům. Nutí pacienta kreslit, případně i básnit nebo jindy vmyslet se do určité situace, což nazývá »forsírovanými fantasiemi«. Varuje však před všeobecným používáním těchto method a připomíná, že přes to, donutí-li se ošetřovaný k činnosti, proti níž fungují u něho zábrany, je nutno prováděti psychoanalysu za jejich naprosté respektace. Aktivní zásahy zabočující dále a vedoucí k sugestivně-hypnotickým methodám přicházejí v úvahu toliko individuálně v ústavech nebo v nutných případech jako ku př. za války za epidemie válečné neurosy, jež si vyžadovala masového ošetřování.
Právě jako se má chovat lékař co možná nejpasivněji vůči pacientu, tak má i s toutéž pasivností, za vyloučení všech osobních komponentů, s co největší nestranností, provésti vlastní analysu. Nesmíme nikdy zapomenouti, že lékař je též člověkem jako jeho pacient, a že ani on nereaguje toliko čistým intelektem. Vyvolá-li psychoanalytické šetření se strany ošetřovaného translační poměr, není divu, že i lékař inklinuje k vnitřní korespondenci. Tak byly již mnohé analysy pokaženy vnitřní neukázněností psychoanalytika dopustivšího se kontratranslace (Gegenübertragung). Psychoanalytik, který chce léčit druhé musí být

sám dokonale vypořádán se svým **vnitřním já** (Es) a býti zbaven zábran. Kdo by choval v sobě něco potlačeného, je sám disponován k neurose. Každý psychoanalytik musí se proto podrobit napřed sám analyse a restaurací své paměti zbavit se traumat.

Psychoanalysa totiž tvrdí, že neurosy jsou zpříčiněny potlačenými přáními, jimž **vědomé já** (Ich) upírá ukojení, avšak které zachovávají svou aktivitu i jako nevědomé a ukájejí se způsobem, jaký není na závadu morálním zásadám já. Uvědoměním původních zájmů neurotického symptomu, které může nastati teprve po odstranění zábran tvořících nepropustné hranice mezi oběma já, (zwischen Ich und Es) mizí neurotický symptom jako nerozumný a pacient se uzdravuje. **Nesnadnost tohoto uvědomění závisí však v tom, že psychoanalysa rozumí pod ním poznání, verifikaci analysy pacientovým nevědomím a nikoli toliko její intelektuální pojetí.** Takovéto uvědomění je však odkázáno na sympatie a důvěru pacientovu k lékaři, rovněž jako na pevnou vůli se uzdravit. Kde nelze získati translaci a dosíci positivního poměru k lékaři, jakož i v těch případech, kde pacient nesdílí potřebu uzdraviti se, je psychoanalysa bezmocná. Takovou ukazuje se psychoanalysa bezvýhradně v těžkých psychosách, avšak její úspěch není zaručen ani u hysterie a nutkavých neuros (Zwangsneurose), neboť v každém případě naráží se na nesčíslný počet i zcela vnějších překážek.

Nevalné úspěchy psychoanalytické therapie nejsou však nikterak důvodem k pochybování o správnosti psychoanalytických poznatků. Problematickým je toliko therapeutický názor psychoanalytiků, zdali na základě poznání smyslu neurosy nelze vybudovati jinou léčebnou methodu než uvědomovací. Je jisté, že zlomenou nohu nebo žebro lze napraviti toliko chirurgickým zákrokem, právě jako vadu indokrinní cestou chemickou, medikamenty; avšak jsme si tak zcela jisti, že poslední příčina neurosy je psychická, abychom mohli rozšířiti na neurosy všeobecně zásadu, **psychické lze léčit opět jen psychickým?** Freud vyšel z případu hysterie a hledal analogie její u ostatních neuros. Prvá překážka se však naskytla v tom, že v jiných případech bylo málokdy možné dosíci translace, obvyklé u hysterie a nutkavých neuros, jež pro tuto svou svébytnou vlastnost byly nazvány translačními (Uebertragungsneurosen). Morální potlačení zde se vyskytující není příčinou ochuravění u jiných neuros. Kdyby jí bylo, stačila by ovšem plně uvědomovací therapie založená na předpokladě, že psychické lze vyléčit toliko cestami psychickými.

Psychosy, jež jsou pravým protikladem neuros, mají odlišnou etiologii a vyžadují proto zvláštního pojetí. Psychosa nevzniká potlačením požadavků samotným subjektem, nýbrž jejich neukojením reálnem. Člověk, jemuž investovaná energie v získávání ukojení nenese náležitého zisku, vyřadí se nejlépe psychosou s životní konkurence. Vzdá se tak boje s reálnem a uzavřen v sebe, po-

hřížen v své představy ukájí se fantasijní cestou, aniž by jakkoliv psychicky nebo tělesně musil respektovati zákony reálna. Psychosa je vítězstvím vnitřního já, našeho nevědomí, které přehlušilo vnímající reálné já. Naproti tomu neurosa je projevem vítězícího intelektu a křečí zkomírajícího pudového nevědomí. Tím, že považujeme nepřízeň reálna a neskromnost subjektu za příčiny vzniku psychosy, neodchylujeme se nikterak od názoru, že psychopathologické stavy jsou vesměs psychogenní povahy. Příčinou translačních neuros je však ideologie, morálka, čili veličina toliko psychická, již lze paralysovat snadno jiným novým názorem, kdežto nepřízeň reálna lze zdolat toliko prací, avšak je též možno ji prostě yogisticky ignorovat. Touto cestou ubírá se psychosa, onou může pokračovat léčení. Lékařem zde může býti jenom společnost, která by zjednala lidstvu sociálnější prostředí a ještě její úspěch není zaručen, neboť i kdyby zmírnila co nejvíce naše strasti, není schopna stvořiti na zemi ráj, o jakém sníme v psychose. Chceme-li již v hygienisaci pokračovati nezbývá, než starati se o otužilejší dorost, jenž by před reálnými potížemi nezkrachoval.
S tohoto stanoviska je potřebí onoho jednotného světového názoru, morálky a náboženství, jež by nás odvrátilo od egoistického utilitářského náhledu na život. Problém podobného názoru je i problém psychoanalytické therapie, neboť konec konců nejedná se tu rovněž o nic jiného, než přizpůsobit neurotika reálnu.Odstraní-li se zábrany, které způsobily translační neurosu, zbývají uvolněné požadavky, kterým namísto odporu psychického stojí v cestě zákon formality společenské. Neurotik,

jenž se tedy ukojoval alespoň částečně svým symptonem má se nyní vzdáti ukojení skorem úplně. Zbývá mu již toliko sublimace ve fantasii, tedy jinými slovy má býti odveden od neurosy k psychose, nechce-li své požadavky vědomě omeziti. Je těžko rozhodnouti, zda-li se stanoviska lidského štěstí je výhodnější trpěti neurosou nebo zoufalou nespokojeností, rovněž jako zůstává-li s ekonomického stanoviska neurotik společnosti prospěšnější nežli nespokojený snílek. Nerozhodneme-li již v prospěch tohoto nebo onoho názoru plyne nám z předešlého poučení, že naše hygienické snahy nejsou odůvodněny. Lidí neuroticky churavějících není velký počet a chce-li se jim již z důvodů humáních pomoci, bylo by lépe neprotestovat proti jejich abnormálním sklonům, neboť povolí-li se jim uzda, společnost nijak na újmě neutrpí. Psychoanalytikové jsou však plně zaujati hygienisační myšlenkou a snaží se zjednáním pořádku v našem nevědomí odstraniti jeho projevy čili jinými slovy jeho rekonstrukcí učiniti z něj neškodnou starožitnost zabetonovanou jako stará gotika do ulic moderního města. Je to projev racionální neživotnosti, jíž trpí naše civilisace od svojí kolébky, toliko s tou změnou, že dříve se nepovažovala naše psychobiologická individualita vůbec za hodnou povšimnutí a myslilo se, že prostým ignorováním bude zničena a dnes, kdy nahromaděné ústrky se mstí, snažíme se vyrovnati se s nimi jejich formálním uznáním.
Usilovat o to, aby se někdo spokojil s málem a nepokoušel se byť i nečestnou a nezákonnou cestou dosáhnouti více, je naivní idealismus. Náboženství slibovalo za pozemské trampoty posmrtný život.

Člověk, který tedy pracoval v zájmu jiných, pro své zaměstnavatele a potomky, domýšlel se, že pracuje na vykoupení svého příštího nebeského štěstí. Jakou odplatu slibují však řeči nabádající nás k spokojenosti? Proč má se pacient učit od psychoanalytika překonati princip rozkoše a vzdáti se snadno dosažitelného, ale sociálně nevhodného uspokojení, ve prospěch ukojení dalekého, zcela nejistého, jež je však psychologicky, tak i sociálně bez pohany? Vidí-li v této práci Freud konečný cíl psychoanalytického šetření, má šetření špatné vyhlídky. Princip rozkoše (Lustprinzip), který je zákonem našich pudů, nelze zaměnit za reální princip, nestojí-li tento princip v službách principu libosti. Reální princip je jenom lišáckou, spekulativní formou principu prvého. Jakmile je jeho zisk zcela nepravděpodobný, t. j. nemožný, nebudeme se tímto principem nikdy říditi a pokusíme se o dosažení cíle i nejnereálnějšími způsoby. Kdybychom neměli k tomuto »romantismu« již elánu, bylo by opět nanejvýše nepřirozené spokojiti se asketismem, můžeme-li se pozemským strastem vyhnouti násilnou smrtí nebo šílenstvím.

Proletariát také nedosahuje spravedlnosti cestou morálně bezúhonnou ve smyslu Freudově. Náboženský pasivismus je se stanoviska egoismu zcela pochopitelný, neboť křesťan nepochyboval o existenci nebe. Moralistický pasivismus nemá však psychologické základny. Zlo, nepřináší-li jiného zisku, snášíme jen z lásky přímo jak nepřímo sexuální, ne však z lásky, jež zůstává studeným moralistickým pojmem. Naše lidská nebo chcete-li zvířecká individualita, jste-li zvyklí rozuměti pod pojmem lidský papírový zjev přetvářejícího se

zvířete, nesnáší odříkání a nebojí se »romantismu«, při kterém nemůže nic ztratiti, leč diktátora. Já revoltující proti morálce, společnosti i reálnu stává se subjektivním důvodem účasti jednotlivců v odboji mas proti dnešní společnosti. Hygienická politika psychoanalytiků je reakční, methoda jejich pak nevědecká. Uvědomění jako therapeutický prostředek je idealistickým skokem, kterého se dopouštějí. Uvědomování má toliko význam boje proti morálce a umožnění svobodného ukájení našich pudů. V oficiálním psychoanalytickém smyslu znamená však v tomto ohledu pouhý kompromis, therapeutické uznání existence přirozených nemorálních požadavků, při čemž hygienickým ideálem zůstává nadále potlačení, byť vědomé a racionální. Toť kompromis, který zůstává pouhou formalitou. Psychologicky pak znamená podobný zákrok nemožný požadavek vědomého snášení strastí, které byly v středověku zmírňovány náboženskou vírou, dnes neurosou, ale jež napříště máme snésti v plné drastičnosti. Psychoanalysa rozšťárala vosí hnízdo a nyní vosy konejší sladkými slovy.
Považujeme-li za výhodné lékařské vzdělání Freudovo jako překážku mystického scestí a podporu reálného myšlení, je nutno poukázati rovněž na jeho negativní vliv a to filosofickou neškolenost, jež je původcem naivního pojímání a nejednotného názoru, jak vidíme právě zde v therapii. Krise spočívající na biologicko-ekonomické krisi, má býti zažehnána slovem, vítězstvím rozumu nad hmotou. Psychologicky vyjádřeno má býti zlo potřeno jasným vědomím. Uvědomování, jakožto smysl života je cíl velmi blízký ideálu Leibnicovy filosofie, spatřující božskost v naprostém vědomí a kladoucí

nižší stavy duševní za vlastnost hmotného světa. V léčení psychického psychickým nelze viděti žádnou idealistickou ilusi, avšak v psychickém působení na materiální příčiny lze psychoanalytickou therapii těžko ušetřiti této výtky. V lékařském využití je psychoanalysa přímou pokračovatelkou náboženství na quasi vědeckém poli. Vědecky zkoumána jeví se nám však náboženská idea zlu neodpírajícího a zlo snášejícího člověka absurdním ideálem, nemůžeme-li si lidskou pokoru koupiti slibem království nebeského. Dobré slovo, kterým chce psychoanalysa nahraditi náboženské sliby má jen individuální sugestivní vliv na zamilovaného člověka. Mimo sféru lásky slovem nic nezmůžeme. Psychoanalysa může míti úspěch, nejedná-li se o pouhé odstranění zábran, jen po dobu translace. Navázání translace po léčbě na osoby neurotikova všedního života je pouhou neproveditelnou frází, již uvádí psychoanalytická theorie. Kdyby translace v normálním životě byla pacientovi umožněna, nikdy by nebyl ochuravěl. Psychoanalysa měla by si proto všímati více tohoto pudově ekonomického postulátu jako smyslu své léčby, než se spoléhati na abstraktní rozumovou vůli.
Je škoda, že tvůrcem psychoanalysy byl právě člověk posedlý ideou zracionalisovat lidskou činnost a uvést ji do harmonie s naší společenskou maskou. Celý život Freudův této vlastnosti nasvědčuje. Otec šesti dítek, žijící po celých čtyřicet let v témže vídeňském činžáku, vědec, který se do smrti svého otce a učitele neodvážil vystoupiti s vlastní theorií (2.), lékař, jenž ordinuje pravidelně osm hodin týdně, člověk žijící střídmě a zvyklý na řád a na pořádek, nesmíří se nikdy s vůlí svých pu-

dů (6.). I po odhalení nekonečně amorálních požadavků našeho nevědomí zůstal Freud sám na své psyše nedotčen. Přes obsáhlé znalosti egoismu a pudové irracionálnosti našich počinů píše Freud o sobě jako nadčlověku, kterého vůle pomoci neurotikům nebo poznati alespoň něco na záhadnosti jejich onemocnění přivedla k psychiatrii a zároveň zlomyslně, ač to zastírá, předhazuje Adlerovi, jenž se s ním v theorii rozešel, že ani on podle svého vlastního učení nemohl míti k odtržení se od freudistické psychoanalysy jinou pohnutku, než ukojení pocitu méněcennosti (3.).

Tento racionalisticko-realistický ideál Freudovy osobnosti odráží se i v díle. Úkol, jejž si freudovská therapie vytkla, neodpovídá dějinnému požadavku. Uspořádání pudového života vědomou kontrolou znamená další jeho potlačení. Je sice nemožné, abychom požadovali úplnou volnost libostních projevů, avšak je rozdíl, chápeme-li jejich omezování jako nepříjemnou nutnost nebo jako ideál. Psychoanalytický racionalismus nevede ku štěstí. Je starou známou cestou, která se nikdy neosvědčovala. Psychoanalysou doznala toliko prohloubení, jež jí však spíše škodí, než prospívá. Jestliže nám dříve nebyly známy naše cíle, mohli jsme si je představovati racionalisticky a žíti alespoň v domnění, že naše konání odpovídá našim zájmům. Dnes, kdy nám jsou naše ideály průzračné je ovšem těžko žádati jejich potlačení. Rozum nepracoval nikdy proti nám. I když šel za cíly neživotnými, činil tak jen v nejlepším úmyslu individuu prospěti. Ukázalo-li se, že slouží vlastně jiným účelům, je nesnadné udržeti jej nadále v těchto intencích. Intelekt omezuje svou spekulativností

dostatečně nevázané projevy našich pudů, avšak jeho spekulace mají vzhledem k pudům zištné záměry. Proto je zbytečno požadovati na našem rozumu nějakou moralistickou rozumnost, která mu vůbec není vrozena.

Žádný člověk nekoná nic bez pudového zájmu, z čisté rozumovosti. I Freudovo vědecké snažení vyrostlo z čistě egoistických zájmů. Nebylo a není vědce, který by se chtěl obětovati pro lidstvo. Jestliže se tak někdy stalo, bylo to pro obětujícího se velkým zklamáním. Ani psychoanalysa nechtěla zůstati čistým poznáním na papíře, avšak neformovala rovněž svoje šiky za účelem, moci prospět neurotikům. Její průbojnost byla stejně motivována jako expanse různých filosofií, které svým uznáním nic nezměnily a změniti nemohly. Prospěšnost psychoanalysy závisí již samovolně od jejího charakteru jako vědy, jíž lze prakticky využít. Boj o její uznání byl bojem vědců o jejich prestiž, nikoli mesiášským posláním, právě tak, jako odpor proti ní nebyl projevem misanthropismu.

KRITIKA PSYCHOANALYSY

Boj, jenž proti psychoanalyse nastal, byl a je bojem úzkoprsých lidí, kteří chtějí mermomocí uchrániti názory své a svých předků před zubem času. Rozvrat, který psychoanalysa ve starých theoriích způsobila, byl zpříčiněn jejím zásahem do psychologie. Psychiatrickým šetřením prof. Freuda bylo objeveno nevědomí, jež se stalo polem působnosti i pro normální psychologii. Různé

duševní jevy, doposud pokládané za obvyklé a přirozené, na nichž nikdo nespatřoval žádné zvláštnosti, dostaly nyní neobvyklý smysl. Celý náš všední psychický život, který byl dříve fádně »objasňován« tisíce let starou terminologií, přes níž se v podstatě žádná psychologie starého typu nedostala, nabyl nyní zajímavosti. Převrat v psychologii, způsobený psychoanalytickým objevem nevědomí, změnil rovněž význam psychologie, neboť dokud nám tato nic neříkala, nemohlo jí být také využito v jiných vědních oborech. Novou konstelací nabyla však důležitosti a bylo proto nutno korigovat i všechno lidské vědění, které doposavad vyrůstalo bez psychologického kriteria. Význam psychologie pro veškerou vědu je nepopíratelný, neboť psychologické stanovisko je potřeba zaujmouti všude, kde jde o nějakou lidskou činnost, ať již psychickou nebo tělesnou. Posledním kriteriem zůstává vždy psychologie, neboť dále než k sobě samé naše psycha nesahá. Pokud nebylo, co by nám psychologie řekla, pracovalo se bez jejího předpokladu. Psychoanalytická psychologie vyžadovala však nyní jakožto novum, s nímž se dříve nepočítalo, v některých vědách menších reforem, ne-li podstatných změn.

Kdyby poznání, jež psychoanalysa přinesla, bylo výsledkem pozvolné staleté práce, byly by se tyto reformy dály rovněž ponenáhlu a bez jakéhokoli odporu. Avšak — jak tomu je ve skutečnosti — vyrostla-li psychoanalysa takřka přes noc, muselo se i její využití díti v stejném čase. Tak byli rázem mnozí vědci oloupeni o své theorie. Náhle upadl kurs starých psychologií jakož i jiných věd a to vše ve prospěch psychoanalysy. Je samozřejmé, že

se proto mnozí této nové vědě bránili a že všude nebyl její příchod právě vítán. Přes tento odpor, vycházející ještě dodnes hlavně z oficiálních kruhů, vynutila si psychoanalysa velký vliv na naše myšlení. V lékařství zasáhla svým psychogenetickým výkladem chorob duševních i některých případů somatických onemocnění. Taktéž dala vědecký podklad theoriím umění, ovlivnila pedagogiku a zasáhla až do biologie. Objevení pudové finality našich projevů a jejích neuvědomovaných příprav, vyžadovalo i nové kritiky theorií a filosofií dovolávajících se objektivní pravdy. I ony musily být zkoumány, zda-li nejsou toliko finésami našich pudových zájmů. Tak dotkla se psychoanalysa i nejzazších vědních oborů a zasáhla mocně i do kritiky světových názorů. Málokterý obor vůbec byl ušetřen vlivu nebo kritiky psychoanalysy. Tato »expansita« dala podnět k osočování psychoanalysy jako neoprávněného světového názoru. Světovým názorem však psychoanalysa není a nikdy nebyla. Otázka příslušnosti psychoanalysy k materialismu nebo idealismu zůstala oficiálně soukromým problémem. Freud mluví cosi o dualismu, Ferenczi o utrakvismu, avšak oba pojmy nedosahují filosofického významu. Psychoanalysa jako věda o psychickém životě je materialistickou psychologií, avšak její therapeutická theorie zabíhá do idealismu. Zde jsou opravdu otevřena psychoanalytikovi dvě rozličná a protichůdná filosofická východiska. Zamítáme-li však jak theoreticky, tak prakticky therapeutickou schopnost dosavadního způsobu léčby, není pražádných námitek, proč bychom při nejlepším vědomí nemohli zůstati jako psychoanalytikové marxisty. Nehledě k samot-

né kritice idealismu, v němž psychoanalysa objevila z čistě psychologického stanoviska ilusivní fási duševního vývoje lidstva, potvrzuje psychoanalysa i sama sebou správnost historicko-materialistického předpokladu, že duševní je odrazem hmotného. Geneticky vykládá psychu jako následek konfliktu pudových požadavků s reálnými podmínkami, jejichž individuálností je určena i individuálnost psychy. Existuje-li tu však psycha už jako hotový výtvor, stávají se veškeré počiny komplikovanými a nemůžeme je naivně schematisovat vnější hmotnou determinací. Tím nemusíme se však obávati ještě nebezpečí dualismu, neboť i když analysujeme reální jevy dualisticky na prvky psychické, chtěné a materiální, možné, jsme si vědomi, že podkladem duševního není nějaká abstraktní vůle, nýbrž primárně prostý materiální chemický proces. Psycha není tedy materialisticky determinována toliko vjemy, odrazy hmoty, ale i svou biologickou podstatou, je tedy materialisována funkčně i substantivně. Výtku dualismu zasloužil by spíše samotný marxismus než psychoanalysa, neboť pojímal psychické opravdu za zvláštní imateriální instanci, jejíž obsah a to ještě jenom v posledním nexu je hmotně determinován. Naproti tomu psychoanalysa poukazuje na pudově-biologickou vázanost sebe malichernějšího projevu a neponechává pražádnou roli čiré svobodné vůli, kterou musil i marxismus individuálně připustit. Úplně materialistického názoru na psychu dosáhli jsme teprve psychoanalytickou psychologií a je jistě paradoxním, je-li právě ona viněna materialisty z idealismu a mysticismu. Necháme-li stranou subjektivní důvody, vedla nej-

spíše k tomuto podezření důsledná materialisace duševních projevů. Byla-li poznána pudová, materiální determinace projevů, považovaných dříve za výstřelky idealisticky myslícího člověka, nebylo žádné překážky, aby jim nebyl přiznán dějinný význam. Psychoanalysa rehabilitovala tedy historickou funkci psychického, které jí je však něčím čistě biologicky hmotným, což ovšem nemohou mnozí materialisté stále pochopit. Uznává-li psychoanalysa duševní faktor dějin, nemůže být nařčena z idealismu, neboť jí je psychické věcí čistě materiální. Je si plně vědoma nejen jeho materiální podmíněnosti vnější, ale i vnitřní. Ovšem i marxismus klade jako primární determinaci snahu materiálního zabezpečení, tedy pud sebezachování, avšak ten souhlasně s tehdejší vědou klade mimo psychu. Marxismu není známo nevědomí a proto je mu psycha prázdným pojmem funkčního aparátu. Obsahem psychy jsou mu vjemy, ať již vnitřní nebo vnější, nikoli však nevědomí. Marxismus zná jenom plochý pojem psychického, ne psychu. Psycha byla od dob materialismu považována za náboženský a idealistický blud. Materialistické rehabilitace dostalo se jí teprve psychoanalysou. Jejím objevem byl prohlouben konkretně dialekticko-materialistický předpoklad, determinace psychy hmotou. Bylo totiž poznáno, že psycha je odvislá jak na hmotném vnějšku, tak i na hmotném subjektu. Soudíme-li tedy psychoanalysu se stanoviska marxismu, jako vědecké methody, je psychoanalysa toliko novým potvrzením jeho správnosti. Co se týče potom Marxovy analysy dějin a theoretisace jejich filosofie, nedotkla se nijak základní myšlenky ekonomické predesti-

nace vývoje. Sexuální faktor je vždy vázán na hospodářské možnosti. O tom není sporu, avšak tím není ještě řečeno, že jeho role je pasivní. Přesnější rozbor dějin neobejde se za výlučně ekonomického posuzování bez předpokladu náhody a chtějí-li být i tyto náhodné jevy zasazeny do kausálního řetězce, nezbývá než užíti pomoci sexuálně-psychologické analysy. Psychoanalytický výklad dějin vysvětluje jejich nuance, precisuje hospodářskou analysu a staví ji vědecky na vyšší niveau.

Toto doplňování není žádnou násilnou expansitou, neboť hlad, jejž béře marxismus za základ, je jenom částí pudového života, jemuž libido v širokém významu sexuálního pudu je finálně nadřaděno. Poslední slovo ve filosofii dějin lidského života přísluší tedy výhradně psychoanalyse, obírající se libidem. V problému vývoje zůstává naposled platným to, co člověk chce, k čemu je vnitřně, biologicky determinován, a ne to, kam ho žene t. zv. hospodářská organisace. Ekonomické hledisko toliko konkrétně vyjadřuje vývoj z jedné epochy do druhé, nemluví však o jeho finalitě. Finalita života je určena již prostou existencí člověka, neboť všechny naše pudy, jež jsou zdrojem naší vitality, k něčemu směřují. Jejich cíl stává se však v složité sociální organisaci složitějším, než aby mohl být vyčerpán pojmem hladu, zažívacího ústrojí a sexu. Spoluúčast psychoanalysy na analyse dějin v té míře, v jaké chce být uplatňována, je tedy daleko méně náročná, než by bylo možno soudit z její důležitosti.

Ovšem marxisté i jako zástupci objektivního směru filosofického nejsou o nic méně osobní, než

jiní filosofové bránící se rozšiřování psychoanalysy a lpějí na svých dobových theoriích, i když neustále říkají, že si jsou vědomi nedokonalosti lidského poznání, které se může pravdě jenom postupem času víc a více přibližovat. Toť je jev přirozený a bude se též opakovati v případě psychoanalysy, až bude někdy jinakou methodou překonána. Nad podobným počínáním mohli bychom se pozastavovati toliko v tom případě, kdyby vědci pracovali ve prospěch lidstva. Je-li však prospěšnost vědy pouhým samozřejmým a samovolným následkem egoistického snažení jedinců, plně pochopíme, proč každý z nich lpí na svojí theorii, která je jim případně cennější, než druhým jejich hmotné soukromé vlastnictví. Vědecký boj má stejné mravnostní pohnutky jako zápas se sokem v lásce. Měřítkem převahy je zde toliko náhodou objektivní správnost věci, o kterou se bijeme.
Za své třicetileté existence dobyla si psychoanalysa přes všechny překážky skvělého postavení. Její případ není obyčejným, neboť proklamace nauky, kterou hlásal zprvu sám Freud toliko s málo stoupenci, byla velmi smělým odhodláním. Sexuální problémy byly do té doby soukromou záležitostí hodnou nanejvýš zájmů pathologů. Odpor, s kterým se proto stavěla tehdejší doba proti sexuálnímu výkladu fenomenů, dosud za ctnostné považovaných, lze si dnes již těžko představit. To omlouvá snad i nečestné methody vědců, jimiž se psychoanalysa kritisovala a potlačovala. Jinak bychom sotva také pochopili frázovité vyrovnání se s psychonalysou, jakého se na příklad dopouští Tomáš Masaryk. Ač je toliko o šest let starší Freunda a byl rovněž universitním profesorem ve Vídni, a k tomu

všemu habilitovaný z psychologie, neuznal psychoanalysu dlouho vůbec za hodnou zmínky a teprve ve svém poválečném spise »Světová revoluce« kvituje ji pošklebkem: »(Američan a Angličan) dovede se také důkladně pokazit moderními theoriemi, problémy a nadproblémy a po případě i směšnou psychologií Freudovou, viz zmíněného Mr. Lawrence.« A nebylo to jen puritánství, jež mohlo sloužiti za roušku nenávisti. Používaly se všechny zbraně a manévrovalo se Freudovým židovským původem a v zemích protigermánských vytýkal se psychoanalyse i germánský duch. Za těchto těžkých podmínek je rozrůst psychoanalysy jistě obdivuhodným, považíme-li, že prvé její stopy v časopise »Neurologisches Zentralblatt« v článku Breuer-Freudově »Ueber den psychischen Mechanismus hysterischer Phänomene« jsou z roku 1893, od kteréžto doby uplynulo skorem deset let, než se psychoanalysa vůbec k nějaké theorii vypracovala.

DĚJINY PSYCHOANALYTICKÉHO HNUTÍ

Roku 1902 došlo k formaci sdružení několika lékařů pro využitkování a rozšiřování psychoanalysy, která se nacházela ještě prvé dni v plenkách. Freud jsa realistického ducha věděl, že soukromými příznivci slávy nezíská a sháněl veřejné a agilní stoupence, z jejichž původního malého kruhu vyrostla brzy světová organisace. Přívržence získala psychoanalysa hlavně ve Švýcařích, kde C. G. Jung byl nejen jejím propagátorem v své vlasti, nýbrž i v cizině. Můžeme skorem říci, že všichni prví ci-

zozemští žáci Freudovi byli získáni zásluhou švýcarské školy. Jung stal se vůdčí silou psychoanalytického hnutí a r. 1908 jeho iniciativou sešli se v Salzburku přátele psychoanalysy, převážně ještě zastupující toliko Vídeň a Curych. Na tomto shromáždění bylo usneseno vydávati psychoanalytickou literaturu ve formě »Ročenky pro psychoanalysu a psychopathologické badání«. Za dva roky na to byl svolán soukromý kongres psychoanalytiků do Norimberka, kde došlo k utvoření tří prvých regionálních skupin: vídeňské, curyšské a berlínské. Po krisi čtvrtého kongresu mnichovského připadl těmto státním skupinám zvláště velký význam. K třem prvým připojila se čtvrtá, maďarská v čele s Ferenczim a družily se i další v Anglii (Jones), v Holandsku (Ophnijsen, van Emden) a hlásili se jedinci z celého světa (Kalkuta, Chile). Ohlas v Americe, který byl jedním z prvých úspěchů propagace psychoanalysy, zklamal původní naděje. Mimo několika jedinců a hlavně James Putmana ukázala se americká inteligence neschopnou porozuměti psychoanalyse více, než memorováním několika šablonovitých mechanismů a pojmenování. Ovšem i psychoanalytiky netangovala valně Amerika a jejich zájem byl obrácen spíše k Evropě, neboť země nedlouhé historie nevzdorovala nijak myšlenkám psychoanalysy. Vždyť dodnes získávají tam víru různí homeopathové, hypnotiséři, zázrační mesiáši a pod. Jestliže se tedy Amerika nevzpírala psychoanalytickému učení, byl to projev jejího nevědeckého a nekritického liberalismu, který mohl psychoanalysu v očích Evropy toliko zesměšniti.

Psychoanalysa musí dosíci uznání v historických

baštách kultury a právě zde je potřebí vyvinouti veškeré úsilí. Odpor staré vzdělanosti vůči psychoanalyse je v své intensitě přímo úměrný její výši. Je zcela předpokladatelným zjevem, že to byla a dosud je Paříž, centrum staleté kultury, která se psychoanalyse nejvíce uzavírá. Obdiv, kterého došla ve Francii u umělců, hlavně surrealistů, již vlastně na ni svým automatickým tvořením basují, nemá v podstatě větší ceny, než provokatérský pokřik potlačených revolucionářů. Stará ideologie nemůže dodnes připustiti správnost psychoanalytických poznatků o pudovém životě a jeho psychické nadstavbě. Oficiální kruhy celého světa, Ameriku nevyjímaje, jsou jí uzavřeny. Amerika má také meze své liberálnosti. Může uznati neškodnou therapii, ne však theorii demoralisující lid. Psychoanalysa nebyla nikde obecně přijmuta. Její rozvoj leží všude toliko v rukou jednotlivců a těch je v některých kulturních centrech více nebo méně, závisle na panujících ideologiích. V současné době přistoupilo se již všeobecně k částečnému užití psychoanalytických výzkumů, avšak i jim ponechává se jenom platnost v užším okruhu věd příbuzných psychopathologii. Pro psychologii staly se přijatelny pouhé odsexualisované mechanismy, neboť pansexualismus je dnešnímu duchu vědy již sám o sobě pochybenou věcí a proto i oprávněnou výtkou psychoanalyse, i když si jej tato ani ve freudovské theoretisaci nezaslouží.
Freud sám předně nepojímá náš pudový život monisticky jako libidinosní a pak nepovažuje dosavadní theoretisace za pilíř samotné psychoanalysy. Psychoanalysa je mu toliko methodou. Psychoanalytikem může se zváti každý, kdo předpokládá

vnitřní odpor (Widerstand) a translaci (3.). Poznáním zábran ztrácí totiž sdělení pacientovo ve svém vnějším logickém smyslu důvěruhodnost a řeč jeho stává se nám náznakovou, symbolickou, vyžadující teprve vysvětlení svého latentního smyslu, který je dán všem projevům translačním vztahem. Biologickým podkladem sexuálnosti, psychoanalysou předpokládané, stává se translace, jež je reprodukcí incestní situace mezi pacientem a osobou lékařovou, zastupující zde psychologicky důležitou osobu incestního prostředí. Tímto pojetím je nerozlučně spjata s psychoanalytickou methodou Freudova sexuální theorie, čímž se také kategoricky odlišuje od desexualisovaných analys naší psychy, prováděných zvláště Adlerem a Jungem. Tito oba tvůrci vlastních originálních theorií byli původně žáky Freudovými a, jak výše uvedeno, horlivými propagátory psychoanalysy. Na druhém kongresu psychoanalytiků v Norimberce r. 1900 utvořené skupině vídeňské přenechal dokonce Freud vedení Adlerovi, avšak neminul ani rok, a Adler postavil se proti Freudovi s novou theorií, po jejímž zneuznání rozhodl se odloučiti se od psychoanalytiků a pokračovati v samostatné práci odděleně. Svou nauku nazval individuální psychologií a zavrhl v ní nejen analytický výklad, ale i methodu. Druhý, Švýcar Jung, provedl svou odluku o něco později po čtvrtém kongresu konaném r. 1913 v Mnichově, kterému ještě předsedal. Z prvotních pokroků, jak nazýval své odchylky od běžné psychoanalysy, vznikla po odtržení rovněž jako u Adlera samostatná theorie pojmenovaná na rozdíl od »sexualisující« psychoanalysy tentokrát analytickou psychologií. Mimo osobní důvody, jež

jsou podloženy každému vědeckému snažení, jsou obě modifikace psychoanalysy, které si již jejího titulu nezasluhují (najmě Adlerova, vylučující plně translaci a tedy i sexuální motivy, avšak i Jungova, považující tuto toliko za jednostrannost jako celou psychologii Freudovu a naopak i Adlerovu), pouhými desexualisujícími theoriemi, vyhovujícími vkusu a požadavkům doby. Adlerova oposice byla zbarvena ideologicky marxismem, jak svědčí politická příslušnost jeho samotného i jeho přívrženců, kteří s ním současně Freuda opustili. Naproti tomu nejasnou psychologii Jungovu, zabíhající do prázdných pojmů, charakterisují filosofické spekulace, takže bychom mohli říci, že v opak Adlerovy psychologie inklinuje do prava, že je měšťáckou. Konstruktivní charakter obou nových směrů vzhledem k psychoanalyse vězí v psychoanalytickém zpracování jejich hlavních myšlenek, pokud byly opravdu psychologickými poznatky. Doplňky, které však tímto způsobem obdařily psychoanalysu, byly draze vykoupeny roztříštěním jednotnosti hnutí, které prodělávalo sotva prvá dětská léta. Energie, jíž bylo potřebí k formaci individuálněpsychologické školy i finanční oběti jí přinesené jsou skorem zcela ztraceny. Dobře, že ještě Jungova psychologie zůstala na papíře a nevyžádala si celkem více, než oběti osoby svého tvůrce.

MOŽNOSTI PSYCHOTHERAPIE

Nejdůležitější poučení skytané oběma odpadlickými hnutími zůstalo bohužel psychoanalysou nevyužito. Psychoanalysa mohla se tu experimentál-

ně přesvědčit o absurdnosti své therapie. Má-li poměrně stejný úspěch analysa provedená výkladem Jungovým i Adlerovým, nelze přikládati vysvětlení etiologie neurosy žádného léčebného významu. Příčina uzdravení závisí toliko na sugestivně hypnotisujícím zásahu lékařově, ať si tento klade již úkol výchovný (Adler) nebo uvědomovací (psychoanalysa). Psychické ošetřování neuros, jak zřejmo, není závislé na logické, nýbrž na psychické kvalitě slova. **Slovo psychiatra musí být dobré, pravdivým být nemusí.** Dobré slovo všechno zmůže, pro pravdu se lidé leda zlobí. Nešťastně zamilovaným lidem lze jejich bol umírnit, rozmluvíme-li jim jejich marné trápení tím, že naším zájmem o jejich soužení podáme jim trochu vlastní lásky, které se jim od milovaného objektu nedostalo. Člověk mající dobré známé nebo příbuzné, kteří jsou mu v krisích života dobrými rádci, nemusí se utíkat v ochranu neurosy. Úkol psychiatra zastávali od nejstarších dob obyčejní lidé, lékaře potřebovali jen vyděděnci. Tomu, pro nějž vlastní člověk, rodiče, sourozenec nebo milenec, manžel(-ka) nemá dobrého slova, nepomůže ani lékař, nepřemluví-li ho, aby se dosavadního prostředí vzdal a vyhledal upřímnější. **Nezáleží nikdy na smyslu slova, nýbrž na jeho srdečnosti, je-li pronášeno s láskou a přijímáno s vírou.**

Neurosa jako častý jev je rovněž jako sebevražda úkazem moderní doby, drasticky nakládající s psychickými požadavky lidí. Přesto zrušení protipotratového zákona bylo by významnějším počinem v zájmu duševní hygieny, než veškeré psychotherapeutické zásahy. »**Divocí**« **analytikové,** jak se nazývají pokoutní uživatelé psychoanalysy, do-

nnívající se, že doporučením koitu učinili zadost svému úkolu, myslí to lépe s neurotikem než oficiální psychoanalytikové, jenom že jsou naivní a neprozíraví v svých konsultacích. Zapomínají na morálku hysterických paniček a předsudky společnosti, vtloukané již ve škole do našich hlav. O hygienisaci lze se pokoušeti jen masově, nápravou společnostních poměrů. Individuální výchova není kontrolovatelná ani ovlivňovatelná. Psychoanalysa spotřebující celá léta k zdárnému ukončení léčby, které není nikdy trvale jisté a u něhož nelze nikdy předvídati, podaří-li se vůbec, je sociálně nemožně nákladná. Tak velký zájem společnost na uzdravení neurotika nemá a nebude dlouho míti. Nedostatky libidinosního ukojení a falešná morálka jsou i v individuálních případech zpříčiněny namnoze sociálně, a proto není ani v neurotických případech, které jsou jejich nadstavbou, potřebí individuálních zákroků, nýbrž všeobecných — preventivních opatření.

Psychoanalysa nemá účel zabývati se tím, nač t. zv. příroda a společnost v masovém vývoji u individua zapomněly. Psychoanalysa nemusí individualisovati. Neurosa je potud individuálním projevem, pokud se týká její drastičnosti, kterou má na víc proti všeobecné nespokojenosti a duševní rozháranosti. Individuální neurosa jakožto symtom individuální katastrofy je předzvěstí, signálem hrozící katastrofy společenské. Psychoanalytik, který by neviděl neurotismus celého našeho veřejného života, politikou počínaje a uměním konče, musil by býti slepým. Psychoanalysa má za této situace důležitější úkol, než individuální zákroky, jež si mohou dovoliti toliko nejzámožnější lidé, mající pe-

níze nazbyt. Šetření neuros nemá léčebný význam, nýbrž vědecký. **Účelem analysy je pouhé poznání, nikoli uzdravení.** Zlepšení stavu po dobu analysy je samovolné, uzdravení trvalé však na ní nezávisí. Je tedy psychoanalytické léčení spojením dvou nesouvisejících oborů: psychoanalytického poznání a »šarlatánství« nemajícího jistého účinku. Na psychoanalyse založená hygienika může svými sociálními, pedagogickými a konsultačními zásahy být toliko preventivní ochranou proti neurose.

Je lépe horký nápoj ochladit, než namáhati se jeho studenost vsugerovati. Ublížíme-li si jeho požitím, přestaneme povždy věřit osobě, která nás obelstila. Stejně tak bude zklamán člověk věřící v zájem a lásku psychoanalytika, který mu zatím oboje lže. Lež náboženství se nemohla tak lehce prozradit jako lež psychoanalytika. Proto náboženské doby uchránily slovem o lásce Kristově a panny Marie, jež se má projevit odplatou za pozemské strádání v posmrtném životě, lidi před neurosou a životním zoufalstvím vůbec. Slovo psychoanalytiků nebasuje však na slibu, nýbrž na skutečnosti a tato evidentnost je rovněž kamenem úrazu, který nedovoluje přenášeti metodu náboženství do dnešní doby nevěřící. Dnes již neplatí tautologie Bůh je logos a logos je Bůh, dnes víme, že logos v smyslu psychickém je nanejvýše eros. Logos ztratil svou reálnost, kterou využitkovali bohoslovci, stal se pouhým označením něčeho skutečného mimo ně se nacházejícího, co psychoanalytik nemůže pacientovi poskytnout. Jeho dobré slovo ukazuje se za nedlouho přetvářkou, čímž padá jeho účinnost. Podstata psychického zásahu je materiální, biologická —

toho nesmíme zapomenout. Dobré slovo pomáhá jen svou laskavostí, již psychoanalytik nemůže dlouho předstírat. Slovem může bojovat jen proti škodné morálce a tu by bylo nejsnadněji odstranit výchovou jak domácí, tak školní. K tomuto poznání pravé hodnoty slova, k němuž účinnost současných rozličných výkladů psychiatrických přímo ponouká, bohužel psychoanalytikové nedospěli.

PSYCHOANALYTICKÁ LITERATURA

Jediný význam, který proto psychoanalysa má a který si rovněž pro budoucí věky zachová, je její literatura, v níž je shrnuto její poznání. Z původních studií o hysterii, zpracovaných spolu s Breuerem roku 1895, vzrostla Freudova díla na 11 svazků sebraných spisů, k nimž filosofickým pendantem je poslední práce Freudova, uveřejněná roku 1930 pod titulem »Das Unbehagen in der Kultur«. Ostatní psychoanalytické práce, které nevyšly knižně, jsou obsaženy mimo již uvedené ročenky, vydávané od prvého kongresu v Salzburku, v »Ústředním listě pro psychoanalysu«, vycházejícím po čtyři léta (1910-1914), na to v až podnes vycházejícím »Mezinárodním časopisu pro lékařskou psychoanalysu« a od roku 1912 i v »Imagu, časopisu pro využití psychoanalysy v oboru cizích věd (Geisteswissenschaften)«. Mimo německé literatury, kterou nelze již dnes všechnu sledovat v nových knihách, sbornících a revuích, vychází literatura anglická, francouzská, holandská, maďarská etc. a snad toliko Češi nemají ani jediného psychoanalytického pracovní-

ka, ba nemají dosud ani přeložený Freudův světoznámý »Úvod do psychoanalysy«.
Bohatou cizojazyčnou literaturu psychoanalytickou nelze ovšem veškeru označit jako freudistickou, neboť by tu šlo o záměnu pojmu psychoanalysy a freudismu. Přesné hranice obou pojmů nelze sice vésti, neboť většina základních poznatků psychoanalytických vděčí za svoje objevení Freudovi, ale přece existuje dosti speciálních i širších theorií, které se rozchází s Freudovými a přece nekolidují s psychoanalysou. Za psychoanalysu považujeme methodu, jejímž translačním mechanismem je dán charakteristický libidinosní smysl našim projevům. Je tedy psychoanalysa psychologií odkrývající latentní smysl duševních jevů a nezalhávající jejich pudový ráz. Tím není psychoanalytické poznání nijak predestinováno blíže, nýbrž toliko odlišeno od desexualisačních snah projevivších se hlavně v nauce Adlerově. Biologicky je živočišstvo nadáno jenom jediným pudem, majícím také svůj fysický podklad v chemickém procesu vnitřní sekrece. Je to pud rozrůstu, který u člověka došel k pohlavní formě, a proto každá psychologie, stavící smysl našeho jednání na abstraktním požadavku, biologicky nepodloženém, je formalistickou, vyžadující hlubšího vysvětlení, než podává. Tomuto pudu, který způsobuje veškeré naše jednání, dostalo se Freudem názvu **libida**, vyjadřujícího sice široký smysl jeho sexuálnosti, ale nedesexualisujícího. Poslední smysl je vždy podřízen sexuálním zájmům a analysa tak daleko nedocházející je povrchní, což o psychoanalyse nefreudistické nemůžeme říci. Freudismus je toliko theoretisace nám dosud plně zkušeností nedolože-

ná. Teprve vývoj psychoanalysy ukáže, zda-li i hypothesy freudistické jsou oprávněny. Jediné zde bude se lišit a v něčem se již liší i dnes Freud od svých žáků, aniž by některé z různících se theorií byly prováděny nepsychoanalyticky.

SEXUOLOGIE

Freudismem pojímáme hypothetické theorie, zabíhající za ověřené psychoanalytické poznatky. Bylo by proto ironií nazvati freudistickou Freudovu sexuální theorii, která je svou epochálností objevem nemenšího významu než Koperníkova astronomie. Právě tak jako se neodvoláváme na Koperníka, předpokládáme-li, že se země točí kolem slunce, tak je i zbytečné neustále podotýkati, že **infantilní erotika** je objev Freudův. Spojovati Freudovo jméno se sexuálním výkladem dětského života, je zbytečná opatrnost, jež je projevem psychoanalyse nepřátelského puritánství. Psychoanalysa nezbavila děti jejich andělské nevinnosti, nýbrž zbavila toliko dospělé lidi jejich iluse. Prvně Freudem poznané fáze dětské erotiky nejsou žádné umělé, laboratorně dosažené reakce. Erotické zájmy dítěte jsou probouzeny přirozenou cestou výchovy, a matka stává se sa-

movolně jejich objektem jakožto prvá osoba, s níž je dítě ve styku nejen jako novorozeně, ale již i jako foetus.

INTRAUTERNÍ IDEÁL

Foetální stadium, předcházející erotickému životu infantilnímu, analysoval **Otto Rank.** (7.) Jeho zásluhou dostalo se hlubšího významu i ostatním funkcím sexuálním, které byly poznány jako sublimace původní vnitroděložní (intrauterní) situace. Intrauterními fantasiemi, jež produkuje i v dospělém věku naše nevědomí, byly posunuty hranice psychičnosti před narození. Dítě přichází na svět jako oduševnělý tvor a jestliže není o tom pochyby, je nutno předpokládat, že vnímalo i poslední dobou před narozením. Příchodem na svět probouzí se vědomí, nikoli psycha.
V lůně matčině se nacházející plod je živen přímým přívodem plně stravitelných šťav, kteroužto absolutní formu stravování nelze přirovnat k plnému stolu, s kterého musíme teprve pokrmy uchopit, rozmělnit a polykat. Právě tak ideální je neměnná příjemná temperatura a chráněnost před vnějšími vzruchy. Souhrně jsou tedy veškeré pocity konstatní a příjemné asi jako za bezesného spánku, v sladkém bezvědomí. Trvale působící jednotvárný pocit nemůže vzbudit vědomí, neboť toto vzniká teprv poměrem vzpomínky k prožívanému, vztahem minula k přítomnu, vzájemným porovnáním, což ovšem za situace intrauterní není možné. Stejnotvárný pocit nejvyšší blaženosti, kterého se dítěti dostává záštitou a ochranou ma-

teřského lůna nemůže být za foetálního stavu vědomým, avšak vzhledem k anatomické disposici dítěte k vědomí, které se jiným živočichům nedostává, je jednotvárný pocit foetální uvědomitelný změnou situace, porozením. Nevědomé počitky plodu, vytváří předvědomou nadstavbu (das Vorbewuste), jež je uvědomitelná na rozdíl od vlastního nevědomí, přirozeného a nespočívajícího v potlačených, avšak opět uvědomitelných obsazích. Zážitky intrauterní nacházející se v předvědomí jsou uvědomovány při prvých porodních bolestech. Ty však působí na organismus tak drastickou měrou, že se jim dostává intensity shoku, který pro svou krajní nepříjemnost je násilně potlačen do nevědomí, takže i každá vzpomínka navazující na intrauterní stav ztroskotává na tomto traumatu zrození, které ji činí nepřístupnou, nevybavitelnou.

Skutečné zapomnění intrauterní situace však neexistuje. Domnělá amnesie je pouhou kryptomnesií. Ideální stav vnitroděložní přerušený porodem je úmyslně přirozeností psychy potlačen, neboť vzpomínka na něj překážela by přizpůsobení se reálnu. Foetální stadium je stavem bližším smrti než životu. Smrtí vykupujeme si tedy znovu ideál, ráj, z něhož jsme přišli. Podobné úvahy podporují však sebevražedné úmysly a nabádají k útěku z reálného života. Tvor, který by utkvěl přímo na ideálu intrauterního stavu, byl by pro reálný život neschopný. Příroda se tedy postarala bolestivým zrozením o jeho vymazání z paměti, t. j. z vědomi. Úzkost, která lidi pojímá i před pouhou myšlenkou, že musí také zemříti, je vázána na obtíže provázející východ z dělohy, na předpokládané

jejich opakování za umírání, symbolicky značící opětný návrat v uterus. Lidé se tedy bojí umírání, nikoli smrti, smrt je ideální. Rank považuje překonání traumatu zrození za připravenost na smrt a jako historické datum uvádí prvý, byť možná toliko legendární případ odhodlání k smrti, skon Sokratův. Normálně však trauma zrození zůstává potlačeno a ideál zárodečné epochy našeho žití bývá reprodukován životní formou, sublimovaně. Veškerá sexualita sleduje tendenci »vniknouti do vnitř« jak známo při erotickém polibku, jako i při samém koitu, kde pomocí imissio penis dosahujeme **reálně** nejdokonaleji ukojení našich intrauterních fantasií. Rovněž i ideje dvojpohlavnosti (Zweigeschlechtergedanke), v níž P. Dr. J. Winthius spatřuje smysl kultury primitivů, zasluhuje po této stránce psychoanalytického rozboru. (8.) Dvojpohlavá božstva a magické nástroje, jakož i veškeré rity a snahy udělati z člověka bytost bisexuální, jsou foetálními fantasiemi, spatřujícími v sloučení pohlaví onen věčný klid a spokojenost intrauterního života. Intrauterní smysl věčného pohlavního spojení dokazuje i víra primitivů v dvojpohlavnost zemřelých a považování dvojpohlavnosti vůbec za stav nadlidský. To je patrno i ze středoaustralského mythu o hvězdách, podle něhož dvě dívky tajně přihlížely iniciačním ritům a zlákaly své nastávající manžele, kteří byli právě obřezáni, k nedovolené souloži. Jakmile se však vzali do náručí, vzlétly obě dvojice k nebi a proměnily se ve hvězdy. Rovněž tak i smysl intrauterních fantasií odhaluje píseň stejného původu jako předcházející mythus, mluvící o božské cestě vedoucí k domovině (vagina) skalní útěskou (in-

troitus vaginae). Idea dvojpohlavnosti, považovaná za ideální, božský a všemohoucí stav, je odvozena z intrauterního ideálu, jak zřejmo ze samotných poznatků P. Winthiuse, jenž se sice psychoanalysy plně zříká a zastavuje se na pojmu dvojpohlavnosti, k jehož hlubšímu smyslu již nedochází. Proti plochosti theorie dvojpohlavnostní mluví mnoho příkladů uváděných k samotnému jejímu ospravedlnění. Nejfrapantnějším z nich je uváděný termín primitivů »býti sežrán«, značící splynutí s předkem, na jehož základě, podle víry divochů, stává se člověk dvojpohlavním. Představy o oboupohlavních bytostech jsou jednou z forem intrauterních fantasií, které dospívají této **zracionalisované** podoby i u Platona v hypothese androgynního pokolení. **Věčné blaho, vkládané v umožnění trvalého koitu spojením obou pohlaví v jedno individuum, je rozumově vysvětlovaný blahý a spokojený stav, v uteru skutečně prožitý.** Rovněž i indická filosofie, zvláště yoga, svou methodou dosažení brahmy, ideální jsoucnosti, upomíná na děložní stav. Známá póza Buddhova, sedícího na skřížených nohách ruce spuštěné v klín, je obdobou situace zárodku. Idea vnitroděložního života a zrození hraje i velkou úlohu v architektuře, heroických pověstech a mythech vůbec. Theseus v labyrintě, trojánský kůň, v jehož vnitřku nacházeli se nepřátelští bojovníci a jiné obrazy legendární historie, mají symbolický smysl děložních fantasií. Negativní výraz podobných tužeb je dán v mučení, které má opět ten smysl, znemožnit usmrcenému člověku zkřivením těla foetální polohu a tím návrat do mateřského lůna. Ukřizování Kristovo bývá

často umělci v tomto intuivně porozuměném významu zpracováno.

ORÁLNÍ EROTIKA

Podobných projevů navazujících na ideál intrauterní epochy života a reprodukce traumatického zrození mohli bychom najíti u každé příležitosti. Tendence »vtažení« sice v aktivní formě, avšak přece znamenající touhu po splynutí, je obsažena i v prvém stadium sexuality dítěte, v orální erotice. Novorozeně živeno mlékem z mateřského prsu koncentruje svoje libé požitky na ústa, jimž je bez námahy dopřáno kojením objektu. Libido není totiž vázáno toliko na pohlaví, nýbrž jako chemický proces vnitřní sekrece pohlavních žláz v našem těle se odehrávající a fungující před i po rozplozovací schopnosti je rozvrstveno po celém těle. Hlavně soustřeďuje se na sliznicích, kde je nejlépe ukojitelné. V prvých měsících života učí se dítě ukájeti ústy, k čemuž je kojením přímo vedeno. Orální erotika je prvou libidinosní zkušeností nového individua, která si vyhrazuje až do fáze anální erotiky primát v erotickém životu, zatím co u dospělého člověka tvoří pouhou částečnou vlastnost polymorfní erotiky, předcházející vyvrcholení sexuálního ukojení v koitu. (9.) U normálního dospělého člověka projevuje se stopa libidinosního obsazení úst mimo milostný život v kouření, dumlání, jedlictví a p. Dýmka, cigareta nebo doutník jsou jenom salonní formou dumlíku, jímž je odstavené dítě klamáno. Žroutství dospělých pak samo poukazuje na čistě eroti-

ckou podmíněnost přijímání potravy již u dítěte. Dítě, které by bylo zbaveno rozkošného pocitu ssání při požívání potravy, předně by vůbec nebylo možno přiměti k napojení, neboť by nemohlo pochopit a naučit se mléko z prsu vyssávati, za druhé pak nepřijímalo by ani potravy přímo v hrdlo nalévané, kdyby i kontraxe plného žaludku nebyly mu příjemnými. Pocit hladu je vázán na neukojenost libida, proudícího naším tělem a obsazujícího citlivá místa vnějších i vnitřních orgánů. Toliko člověk civilisovaný jí i v tom případě, není-li mu jedění příjemné. Na rozum se však nemohla spoléhat příroda u člověka primitivního a dnes ani u dítěte. Nebylo-li možno vyřešit automaticky vyživování jako problém dýchací a jestliže nutná otužilost v odsunu přijímání potravy, jež je toliko občasnou potřebou, nemohla dopustit akutnost a somatickou nevoli hladu, musila příroda spojiti nasycení s velkou premií libidinosní. Ovšem lidé, nepoznavší pořádný hlad a rozkoš z jeho ukojení plynoucí, budou nadále, setrvají-li v svých předsudcích, považovati jedění za věc lhostejnou. Libidinosní charakter vyživování je však samozřejmější než příjemnost koitu, neboť sebeudržování je funkcí vyžadující více energie než rozplozování.

Usnutí dítěte u matčina prsu, což není jenom náhodným a ojedinělým zjevem, je projevem plného ukojení jako po koitu. Spánek je umožněn toliko nevyrušovaností vnější i vnitřní. Člověk, jejž trápí starosti, nespí klidně. Tvrdý spánek dostavuje se teprve potlačením všech vnitřních vzruchů, které si jinak vyhražují obyčejně alespoň pokračování ve snech. Nové nabití na-

šich erogesních oblastí libidem nutí k ukojení a probouzí nás. Věčný spánek mohl být realisován toliko v mateřském lůně, kde za snů byl organismus ukájen samovolně bez jakéhokoli vynaložení pozornosti a energie foetu. Porodní bolesti probouzí však novorozeně z tohoto libého stavu a zima a hlad nenechávají je nikdy více trvale usnout.

ANÁLNÍ EROTIKA

Brzy stává se potřeba dítěte komplikovanou, a najedění, které pozbylo svého dominantního postavení v libidinosní organisaci ztrátou mateřského prsu, nestačí při užívání anorganických náhražek k uspokojení. Přece však zůstává zlozvykem i po několik let dumlání šidítka a později prstu, jestliže i oné náhražky je dítě před spaním zbaveno. Gumový dumlík je nejlepším důkazem, že kojenec mnohdy sál, aniž by potřeboval pokrmu. Malé dítě léčí se z obžerství prázdným šidítkem, my opět kouřením, žvýkáním gumy, louskáním »semíček« nebo i nadále neestetickým dumláním prstu či jiných předmětů. Oslabení orální erotiky nutí však k vyhledávání nových cest ukájení libida, které se u dítěte nedlouho po odstavení soustřeďuje na oblast řitní. Dítě počíná pociťovati rozkoš, zadržuje-li exkrementy a vypustí-li je v nejkritičtějším okamžiku. Zeptáte-li se dítěte, chce-li na stranu, nikdy nepřitaká a přece často v nejbližším momentě je neštěstí hotovo. Exkrementace není však vždy za anální erotiky vázána na poslední možnost udržení exkrementů, nýbrž je podmíněna i situací. Dítě nemá

odporu před výkaly, neštítí se jich, ba naopak, jsou mu cenností. Podle tohoto svého hodnocení s nimi zachází a věnuje je osobám mu nejpříjemnějším. Pokálení osoby, která dítě chová v náručí, je projevem lásky a vděku se strany dítěte. Děcko odměnuje se výkaly a toliko nepochopení a způsobená nelibost, kterou od obdarovaných brzy vycítí, mění později cíl exkrementace v ochranu před osobami dítěti nepříjemnými. Původní význam v prvých případech je však neklamný. Dítě je zaujato svými exkrementy a jako libost způsobující předměty jsou mu drahými. Pozdější výchovou vzbuzený hnus před nimi nepotlačuje proto anální komplex, nýbrž nutí jej toliko k záměně objektu a tak dochovávájí se jeho vlastnosti i v dospělém věku. Nevědomí člověka je spoutáno provždy s hodnotami, jež stvořilo období anální erotiky. Dar, majetek a peníze mají nadále svůj libidinosní význam a u ženského pohlaví přenáší se anální zájem s exkrementů i na penis, o nějž jsou dívky ochuzeny. Po poznání rozdílné biologické stavby a nemožnosti dosíci vlastnictví penisu mění se anální touha po mužském údu v požadavek těhotenství, v touhu po dítěti. Pro dítě je bohatstvím výkal, pro dospělé peníze, hodnoty vlastněné v jakékoli formě, pro ženu mimo to i dítě. Spořivost i sklony k mateřské úloze jsou tedy založeny pudově.

Vůči intrauternímu ideálu nabývá dítě análním komplexem nového postavení, identifikujíc se samo s matkou, své exkrementy pak s dítětem. Na místo pasivního poměru vniknout v matku, nastává přání aktivní, být samo matkou a chovat »malé« v svém vnitřku. Tyto představy potvrzuje dětský

názor na rození, domnívající se, že děti přicházejí na svět zadem, že jsou exkrementovány. **Anální erotika, za jejíž dominance jsou děti obého pohlaví bytostmi mateřskými, je jádrem naší bisexuálnosti.** Anální erotika je erotikou čistě ženskou a má proto velký vliv na přizpůsobení se žen jejich mateřské funkci, která znemožňuje vniknutí v matku, hraje-li dívka v příštím věku sama její úlohu. Záleží na intensivním dochování análních tužeb, aby dívka šťastně překonala a kompensovala porody touhu po mužství, po penisu, umožňujícím mužům alespoň částečný návrat v mateřské lůno.

Naproti tomu přespřílišná fixace mužského pohlaví na epochu anální erotiky způsobuje v dospělém věku perversi, jež v dětství byla každým z nás prožita jako normální způsob ukájení. Podobní muži, ustavší ve svém sexuálním vývoji na anální erogenní oblasti, vyhledávají muže, kteří by je »znásilnili«. Jekels analysující **homosexualitu** tvrdí, že i u tak zvané aktivní homosexuality je řiť erogenním pásmem, určujícím pudový cíl, tedy, že i homosexuální partner zastávající úlohu muže, je puzen k mužskému partneru anální erotikou. Je proto zbytečno mluvit o perversi a inversi, neboť inverse je pouhou perversí, již technicky nelze heterosexuálně provésti.

Opakem k perversní reprodukci anální erotiky v »inversi« je její sublimovaná reprodukce zjevem normálním, výše již popsaným. Hlavní roli hraje anální erotický komplex v poměru k penězům, což měli příležitost sledovati hlavně psychoanalytičtí lékaři, žádající od neurotiků zaplacení svých výkonů. Šetrnost, jdoucí až ke skrblictví,

je podmíněna análními fantasiemi o shromažďování exkrementů právě jako podnikavost umožněná z uschráněných peněz. Veškeré podnikání, stavby, budování podniků, zřizování obchodů, trustovnictví pak v abstraktní formě, je činnost, mající pudově týž význam jako stavby malých dětí z písku a stavebních kostek. Hlavně hraní v písku upomíná na zaměstnávání se vlastními exkrementy, jimž vzhledem i omakem je k stavbě přichystaný mokrý písek velmi podobný. Análně erotické sklony slouží rovněž původem našemu umění kuchařskému. Různé speciality gourmandů nejsou symbolicky ničím jiným než výkaly, jež děti někdy rádi olizují. Koprolagnie je reprodukční tendencí uchovati exkrementy v svém vnitřku, umožniti jim nedovolený návrat v jejich místo vzniku čili aktivní opětování intrauterního stavu. Z obyčejných jídel slouží za sublimaci koprolagnie hlavně sýr. Z toho všeho je zřejmo, jak velký vliv v nevědomí uchovává si překonaná fáze anální erotiky po celý lidský život.

ILUSIONISTICKÉ SNAHY NAŠEHO MYŠLENÍ

Jak prvé období orální erotiky mělo ráz objektního ukojování, tak období druhé, anální, je naopak rázu autoerotického. Ukájení orální bylo vázáno na matčin prs, zatím co anální způsob erotiky je na objektu nezávislý, podmíněný prostou existencí ukájejícího se subjektu. Historicky ovšem není autoerotismus teprve vymožeností druhé fáze libidinosního vývoje, nýbrž už i orální erotika pozdějšího stupně ubírá se cestou autoerotismu. Dí-

tě, které bylo odstaveno a konečně zbaveno i svého šidítka nachází vhodnou náhražku dumlaného předmětu ve vlastním prstu.

Neodvislostí na libovůli druhých a jsouc si v svém libidinosním ukájení soběstačné ilusionuje si dítě svoji všemohoucnost, která se fylogeneticky zrcadlí i v myšlení primitivů a působí někdy klamné předpoklady i v naší filosofii. Autoerotický stav, za něhož dítě dosáhne všeho, čeho žádá, došel své psychické nadstavby ve **všemohoucnosti myšlenek.** Původně skutečně všemohoucí myšlenky, týkající se vlastního ukojení, byly přeneseny i do reálného života a tvořily v duševním vývoji lidstva preanimistickou epochu. Zbytek její udržel se u dnešních primitivů v magii, která basuje na základě, že mágova přání se skutečně vyplní. Rozbil-li sošku nenáviděné osoby, věřilo se všeobecně, že stejný osud stihne i originál. Dnes podporuje u dítěte víru v gesto a myšlenku kromě autoerotické nezávislosti na objektu naše všemožná péče, kterou mu věnujeme, jakmile sebeprimitivnější formou vyjádří svůj požadavek. Tímto ideálním stavem všeho pohodlí promítá dítě jako dříve i dospělý divoch své osobní poznání na objekty, čímž vymazává z vědomí na sobě neodvislou realitu. Hranice psychického (chtěného) a reálného (skutečného) padají a obé splývá na základě subjektivní omezené zkušenosti v jedno. V této epoše je a bylo slovo rovnocenné s činem. Ač historicky období všemohoucnosti myšlenky dávno zašlo, vidíme dodnes jeho stopu v lidském uvažování. Ještě ve středověku bylo hlavním problémem, jimž se zaměstnávali nejvíce vynikající duchové, zda psychické skutečně existuje, což je

jen filosofickým vyjádřením ztotožňování idey s činem. Tento známý spor realistů s nominalisty nebyl tehdy vůbec rozřešen a ještě dnes mate mnohým filosofům hlavy. Teprve psychoanalytické vysvětlení pomohlo jej definitivně odkliditi. Problémem scholastických sporů nejsou totiž zatíženy naše poznávající smysly, nýbrž toliko lidská abstraktně rozumující mysl. V pojímání slova jako skutečnosti, jak činili realisté, je zjevná stopa archaické fáze všemohoucnosti myšlenek, s jejímž odstraněním nebylo hotovo jedno století. Odhalováním jejích fines, konečným rozlišením psychického od reálného zabýval se tisíciletý duševní vývoj lidstva. Správné oceňování smyšleného, chtěného a skutečného je vlastně největším plodem lidského pokroku. Že i řecká filosofie topila se všecka v tomto problému, jenž jí znemožňoval dokonalejší vědeckou vyspělost, o tom svědčí mnohá sofismata na př. Eubuliův »Eukekalymmenes« (Zahalený), v čemž je důkaz toho, že se i abstrakta chápala jako skutečnost. Trvalo totiž slušnou řadu století, než člověk porozuměl podstatě vlastní řeči a dovedl jí správně používati. Lze tedy pochopit, jak významné bylo nominalistické »flatus vocis«. Ovšem tento názor nominalistů nezpečetil ještě osud realistických klamů archaické logiky. Prvým, kdo překonal a usvědčil z nesprávnosti realistické nazírání, byl Marx. Jemu podařilo se vybudovati na základě moderních vědeckých poznatků dialekticko-materialistickou filosofii a vyvrátiti tak empirickou cestou idealistické omyly starých realistů. Plného vítězství v tomto boji dobyla však teprve psychoanalysa, která nikoli dokazováním nesprávnosti, ale přímým

odhalením ilusionistických příčin podobných, skutečnosti neodpovídajících názorů, skončila provždy veškeré diskuse s idealisty, kteří v dnešní době jsou pouhými epigony středověkého realismu. Možnost poznání na nás neodvislé reálnosti objektu byla však rovněž psychologicky připravena libidinosním mechanismem. Historický počátek objektního myšlení je kladen v t. zv. animismus, primitivní názor, že vše živé i neživé je vybaveno stejnou psychou jako člověk. Nevšudypřítomnost objektu nutného k ukojení libidinosních tužeb vyvolala se strany žádostivého subjektu nevoli. Člověk počal milovaný objekt za jeho nedosažitelnosti nenáviděti, čímž vznikl pocitový protiklad lásky, **nenávist.** Protichůdné pocity vyvolaly i protichůdnou činnost. Msta následovala lásku a láska mstu. Nepřátelský poměr k objektu byl tak prvou ochranou před přírodní nouzí a jinými živočišnými soky. Nenávist byla totiž promítnuta na objekt a nenáviděný objekt stal se objektem zlým, zasluhujícím pomsty. Nenávist nebyla dále subjektivním pocitem, nýbrž projekcí dostalo se jí významu aktivního počínání objektu. Tím, že objekty nemohly porozumět a vyhovět požadavkům primitiva, byly považovány za zlé, jej nenávidějící. Zlovůle objektů vyžadovala však přímo předpokladu jejich oduševnělosti, která za animisnu byla rozšířena i na anorganický svět. Animistické nazírání je tedy rovněž subjektivisující metoda myšlení, neboť člověk pokládá za tohoto myšlenkového stavu svoje pocity, t. j. reakce za akce reálna. Význam animistické epochy pro realistický duševní vývin lidstva spočívá však v tom, že projekcí lidských pocitů v činnost objektů by-

la připravena půda k poznání vnějších veličin a poražen výlučně egocentrický názor. Nebýti animistického pojímání reálna nebyli by lidé nikdy uvěřili v boha jako autoritu mimo ně postavenou a nedošli by také nikdy k poznání přírodních zákonů, považujíce preanimisticky veškeré objekty za hříčku své vůle. Teprve na základě animismu mohl pokračovati vývoj dále k náboženství, k víře ve vyšší moc, než je člověk sám. Prvotní formu náboženství vidíme v totemismu, založeném v uctívání totemového zvířete a udržování zákazů zvaných tabu.

TOTEM & TABU

Freud vychází historicky v analyse totemismu z prahordního zřízení, předpokládaného Darwinem. (10.) V něm náleželo jednomu muži několik žen, s kterými plodil děti. Všichni dohromady tvořili hordu. Dospělým mužem v hordě byl toliko její vůdce, což vylučovalo všeliké vnitřní spory, které však okamžitě nastaly po vyspění dětí. Když totiž synové vůdcovi zmužněli, chtěli se pohlavně ukojovat a činili si nárok na ženy své tlupy, které byly vlastně jejich matkami. Vůdce, otec dospělých synů, vyhražoval si však sám výhradní právo na všechny ženy a nedovoloval jejich styku se svými syny. Ti se proto vzbouřili, zabili svého náčelníka, otce, a zmocnili se tak jeho žen, svých matek.
Z této otcovraždy vychází celá Freudova theorie. Poněvadž bylo totiž synů mnoho, museli se o ženy nějak rozděliti, avšak to vzbuzovalo rozepře a

sváry, které sociálně ohrožovaly existenci prahordy. Nesvárem bratří ztratila horda svou společnou, jednotnou základnu, takže každá chvíle plynula v nejistotě očekávající její náhlý rozpad. Sociální udržení hordy vyžadovalo proto jednak zamezení vzájemných sporů, vzniklých rozdílením žen, jednak obnovu autority, zabezpečující trvalost smíru. Prvý požadavek si vyžádal absolutního zákazu styku rodičů s dětmi, druhý byl pak zabezpečen vědomím viny, jež psychologicky přímo infekčně probudila v mysli synů jejich sociální slabost. Litování otcovraždy dalo vzniknouti nové autoritě v náboženské formě totemismu, jenž oživil osobu otcovu v postavách zvířecích. Totemové zvíře nesměl nikdo z vyznavačů jeho kultu zabíti. Za přestoupení tohoto zákazu byl by jej stihl krutý trest. Toliko jednou do roka dovolovalo se projeviti potlačenou původní nenávist k otci, autoritě bránící incestní lásce, zabitím totemového zvířete. Společné jeho snědění, které následovalo, ospravedlňovalo však onen mstivý počin, neboť totemové zvíře musilo být zabito, aby jeho společným snědění bylo získáno mystické spojení celého clanu s jeho bohem. Přesto však původní význam zabití zůstává projevem nenávisti, která se parciálně projevuje ve všech tabuistických zákazech. Potlačené nepřátelství zůstává v nevědomí dále působivé a tvoří tak **ambivalentní poměr** současné lásky a nenávisti, kteréžto oba dva prvky jsou vyjádřeny i v samotném pojmu tabu, značícím současně úctu a odpornost. Nenávisti dostává se v lásce současného uplatnění. City nejsou již toliko jako v prvotních stadiích střídány ve svých protikladech, nýbrž směšovány. Primitiv, jenž objekt,

na němž se ukojoval, za této funkce miloval, počal jej nenáviděti, jakmile jej postrádal. V totemisticko-náboženské fázi nastupuje však mimo této následnosti i současnost protichůdných pocitů, kteroužto schopnost pojmenoval Bleuler příhodně ambivalencí. Totemové zvíře, které bylo tabu, bylo zároveň v úctě i nenávisti primitiva. Kulturní význam ambivalence tkví vzhledem k našemu poznání v tom, že prvotně z našeho já vyvrženému objektu dostává se současně lásky, na jejímž základě je teprve umožněno poznání objektu, kterému se předem nenávistí dostalo správného umístění mimo nás a neodvisle od nás. Za prostého střídání různorodých vztahů zůstal objekt v kladném případě neodlišován od subjektu, za negativní situace pak byl opět toliko terčem destruktivních přání, takže ani poměr prvý ani druhý se nehodil k objektivnímu nazírání. Chováme-li k objektu jenom lásku, splývá s naší osobou, opačně rozplývá se naše já v celý svět. Tento pocit rozplihlosti nazývaný okeánským pocitem (das oceanische Gefühl) (11.) lze zařaditi do epochy všemohoucnosti myšlenek. Já oddělené od cizích objektů je výtvorem pozdějších dob animismem počínaje. Poznáním neideálnosti reálna bylo toto vyloučeno i z našeho já. Prostou nenávistí snažila se lidská psycha buď objekt, který měla v nelásce zničit nebo násilně podmanit a nebylo-li možné jedno ani druhé, tedy alespoň jej zalhat, vymazat jej z vědomí. Nenávist znamenala v posledku zneuznání a ne poznání. Jí byl předmět našich vjemů postaven toliko správně mimo nás. Poznání však mohlo teprve začít, bylo-li věnováno vyvrženému objektu opět

trochu lásky. Ambivalentní poměr udržuje tedy předně správný poměr k okolí prvkem negativním, vlohou positivní pak udržuje na něm nadále náš zájem. Psychologický vznik ambivalence je určen potlačením původního poměru a nahražením jeho poměrem novým, při čemž tento je vědomým, onen potlačen nevědomým. Tímto vysvětlením nacházíme prvé stadium ambivalence již při samém zrození lidstva, při potlačení intrauterního ideálu, jímž se vysvětluje touha a zároveň strach a odpor před mateřským uterem.
Prapotlačení intrauterních zážitků dostává se tak incestem, zákazem styku s rodiči a nedotknutelností otce, boha, autority, nové obdoby, která zintensivňuje hybnost a vlivnost potlačených obsahů a tím i rozmnožuje ambivalentní poměr k reálnu. Jestliže intrauterní ideál je předmětem biologického prapotlačení, je rodičovský komplex předmětem prapotlačení sociálního. Traumatem zrození zašly v zapomnění nereálné tužby. Člověk byl přizpůsoben reálnu a omezoval se na jeho meze. Nemohl-li se vrátiti v oblasti zárodečné říše, sublimoval svůj potlačený ideál reálně, což se mu zdařilo nejintensivněji spolužitím s matkou. Společnost, která zakázala pokrevní lásku, pokračovala v omezovatelském úkolu a původně nuceně opuštěná přání intrauterního návratu nedovolovala sublimovat ani životnou formou. Biologickým prapotlačením přizpůsobil se člověk samostatnému životu, potlačením sociálně vyžádaným naučil se pak odříkati se v zájmu společnosti i reálně dosažitelného. Porušení prvého potlačení ohrožuje jedincův život, porušení druhého existenci společnosti. Přání po vnitroděložním životě vybočuje z oblasti

reálnosti, kdežto boj proti incestu usiluje toliko o reálně možné. Je-li revolta v prvém případě neživotná, snažíc se o negaci skutečna, je vzpoura proti incestnímu omezování orientována reálně hodlajíc nastoliti jenom novou formu života a nikoli novou oblast.

Jako reálně možný způsob sublimace intrauterních sklonů stala se touha po odstranění incestních překážek jádrem problému přiblížení se ideálu zárodečného stavu. Rodičovský styk, idealisovaný pod dojmem intrauterní blaženosti, byl obsazen veškerou libidinosní energií jako nejdokonalejší způsob jejího ukojení. Incest byl prvou příčinou odporu přirozeného člověčenství proti společnosti. Společnost je sice vždy vybudována na úkor individuální svobody, avšak tato může být v určité formě odstoupena dobrovolně se zájmem obětujících se. Nežělené uskrovnění přecházející až v altruismus je však možné toliko v lásce. Společnost, která chce uspokojiti své příslušníky, musí proto také basovati na tomto fenoménu. Mechanismus společenské organisace, jak jej poznává Freud v své **psychologii mas** (12.), jasně dokazuje, že jediné láska zmůže i největší překážky. Lidská mysl pokud není láskou odsubjektivisována, zůstává egoistickou a společenským zájmům nepodrobuje se nikdy samovolně a bez výhrady.

Naprostou poslušnost celku dosahuje pouze masa, organisace vybudovaná na dvou mechanismech a to: idealisaci a identifikaci. Tyto dva jevy jsou tvůrci masové psychy, jež je nedělitelným zvláštním fenoménem, vytvářejícím se toliko za situace jimi podmíněné. Oba mechanismy spoutávají jednotlivé duše v jednotnou duši davu, která není je-

jich prostým shrnutím, nýbrž jejich synthetickou nadstavbou. Pomocí idealisace je každý jednotlivec vázán na vůdce, identifikací jsou pak spojeni jedinci mezi sebou. Masa v takovémto stavu je poslušnou následovatelkou svého vůdce. Vlastní intelektuální činnost jednotlivců v ní sdružených úplně zaniká. Za ni pracuje vůdce, jenž o pohybu masy sám rozhoduje. Jednotnost masy nedá se jinak vysvětlit než tímto podáním se autoritě vůdcově a vzdáním se vlastní vůle, neboť jinak kolik hlav, tolik rozumů. Le Bon píše v tomto smyslu již před Freudem: »Hlavními znaky individua, které je součástí davu, jsou tyto: Zmizení vědomé osobitosti a převládání nevědomých obsahů, jimiž jsou orientovány i myšlenky a pocity, a snaha naprosto plniti vsugerované ideje, projevované sugescí a napodobováním. Individuum přestává býti sebou samým a stává se automatem bez vlastní vůle.« (10.) Masa se tedy vůdci podrobuje, ale zároveň uvolněné nevědomí předpokládá, že cíl a účel masového hnutí je protireakční, že znamená alespoň částečně umožnění svobodnějšího ukojování nevědomých požadavků, byť i formou velmi sublimovanou. Nastolení nevědomých tendencí je pro masu příznačná vlastnost, neboť ztrátou vědomé osobnosti je odstraněna i morální censura a nevědomým vášním je tak osobně ponechána svoboda. Místo individuální kritiky našeho jednání a myšlení nastupuje tu však vůle a rozkazy vůdcovy. Jimi jsou nahrazeny psychické zábrany původně existující v jednajících subjektech samých. Tak je tedy censurní instance personifikována a přenesena na cizí moc, jíž posloucháme z příkazu své lásky.

Spojení masy s vůdcem je totiž vyloženě libidinosní. Je jím sublimované libido, které ztrácí své přímé sexuální požadavky, jak to můžeme pozorovati na případech platonické lásky, která zbožňuje objekt svých tužeb jakožto nepohlavní abstraktum a podřizuje se jeho přáním. Historicky vznikla tato sublimace incestním znemožněním přímého ukojení, jímž bylo uvolněno libido. To sublimovalo se následkem toho v idealisaci osoby, jíž podobné ukájení bylo i nadále umožněno. V primitivní prahordě požíval tohoto ideálního postavení otec, současný vůdce hordy. V něm tedy milovali synové nedosažený ideál svého vlastního já. Milovali to, čím sami chtěli býti. Libida původně ohrožujícího moc otcovu bylo tak využito k jeho ochaně. Vůdce je promítnutým ideálem a proto masa, která si ho vyvolila, se v něm zhlíží a podléhá mu. Bez jeho existence, kterou lze také obejíti abstraktem, společnou myšlenkou a idealisací historické, již zemřelé osobnosti, je udržení masy nemožné. Ztrátou společného ideálu nastává panika, jednání a myšlení individuí přestává být jednotným a egoisticky se tříští. Právě tak jako nemůže být masa bez svého vůdce, ať již abstraktního nebo osobního, nemůže býti ani bez přímé vzájemné soudržnosti jedinců. Samotná společnost ideálu k tomuto cíli nepostačuje. Přímé spojení jedince s jedincem vzniká teprve vzájemnou identifikací, o jejíž reálnosti přesvědčuje nás myšlení primitivů, považujících maso a krev svého kmenového příslušníka za součást vlastní osobnosti. Ve formě identifikace objevuje se opět pradávná rozplihlost já, vybočujícího ze své subjektivní podstaty. Libidinosní povaha identifikace spočívá

pak právě v tom, že osoba neukojená stotožňuje se s ukojující se osobou. Rozrušenost chovanek v pensionátě, obdrží-li jedna z nich zamilovaný dopis, budiž toho drobným příkladem.
Na mechanismu identifikace basuje rovněž mužský **homosexuální duch lidské společnosti,** hájený Hansem Blüherem (13.). Společná práce sjednocuje i pracující. Předmět práce má význam společně milovaného objektu, takže jedinci na ni zúčastnění, nabývají významu pouhých součástí jednajícího kolektiva. Identifikace je tu závislá na společném objektu, který byl poznán i jakožto podnět přímé homosexuality, kdy milující počne zahrnovat milostnými výpady svého soka namísto původní objekt. Homosexuální atmosféra společnosti je pouhou obměnou podobné sublimace, jež není toliko dovedena do posledních důsledků. Erupce libida v sexuální formě odvádí normálně u mužského společenského tvora nadále žena, avšak libido v celé své působnosti nestačí absorbovati. Proto ho zbývá vždy ještě tolik, aby mohlo homosexuálně působiti ve společnosti. Homosexuální nadání muže je tedy přirozené, avšak není potřeba tvrditi, že je přirozeností. Kdybychom neměli úst, nevznikla by orální erotika a právě tak, kdyby nebyla vznikla společnost, mohli bychom mluvit o homosexuálním nadání mužů jenom ojediněle nebo v perversní formě. Existence společnosti však vyprovokovala nutností svého udržení homosexuálního ducha zúčastněných mužů, nikdy však naopak nepodnítily homosexuální sklony vytvoření společnosti.
Homosexuální sublimace libida v společenském životě může být méně nebo více intensivní, avšak

i když dojde až k souloži, není ještě nutně perversí, o jaké jsme mluvili při anální erotice. Společenská homosexualita ve formě přímé je projevem heterosexuální nouze, naproti tomu ve formě sublimované, toliko atmosferické, je samovolným zjevem nadbytečných sil polymorfního libida, jež celé nemůže a nesmí heterosexuální styk zkonsumovati. Proto i u mužů vysloveně homosexuálního ducha, žijících v organisovaných společnostech, je sexualita orientována heterosexuálně a homosexuálním jeví se toliko částečně libido, elán sexualitě nadřazený. Homosexuální charakter společnosti, vzniklý její masovou organisací, vyvolávající i příslušnou davovou psychologii, třebaže ve formě vysoce kultivované, je vskutku inversní na rozdíl od přímé homosexuality, vzniklé ustálením se na anální erotice a označené za perversi. Inversní je toliko homosexualita projevující sklony k celému objektu, nikoli zaujatá v podstatě pouze anální erogenní oblastí. **Inversní pojetí homosexuality hodí se pro záměnu zájmu na ženě v zájmy o pohlaví mužské a ne pro sexualitu konvertující od vaginy k řiti.** Homosexualita jako inverse je libidinosní, v případě druhém jako perverse je povahy přímo sexuální. Rozdíl mezi homosexualitou a heterosexualitou je tedy v tom, že za heterosexuality libidinosní úvod, platonické záměry, zbožňování žen, galantnost a rytířská oddanost k službám je pouhým úvodem k sexuální pointě, kdežto u homosexuality k těmto důsledkům obvykle nedochází, neboť sexuální dohra, s vyloučením výjimek předcházejícího případu, je cílem jiných pudů. Inverse v podstatě je způsobena heterosexuálním libidem jednak nadbytečným, jednak neukoje-

ným. Homosexuální rys muži ovládané společnosti je zcela normální libido, uchopené mechanismem idealisace a identifikace. Oceňujeme-li jeho význam pro soudržnost společnosti tou měrou jako Blüher, nesmíme zapomenouti, že vznikl uvolněním libida na základě incestu, zakazujícího pokrevní styk, i když nespouštíme s mysli, že uvolněné libido, schopné k organisování masy a sloužící k ochraně tabuistických předpisů, bylo rovněž využito k revoltě proti nim.

Ideál mužské homoerotické společnosti, jak je lépe nazývati její homosexuální charakter, nebasuje přes to však na potlačení pudového života. Neodvrací zájmy od druhého pohlaví, ani nutně nepředpokládá incest. Dovolení pokrevní lásky neznamenalo by nikdy plné uchvácení libidinosní energie ženou. Historický vznik společnosti byl sice podmíněn incestem, odpoutávajícím zájmy libida od matky, avšak dnes, kdy tato fáse je zařazena v dětská stadia sexuálního vývoje, neměl by přestupek incestu většího významu v odvracování homoerotickým sklonů od společnosti, než orální neb anální erotika, zaměstnávající v dospělém věku rovněž toliko částečně naše libido. Lidstvo dostalo se již z fáze předtotemistické, kdy zájem na incestním styku byl tak výlučný jako orální ukájení ve věku kojeneckém. Každá speciální fáze, dosahující v sexuálním životě svrchovanosti, musí být překonána, aby postoupila místo druhé. Vyžaduje-li tato přeměna bezprostředně drastického potlačení, není to nutností za určité časové distance. Dítě, které prožívá podobnou prahordní situaci ve svém rodinném prostředí musí být radikálně odpoutáno od podobných fantasií, avšak

dospělý člověk, uchvácený od té doby již sterými novými zájmy, nemusí svá protiincestní smýšlení potlačovati jako společensky škodlivá. Společnosti na škodu je jenom bezvýjimečná jednostrannost v ukájení a proto musíme za její dominance u dítěte proti ní bojovati, nechceme-li vychovati kreténské pokolení. Dospělý člověk ukájí se již polymorfně a neprožívá nové zájmy s onou infantilně-primitivní svrchovaností. U něj nemusí být potlačována sexualita z důvodných obav vývojového zakrnění. Incestní fantasie nejsou u něho žádným hříchem a nebezpečím, byla-li jejich fáze v dětství šťastně překonána a neuvízlo-li na ní přes všechno potlačování libido veškerou intensitou. Kulturní život dospělého rovná se sublimované mozaice všech libidinosních stadií a neuškodilo by rovněž, kdyby se jí rovnal i jeho vlastní přímý erotický život.

DĚJINNÝ SMYSL OIDIPOVA KOMPLEXU

Snaha neuznati psychoanalytické vysvětlení kultury a civilisace znamená udržeti přesvědčení, že polyperversní ukojování je nehygienickým, nemorálním a pathologickým zjevem. Blüherova apologie homoerotiky jako konstruktivního charakteru lidské společnosti neospravedlňuje však dostatečně homosexuální styk. Homoerotika vedoucí k souloži je obvykle projevem sexuální nouze, tedy projevem nedokonalé společnosti, zatížené morálními předsudky a nutící k vědomému vyhledávání náhražek, k onanii nebo k styku se stejným pohlavím, jenž zůstává bez biologických

následků a v prudérní společnosti je spíše uskutečnitelný, dále pak k sodomii atd. »Perverse« vzniklé z nouze nelze ochraňovati a tak Blüher chytá vlastně věc za špatný konec. Každá perverse má svůj onto- i fylogenetický korelát buď zcela přímo nebo alespoň v svém jádře a smyslu, kdežto »perverse« výše popsaná je ekonomicky podmíněným zjevem podobně jako prostituce.
S tohoto stanoviska mohla by snad vzniknouti námitka, zda pokrevní styk není rovněž podobným úkazem, opírajícím se o sociálně podmíněnou intimnost mezi rodiči a dětmi. Nesprávnost podobného nazírání vyvrací však předně intrauterní smysl styku s matkou a potom láska, která skutečně mezi opačným pohlavím v rodině panuje. Psychické přizpůsobení, jakého jsme docílili v poměru k matce, nepodaří se nám již získati. Každá normální láska je toliko jeho více nebo méně podařeným odleskem. Přesto však je nesprávné tvrdit, že matka zůstává u dnešního člověka posledním nevědomým ideálem, i když rodinná forma dnešního života u každého individua podporuje reprodukci incestního komplexu. Na druhé straně je však stejně chybné podněcovati vliv protiincestních fantasií, neboť jejich vznik není odvislý od společnostních forem. Prvá dvě stadia pohlavního vývoje byla sice odvislá výlučně na samotných ústrojích, nebéřeme-li zřetel na objektivní fázi orálního ukájení, avšak právě jako v tomto stadiu byl vzat za objekt matčin prs, tak i zde při prvém soustřeďování libidinosní citlivosti na genitálie není nic přirozenějšího, než stane-li se předmět chtíče milovaná matka, která hrála důležitou roli v našem erotickém životě již dávno před

tím. Prvotně nás kojila, podávala dumlík, později při mytí vzbuzovala libé pocity v anální oblasti a probudila snad i prvně drhnutím erogenitu genitálií. Požadavkům pokrevního styku bylo by možno zabrániti toliko cizí výchovou, kde by pěstounka zaujala automaticky funkci matky. Není-li dána příležitost k vývinu protiincestního poměru anatomicko-fysiologicky, je podmíněn bezprostředně biologickou a výchovnou funkcí matky. V tom případě, že biologický vztah vzniklý porozením a kojením byl přerušen nerodičovskou výchovou, bude přesto **Oidipův komplex**, jímž označujeme incestní situaci, existovati dále.
Historický sled jeho funkce je patrný již ze samotného názvu, vzatého ze Sofoklovy tragedie »Král Oidipos«. Incest byl od prvého úsvitu kultury důležitým problémem, zaměstnávajícím i většinu starověkého umění, a uváděn byl i jako motiv v mnohých dílech kultury středověké a novověké až po doby naše. Sofoklův hrdina Oidipos je klasickým zobrazením našich nevědomých tužeb. Jak mu bylo dříve věštěno, zabil svého otce Laia a pojal za manželku svou matku Iokastu, jednoho ani druhého od svého narození neznaje. I dnešní dítě, zplozené rodinou XX. století, obrací zájem probouzejícího se pohlaví na matku a fantasuje o odstranění otce, svého soka v lásce, což se kdysi v prahordní společnosti také skutečně událo. Nevědomý sexuální vztah k matce a nenávist k otci zůstává pak latentním obsahem i u dospělého člověka. Ovšem, ženy dnešní společnosti nejsou matkami dítěte, je-li uzákoněna monogamie, a rovněž vůdce, hlava státu nebo jeho zástupci, nejeví se v poměru k dětem společnosti jejich otci. Při

tom však funkci zákona lze plně srovnati s úlohou otce. Ženy a privátní život vůbec zastupují pak objekt omezovaného libida.

Záměna objektů rodiny prostředím společenským není však totiž sublimováním oidipovské situace jako záměna exkrementů za peníze u anální erotiky, neboť zde při ukojování objektivním je objekt předurčen pouhou kvalitou nezávisle na vnějším vzhledu a funkci. U autoerotiky anální však naopak je podmíněn biologicky a nelze jej tudíž zaměniti žádným jiným. Prostředkem anální erotiky zůstane v přímé formě vždy toliko obsah střevní, tedy výlučně exkrementy, kdežto oidipský komplex basuje na objektech lásky a nenávisti a zůstává proto reprodukován přímo i za abstraktnosti terčů našich afektů. Oidipská erotika není podmíněna rodinným prostředím psychologicky, nýbrž toliko historicky. Jakožto pouhý fenomén nezávisí na určitém objektu, právě jako ani orální erotika není odvislá na existenci prsu. Prs může být nahražen ssací lahví, dumlíkem i prstem, aniž by musila být orální erotika potlačována a sublimována. Objekty jejího ukájení určují nanejvýše její intensitu. Prs je toliko jedním z mnohých prostředků, kterému vývojově náleží náhodou primát. Kouříme-li v dospělém věku, není to jevem zmrzačené touhy po mateřském prsu, avšak přeháněné kouření může být symptonem neukojené orální erotiky při líbání za heterosexuálního styku. Tělo sexuálního partnera je vždycky dokonalejším objektem všech erotických požadavků, než jiný nepohlavní předmět, neboť tu je možno perversní erotikou přejít k vrcholku libidinosních vzruchů v koitu, kdežto neživý předmět může

zůstati toliko objektem vyhraněného způsobu erotiky. Tak i oidipský komplex je intensivnější v své původní historické formě, a v rodinném prostředí za dětského věku, kdy vše libé spočívá na obrazu matky a potíže reální, společnost a její zákony a tresty jsou representovány současně v osobě soka v lásce — v otci. Roztrhávají-li se však vstupem do společenského života, který již není uzpůsoben rodinnou formou prahordy a není již velkou rodinou, nýbrž součtem nesčíslných uzavřených rodin, významové, kvalitativní spoje s rodiči, odpoutává se od nich i libidinosní zájem v prvotní svrchované intensitě. Kdybychom byli i v dospělém věku kojeni, naučili bychom se přesto kouřit a proto máme i dost síly zaujmouti přes oidipovský vztah k rodičům i podobné stanovisko k společnosti.

Oidipský komplex v dnešní své rodinné reprodukci přechází později v poměr společenský, takže lze pochybovat o jeho sociální podmíněnosti rodinnou formou. Odstraněním výchovy rodinné přešel by toliko dříve na svoji abstraktní formu, ale nevymizel by. Oidipský poměr ku společnosti není smyslem nesprávně přeneseného poměru vyvinutého původně v situaci rodiny. Jeho abstraktní formu nelze vykládati etiologicky prvotním účelem, neboť vskutku protiincestní boj není významem pózy, kterou zaujímáme vůči společnosti. Společenská reprodukce oidipské situace není ústupkem rodinné formy Oidipova komplexu, neboť společnost nestává se pouhým náhodným objektem jeho afektů. Provokuje je sama právě jako dříve prahordní a dnes rodinné zřízení. Libidinosní odpor proti incestu rozšiřuje se dnes na revoltu

proti zákonům, ne jako špatně orientovaný boj s kašírovaným nepřítelem, nýbrž s vlastním skutečným nepřítelem libidinosních zájmů. Paragraf 144 (zákaz potratu) potlačuje totiž libido více, než incest dochovaný i v dnešních zákonících. Oním znesnadňuje se láska vůbec, tímto jenom určitá kombinace.

Oidipský poměr k společnosti není přenosem afektivních vztahů k rodině. Jeho abstraktní forma je reálně vyvolané prodloužení poměrů vzniklých historicky v zřízení rodinném. Kolnai, který po této stránce analysoval moderní společnostní ideály, viděl chybně v komunistickém hnutí regresi k neincestní společnosti, touhu po novém získání matky a odstranění moci otcovy, která by byla zastoupena bratrským klanem (14.). Vysvětloval tedy místo aby porovnával a objasnil, že odboj proti různým formám společnosti vznikl na základě omezování osobní svobody ukojování, což historicky bylo po prvé způsobeno incestem, dnes však zabraňováním jakéhokoli ukojování vůbec. **Dnešní forma projevu oidipských vlastností k ničemu neregreduje, nýbrž je jejich novým využitím.** Pocit lásky, chovaný k matce v původním stavu a smyslu je touha po intrauterním životě, sublimovaná náručím a vaginou ženy. Naproti tomu nenávist je starým poměrem k nepodřizujícímu se reálnu, které byť i získáno k ukojení, neskytá jej v dostatečné míře. Psychologicky vznikají tedy protichůdné pocity již zrozením, odpoutáním dítěte od blahé vnitroděložní situace, kdy k zašlému ideálu regredují libidinosní přání a proti novému prostředí staví se s odporem. Antipodi matka a otec jsou tedy postaveni už svou prostou existencí

a objektní láskou vzbuzenou erogeností genitálií dostává se jim toliko personifikace v rodičích a později v společenských institucích.
Právě však jako intrauterní ideál byl potlačen traumatem zrození, tak dostává se i prvotním antisociálním projevům nekompromisního potlačení incestem, posilovaným **kastračními fantasiemi**. Dítě, které nemůže dosáhnouti koitu s matkou je odkázáno na fantasování a onanii. Je tak i prvá fáze genitální erotiky autoerotickou, avšak toliko nouzově. Dítě je v tomto období orientováno objektně, ale nedosahujíc objektu, je odkázáno na vlastní ruce. Dítě hrající si se svým přirozením, fantasuje o matce, čímž je nesporně onanistickému ukájení dán objektivní charakter, ospravedlňující je z podezření perverse. Při tomto zacházení, které zůstává skryto i v různých surogátech, jako houpání se na koni, šplhání, stlačování stehen a p., bývá dítě matkou přistiženo a nepomáhá-li napomenutí, hrozívá se obvykle žalováním otci, jenž dítě potrestá. Mnohé matky a chůvy mají však ve zvyku vyhrožovati nadlidskými bytostmi, které přijdou a připraví hošíka o jeho úd. V nadpřirozené bytosti vycifuje však dítě vždy otce a obává se, že jako sok chce ho připravit o mužství. Poněvadž mužství, pohlaví hošíka, je prostředkem k částečnému dosažení intrauterní situace koitem a vůbec i jinak je jím symbolisována možnost získání objektu, upouští dítě od masturbace a potlačuje své protiincestní fantasie. Je mu milejší vzdát se matky, než býti zbaven své moci a státi se méněcenným kastrátem. Bázní před ztrátou mužství vyvíjí se z oidipského komplexu stadium komplexu kastračního.

Oba tyto komplexy jsou pojmenovány a projednány z mužského stanoviska a nelze je proto aplikovati přímo na vývoj žen. U dívek znamenala by láska k matce, která jistě v předgenitální libidinosní organisaci existuje, homosexuální disposici a kastrační hrozby neměly by výchovného morálního vlivu, neboť ženské pohlaví vlastně již vypadá jako kastrované. Domněnka, že žena vznikla kastrací, je dokonce živa ještě v sexuálních theoriích dětí, velmi se o problémy pohlaví zajímajících. Zvláště dívky hrající si se svým clitoris zjistivše, že chlapci vlastní proti němu nepoměrně velký úd, považují se za osudem zkrácené a méněcenné. Kastrace je u nich faktem, jímž už nemůže být vyhrožováno. Dívka vchází proto také s jinými disposicemi a požadavky ve fázi oidipského komplexu a obrací svůj zájem na otce. Pozdější poznatek, že i ostatní dívky a ženy jsou zbaveny pyje a dovědění se o sexuálních tajemstvích mění totiž dívčí touhu po pyji v přání poroditi dítě, jehož zplození je vyžadováno od otce. Sokem v lásce stává se tedy opačně matka a fantasie protiincestní lásky jsou vázány na otce. Těmto žádostem nemůže však učiniti konec kastrační komplex, prožitý vlastně již předem. Proto jejich překonání je vázáno čistě na morální prostředky.

Incest, zamezující styk mezi otcem a dcerou, je rovněž jedním z nejstarších tabuistických předpisů, v něž se původní incest lásky mateřsko-synovské rozšířil. Právě tak jako hoši při pubertě byli navždy vyloučeni z ženské společnosti, tak i dívky

při prvé menstruaci byly zaváděny hluboko do lesa, aby unikly nebezpečí porušení náboženských příkazů. Mnohé pohádkové motivy o uvězněných princeznách jsou zbásněnými rity primitivů, u nichž drastičnost incestu vyloučila i možnost sňatku mezi vzdálenějšími příbuznými a nutila hledati si partnera v jiném kmenu. Změna endogamického zřízení v exogamické byla podmíněna expansí incestu, dožadujícího se největší šířky, aby účinně odolával tužbám synů po matkách. Tímto vysvětlením je též pomoženo Engelsovu materialistickému hodnocení vzniku rodiny, které vzhledem k tehdejšímu stavu vědy nenašlo pro vznik exogamie jiného důvodu, než předpoklad, že náhodou exogamně žijící kmen ukázal se zdatnějším endogamního, který se pak musil z příčin existenčních rovněž přeorientovati. Podobné poznání nevýhodnosti degenerujícího styku vnitrokmenového je sice vysoce racionálním vysvětlením, ale jako skutečná příčina pravdě nepodobným.
Základní pravidla pohlavního styku utvářel jediné incest. Jeho zásluhou utvořila a udržela se společnost, jednotnost mužů v prahordě. Incest měl sociální význam pro muže a proto i dnes je nutno, aby potlačení oidipských přání proběhlo u chlapce drastičtěji než u dívky. Incest a jeho následek, úplnou exogamii, vynutila si nesvornost mužů, ženy staly se toliko nevinnými obětmi těchto zákonů. U muže má potlačení oidipského komplexu význam sociální, u ženy však pouze morální. Asociálnost ženy není nikdy tak nebezpečná jako nevyvinutá sociální morálka u muže. Z asociální ženy stane se leda Xantipa, ale z asociálních mužů permanentní revolucionáři, kteří mohou destruk-

tivní povahy žen vhodně využít. Z tohoto důvodu považuje Freud ženu, jež nepotlačila s vehemencí kastračních obav oidipský komplex, za morálně méněcennou, což by neúzkoprsému duchu nemohlo však sloužit za důvod k podceňování žen. Anatomie stala se sice osudem žen, ale v tomto smyslu nikoli.

Méněcennost ženy spočívá v tom, že původní pocit ochuzenosti vůči chlapci zaujal její veškerý tělesný i duševní život. Nedostatek svého pohlaví snaží se žena kompensovati všemožným způsobem. Zájem soustředěný na mužském pohlaví aktivně se ukájejícím sublimuje se v ženských touhách již v dětských letech, kdy vhodná náhražka penisu dítětem, onoho malého tímto malým, přidržuje ženu automaticky k pasivní roli. Pasivní úlohou, jež je nutnou předehrou těhotenství, získává žena uspokojení mužských, aktivních pudů, neboť za podrobení se muži při souloži, získává odměnou dítě, mající pro ni význam penisu, anatomického doplňku, kterého se jí původně nedostalo. Mateřská funkce ženy je jedinou možností šťastného vymanění se z pocitu méněcenosti, což ovšem předpokládá, že dítě musí být také jí vychováno a ne dáno k výchově státu.

Žena jako vychovatelka dětí je vyřazena mimo výrobu a schopna vykonávati toliko práce časově nevázané a proveditelné doma. Mateřský pud neexistuje, avšak plození je nepřímo pudově zpříčiněným požadavkem. Přeměnu původní touhy po penisu v přání si dítěte zprostředkuje anální erotika, takže na ní záleží celé přizpůsobení se ženské roli. Do oidipského komplexu přichází děvčátka již žensky orientovaná, neboť jinak by nemohla

milovati otce. Oidipská situace je u nich toliko prvním praktickým využitím anální sublimace, ukojení touhy po mužnosti cestou ženskou. Za ní se ukáže, zda žena toužící po dítěti bude schopna rovněž milovati muže, jež v tomto procesu hraje úlohu nutně předcházejícího zla. Anální erotika zprostředkuje obvykle pudový obrat k plození, ale málokdy bývá tak silná, aby odstranila psychické potíže bránící pasivní erotice. Její naprostý vliv bývá ještě řidším případem, než homosexualita u mužů, zpříčiněná fixací na anální erotiku, neboť muž nadále opatřený penisem uvolí se spíše k pasivní úloze, než žena, u níž je anatomickou nutností, chce-li vůbec vejíti v pohlavní styk. **Žena podvoluje se nevědomě souloži toliko z důvodu chtěné koncepce.** Nepříjemnost koitu musí být překonána jeho biologickým významem.
Poměr ženy k sexuálnímu životu je tedy ambivalentní. Z této ambivalence vyvěrá nespokojenost ženina, nemůže-li své požadavky ukojit cestou psychickou jako muž. Ten nechtěje zůstati ani rozplozovací funkcí pozadu vůči ženám, kompensuje tuto jejich výsadu tvorbou civilisační a kulturní. tvoře místo dětí díla neživá, hmotná nebo duševní. Žena bohužel není psychické kompensace pro složitost svého tělesného ukojování schopna. Plné ukojení libida, jemuž odpovídala toliko jediná forma života a to stadium zárodečného života, kompensuje muž tvorbou positivně, žena však toliko negativně, popřávajíc jeho blaho dítěti. Doba tělesné kompensace intrauterních tužeb je u muže omezena nanejdéle na okamžik koitu, kdežto u ženy setrvá plných devět měsíců. Toť opět jeden důvod, proč je ženský život odlišný od mužského.

Kulturní tragedie ženy spočívá v dlouhé době její fysicko-sexuální funkce. Svým anatomickým rozdílem odlišuje se tak žena psychicky od muže. Rozdílnou strukturou ženy nepopíráme její člověčenství, neboť zoologicky není geniálnost znakem druhu homo sapiens. Děti obého pohlaví vyvíjejí se stejným způsobem až ke genitálně erotické fázi, kdy teprve rozdílnost pohlaví začne hráti roli. Teprve tehdy diferencuje se dívka od chlapce a vchází také jako taková do pubertálního období, které zpečetí navždy její ženskost. Freudova theorie sexuality sleduje libidinosní vývoj hlavně až ke kastrakčnímu komplexu, jímž jej považuje za uzavřený.
Po době latence, trvající od pátého roku až do úplného somatického vyzrání pohlaví, nastupující pubertální léta hodnotí psychologicky nejvýše jako oslabení kastračních zábran, které však plnou dospělostí nabývají opět svých prvotních posic. **Puberta** zasluhuje však zvláštního zkoumání a nelze ji odbýti podobným způsobem.

PUBERTA

Opětné, obyčejně toliko nevědomé, oidipské fantasie nemají v pubertálním období a i později většího významu, než že mohou fysiognomicky určiti typ partnera nebo působiti na vzájemnou věkovou distanci milenců. Matčino imago může tedy vyvolati zálibu v určitém typu a v starších ženách, jakož i naopak u dívek může k těmto jevům vésti utkvělý obraz otce. Věkovým rozdílem je symbolisována infantilní situace poměru dítěte k rodičům,

avšak podobný zjev je buď pouhou výjimkou nebo přechodným a vysvětluje se obzvláštní fixací protiincestních přání v dětství a v pubertě. Symptomy rodičovského ideálu objevují se normálně toliko v tělesných a psychických rysech, při čemž je vždy zachován požadavek mladosti a pevných tělesných forem, které by nenasvědčovaly pestré historii. Estetika našich věků jasně dokazuje odvrat od oidipského komplexu i v umění, kde prehistorická Venuše věstonická je protikladem ideálu Venuše milotské. Za puberty je člověk nucen uchylovati se k cizím ženám a mezi nimi vybírá takové, jejichž tělo neprozrazuje úspěchy předchůdce nebo současného soka. Matčino tělo bylo proskribováno jakožto znamení nevěry. To je i positivní důvod mimo **potlačení oidipských tužeb,** proč mládež vyhledává si věkově rovných partnerů.
Ovšem za tohoto stavu byly by ještě, alespoň v hlubokém nevědomí, dostatečně živy rodičovské ideály. Těm dostává se však dalšího vymýcení racionálním poměrem, vznikajícím za prvých milostných příběhů. Otec bránící původně styku s matkou, brání i dospělému chlapci v navazování erotických poměrů s dívkami, takže svoji funkci tyrana a zákeřného škůdce zachovává i mimo oidipské období. Matka, která dříve spíše nadržovala synovi, neboť i s její strany je poměr k němu eroticky zabarven, počne se v otázkách sexuální výchovy přidávati k názoru otcovu. Nesměla-li nevinnost synkova propadnouti jejímu lůnu, nemá býti vydána v pospas ani jinému. Sexuální zájem nutí ji k podporování sexuální abstinence, takže její cíle střetávají se s tužbami synovými. Odpor koncentrovaný původně toliko na otce, přenáší se

v pubertě i na matku, čímž je definitivně zabráněno svrchovanosti oidipského ideálu.
Přeměna společnosti z clanu v moderní stát, rozlomila jednotnost prahord v nesčíslný počet uzavřených rodin. Prvotní společnost byla velkou rodinou, otcem byl pohlavár, jediná osoba, kdežto ženy zůstávaly neustále spíše výměnným předmětem, než základním prvkem společnostní konstrukce. Dospělí synové neodlučovali se od otce-vůdce, kdežto v dnešní společnosti vyspělé děti se od svých rodičů odlučují a tvoří rodiny nové. Pubertální komplex je druhou sociální fází libidinosního vývoje, který je však na rozdíl od všech předešlých vývojových období vědomou racionální konstelací. Je vyžádán sociálně a jeho potlačení může si vynutiti teprve nové zřízení, jemuž by poloanarchistická nekolektivnost dnešních lidí podkopávala půdu pod nohama.
Nekolektivní život našich časů je provokován pubertálním komplexem anarchismu, jehož konsekvencím však samozřejmě zabraňuje dříve popsaný fenomen homoerotický. Archaická společnost byla výlučně kolektivistická, společnost dnešní pak kompromisně individualistická, nepřejíc plně ani kolektivismu, ani anarchismu. Budoucí společnost socialistická vyžaduje opět kolektivismu, anarchismus by byl její záhubou. Anarchistická filosofie mohla vzklíčiti jenom za měšťácké kultury, čímž ovšem není řečeno, že by byla měšťáckou. Anarchismus je ideálním stavem plně osvobozeného člověčenství, jemuž sociálně zpříčiněná sdružení nejsou trvalou společenskou formou. Tento požadavek je však ideální a sociálně nemožný. **Anarchismus je poesií a ne politikou.** V jeho kon-

sekventním využití hrozí společnosti nebezpečí. Dokud společnost bude bojovnou organisací na odolání životním překážkám, bude anarchismus tabu. Anarchismus může uskutečnit toliko společnost vzniklá samovolně, prostou existencí lidstva, bez jakýchkoliv cílů a účele. Obojaký vzájemný poměr lidí vynutila si civilisovaná společnost, neboť má zájem na obou prvcích, jak na anarchismu i na neegoistickém kolektivismu, avšak isolovaně od sebe neobstojí ani jeden. V prahordě byla morálním odvratem od matky zachráněna jednotnost rodu a dnes libidinosním odvratem od oidipských přání je zaručena, v kolektivním rámci, rodinná individualisace.

Pubertou mění se sexuální cíl a místo na matku je koncentrován zájem na druhé pohlaví, nezpřízněné a téže generace. Incestem zakázaná láska, ztrativši své sexuální znaky a existujíc jako čistě duševní, citový poměr, byla pojítkem hordy. Pravý opak způsobila však dnešní pubertální konstelace. Vědomá láska, jíž není psychicky bráněno, vede k soudružství nanejvýše dvou lidí, avšak další spoje rozbíjí. Zde je kořen lidské disposice k anarchismu, samotářství, misanthropii etc. Láska, která je více než sympathie a pouhé tělesné ukojení, stává se přespříliš výlučným životním cílem, pro nějž zůstává vše ostatní vedlejším. Primitivové čelili tomuto sociálnímu nebezpečí lásky potlačením její psychické předehry, takže láska pro ně byla věcí čistě tělesnou. Pravěká společnost právě jako dnešní barbarští národové neznala platonických úvodů lásky. Žena byla pro tyto lidi zbožím, předmětem, nástrojem sexuálního ukojení. Společenská forma, v níž je stavěn ideál psychické lásky

umožňuje však náhradu matky v zákonité manželce, pročež je normálnímu sexuálnímu životu dneška nutno přikládati větší důležitost než sexuálnímu ukájení primitivů, kteří užívali žen jako jednou za čas nutné věci a necítili s ní delší spojitosti, než po dobu této tělesné potřeby. Byla-li takto primitivní dívka zbavena své vzrušujícnosti fixací mužské mládeže na matku, byl návrat k incestnímu ukájení vždy akutním problémem psychickým i sociálním. Platonický prvek lásky, jejž bylo nutno odstranit vzhledem k jeho incestní povaze, neboť láska psychická je původně vzbuzována péčí matky, přesexualisoval sublimován celý duševní život primitivů. Racionalisace (zmaterialisování) sexuálního života zpříčinila tak zmystičtění psychického života a bránila desexualisovanému poznání. **Tragedie velkých lásek barbarů jsou skryty v jejich myšlení a ritech.**
Navrátit platonickou schopnost prvotnímu poslání mohla si však dovoliti teprve společnost, nevyžadující naprosté jednoty, obdobné charakteru vlčí smečky. Incest byl postaven jako prostředek proti hrozícímu zhroucení společnosti k udržení všeobecné pospolitosti. Bratři svářili se navzájem o své matky, neboť ty byly skutečně jejich milenkami, exogamní dívky však naproti tomu byly jim lhostejné a zájem na nich byl vázán čistě tělesnou potřebou. Proto za exogamického zřízení pominuly hádky, neboť podobně získané objekty nevyvolávaly žárlivost. Exogamické zřízení zachovávalo dlouho promiskuitní formu manželství. Toliko malý počet dívek nutil později muže si je zabezpečovati a zavedl tak soukromé vlastnictví k nim, za kteréhožto poměru mohl se vyvinouti během

staletí opět mezi ženou a mužem vztah obdobný poměru matky k dítěti, oidipský komplex byl překonán.

Tabu nebyla láska k matce jakožto pokrevní styk, nýbrž jako láska vybočující z mezí prosté tělesné potřeby, jsouc převážně erotomanickou a nenahraditelnou jiným objektem. Kdyby podobných vlastností byla láska k dívkám druhých kmenů, stihl by incest exogamii, protože však láska, která je více než požadavek orgasmu, vyrostla mezi rodiči a dětmi, týkal se zákaz lásky pokrevní. U primitivů byl tak potlačen platonický způsob lásky, jenž byl opět uvolněn v pozdějších dobách a vzhledem k incestu a pubertálnímu poměru dítěte k rodičům, kdy jejich výchova dostává se do konfliktu s libidinosním chtěním dětí, realisován již v situaci exogamické. Je proto velmi bláhové říkati, že charakteristickým rysem sexuálních tendencí dnešního dospělého člověka je návrat k oidipskému stavu a vykládati podle toho i úsilí dějin.

Konkrétní případ takové dogmatické methody je výklad Fedora Vergina, jenž předpokládá, že láska Italů k vlasti znamená lásku k matce, již symbolisuje země a tedy že i důvěra a nadšení v Mussoliniho spočívá v oidipském rysu. Docházíme tak k rovnici matka-země-Mussolini (15.). Absurdnost podobného pojímání politického vývinu je přímo zoufalá. Italové, kteří jsou nadšeni nad Mussolinim, nemilují v něm matčino imago, nýbrž jejich libido, jemuž se nedostává heterosexuálního ukojení, sublimuje se v nacionalismu a získává tak i možnost býti oddáno vůdci, jako původně v hordě po zavedení incestu. Mussolini může symbolisovati italskou zemi, ale ne italské matky, ba ani ne že-

ny, jimž je láska jeho přívrženců původně určena. Je-li libido v své krajnosti čistě sexuální, nemůžeme ještě vykládati každou aktivitu jako symbolisování nedosažené soulože. I když je toto příčinou jejího projevu, nemá týž smysl, nýbrž je toliko sublimováním, odvedením sexuálně zbarvené energie asexuálním konáním.

Mezi **sublimací a symbolisací** je velký rozdíl. Sublimace může projíti, aniž by bylo co symbolisováno. Proto nemůžeme každé konání vysvětlovati původně mu přiřknutou funkcí. Symbolický význam mají toliko určité činnosti. Z nouze provozovaná homosexualita je symbolisováním normálního koitu, avšak ideové směry, vzniklé kompensací neutišeného libida, nelze pokládati za takové. Sublimace znamená nejenom záměnu objektu, ale i formy. Sublimací libida vznikají veškeré projevy našeho života, který je rozmanitější než různé symbolisace sexuálního ukájení. Láska platonického smyslu je pouhým poměrem, na němž se staví nejrůznější symptomy, nevázaně na objektu. Tento psychický stav je prvotně sice vzbuzen rodičovským prostředím, avšak toto není jeho ideálem ani základní formou. V dnešní společnosti je význam incestu už pranepatrný, neboť se omezuje jen na náhodné úchylky. Prvotní jeho význam, zákaz psychického korelátu heterosexuální lásky, dávno pominul. Boj proti incestu jakožto znemožnění rodičovské lásky není naprosto smyslem našich projevů. Objevuje-li se formálně situace Sofoklovy tragedie, má tato normální význam lásky k intrauternímu ideálu, sublimovanému dokonalou láskou, a odporu proti reálnu, vnuceného prostředí, odpírajícímu a vyrušujícímu nás z této subli-

mace. Jestliže bychom vulgárně analysovali, bylo by posledním významem různých fenoménů dosažení intrauterního stavu a nikoli vítězství Oidipovo. **Oidipské žádosti jsou toliko historickým obdobím lidské kultury, zrychleně probíhajícím i u dnešních dětí.** Jinak zůstávají formou, jíž se dostává stále nových objektů. S tohoto stanoviska rovněž nenabývá pokrevní styk smyslu Oidipova komplexu, neboť tato jeho speciální charakteristika je podmíněna objekty, nikoli podstatou, účelem. Ideálem sexuálního ukojení dnešního lidstva je psychicky organisovaná láska, ne oidipské touhy, které jsou toliko jednou historickou methodou dosažení tohoto ideálu.

PSYCHOLOGIE NIRVÁNY

Vedoucí úlohu v determinaci lidských dějin nehraje jiný nevědomý požadavek nežli dokonalá láska. Kdo by pochyboval o její nevědomosti a považoval ji za pouhou samozřejmost dlouhých večerů, nikdy nepochopil psychoanalytickou psychologii. Láska dokonalá je nedostižným ideálem, po němž lidstvo lační. Sociální podmínky kladou jí nepřekonatelné potíže a důstojnost, kterou lidstvo předstírá, zakrývá pak tyto citové požadavky a nahrazuje je racionálními. »Láska není účelem života,« říkají pokrytci, »existují věci jí důstojnější. Vědec má svaté úkoly neosobní«. Altruismus lásky sexuálního podkladu je zaměněn altruismem lásky abstraktní, vztahované na lidstvo a jeho sociální úkoly a cíle. Prostá láska je potlačována jako nicotná sentimentalita, i když se tak neděje

s drastičností totemistických kultů. Láska platonických úvodů je sice dovolována, ale není jí dosahováno. Společnost se automaticky stará, aby láska k druhému pohlaví nestala se výlučným zájmem individua a vyvine-li se přece k tomuto stupni, dává jejím stoupencům na srozuměnou, že je lépe odejít dobrovolně sebevraždou, než nešťastně zkomírat jako reálnu nepřizpůsobený tvor. Archaická společnost lásku přímo zakazovala, dnešní ji dovoluje, ale neumožňuje. V tom je rozdíl naší kultury od tehdejší.
Potlačovanou láskou trpěl duševní vývin primitivův. Jeho psychický korelát sexuálního styku se nevědomě eliminoval nesprávnou cestou. Primitivové snili o dokonalosti přírody. My sníme o dokonalosti žen a věci nepohlavní tou měrou nesexualisujeme. Objekty, zbaveny přespřílišného břemene libidinosních fantasií, zdají se nám konečně takovými, jakými jsou. Požadavek příjemnosti vnitroděložního stavu byl přenesen z přírody (brahma) na ženu. Sexuálnost ideálna byla uvědoměna, ale zůstalo více ideálů.
Společnost mohla nám dovoliti ukojit naše požadavky toliko částečně v té míře, ve které mohla akceptovati na nich basující anarchismus. Mimo osobních ideálů dokonalé lásky v rodině zůstaly nesexuální ideály společnostní, nadosobní. Krise života trvá proto dále. Je podmíněna reálně přírodou a proto je od ní nesnadná pomoc. Zabezpečení materiální vyžaduje námahy a odříkání. Tragedie našich pudů je určena jejich reálnou neukojitelností. Chudost a tvrdost přírody dala vzniknouti libidu. Pud datuje se teprve utlačováním životní energie. Ideální stav, v němž naše požadavky ne-

jsou omezovány, rovná se negaci pudu. Ideálna je možno tedy dosáhnouti dvojí cestou, negací našich pudových přání, potlačením libida nebo plným ukojováním, čímž rovněž přestává existence pudu. Prvá cesta asketismu je reálně dosažitelná, avšak druhá přirozená methoda je neuskutečnitelná. Toliko snad nejprostší jednobuněčný živočich žije podobnou dokonalostí. Biologická tendence rozrůstu, jež u nás není z fysických důvodů uspokojitelná jako na př. u prvoků dělením, vynucuje si ukojení cestou psychickou, nirvánickým usnutím, jež je pocitově nejblíže neznepokojované dokonalé lásce. Amorická exaltace rovná se asketicky dosažené yoze, aniž by byla vzbuzena nepřirozenými prostředky jako je pevná a nezdolná vůle yogisty. Vidíme tedy, že cíl indického mystika podobně jako ideál dosažený láskou k milence jsou negací děje, štěstím, které nekřičí a nechce býti zjeveno druhým. Grandiosní láska je záležitostí psychickou mezi dvěma individuy a její následky rovněž nevybočují z této sféry. Ideální stav vymyká se dějinám, neboť toliko nedokonalé je podrobeno změnám.

Dokonalost lidská počínaje rozumovou vyspělostí a konče krásnem uměleckých děl je projev neukojeného libida, výkřik životní nouze. Mnohotvárná a překvapující je toliko utlačovaná životní energie přeměněná v pud, v libido. Neomezovaná energie je absolutnem postaveným mimo reálný svět. Energie života neexistuje mimo hmotu a proto i její tendence docházejí vždy odporu v protichůdných tendencích anorganického světa. Ideál klidu representovaný v hmotě nehybností chce být oživením hmoty zaměněn za klid neruše-

ného vzrůstu. Klid intrauterního života je příkladem podobného ideálního stavu organické hmoty. Růst, jenž později však ztroskotává ve velkých aglomerátech hmoty, je nahražován pocitovým, psychickým korelátem, doprovázejícím ideální ukojení životních tendencí. Proto i z ideálu intrauterního života zbývá nám pouhý pocitový stav a nikoli jej zpříčiňující rozrůst. K vyvolání těchto ideálních pocitů slouží prostředky jiné. Na místo nerušeného vývinu je jejich evokátorem dokonalá láska. Lůno matky, tvořící ideální kosmos, je nahraženo vzájemným objetím, uzavírajícím milence do nového klenbě uteru podobného světa. Intrauterní stav, jakož i láska nejsou objektním ukájením, neboť jejich podstata tkví v psychickém korelátu soužití objektů, v pocitech a fantasiích umožněných záštitou uteru a náruče. Autoerotismu objektivních lásek je normálně dosaženo naproti autoerotismu yogistického spánku. Vyrušující okolí, jež musí být asketismem popřeno, je zde nahraženo prostředím příjemným, takže autoerotika může nerušeně probíhat. Erotomanie není grandiosní láskou, nýbrž tragedií lásky, láskou nešťastnou. Velkolepost lásky není závislá na vztahu k objektu, je jím toliko umožněna.
Objektní ukájení je pouhým prostředkem vyvolání autoerotických vzruchů a proto není potřebí přikládati jim význam zvláštního fenoménu. Každá láska je egoistická, takže pojmenování její narcismem jakožto sebelásky charakterisující subjektivní zisk z objektivního ukájení, stává se bezvýhradným. Egoistický charakter libida předurčuje narcismus veškeré lásky, neboť milujeme toliko pro osobní potěchu. Láska k objektu

je vlastně vždy láskou milujícího subjektu k němu samému. Autoerotismus předpokládá narcisní lásku, neboť jeho účel je egoistický. Ani autoerotismus prvých dvou infantilních stadií netkví v tom, že dítě nepotřebuje cizích objektů. Prst jakož i exkrementy zachovávají formu objektního ukájení, autoerotické jsou jen připojené fantasie. Nepsychické ukájení nemůže být autoerotické. Narcisní zájem na objektu, nutném k vyvolání duševního korelátu, způsobuje objektní lásku a tím zdánlivě působí domněnku objektního ukájení. Libost nezávisí v ukájení, nýbrž v ukojení. Ukájení je objektní, fysické, kdežto ukojení je autoerotická psychická kvalita, teprve nadstavba ukájení. Genese psychy je podmíněna rovněž tímto mechanismem. Psychu zplodila libidinosní nouze, střídajíc ukojenost neukojeností. Trvalé ukojení znamená konec psychy. Dnešní psychičnost ukojení tkví jenom v tom, že za tohoto stavu připravuje se psycha k likvidaci a proto zvyšuje činnost, místo aby ji zmenšovala. Libidinosní ukojení nutí k uspořádání vzpomínek, k stabilisaci, jež je novým hladem libida přerušena a znemožněna.

Kdo si je vědom psychické skladby mechanismu ukojování, nebude nucen spatřovati v narcisních rysech lásky žádnou abnormalitu a nebude nucen hledati nových pudů k jejímu vysvětlení. Narcistický autoerotism dožadující se klidu a nevyrušovanosti je libidinosním požadavkem a nikoli mrtvolným charakterem a tendencí hmoty. Objektní charakter libida je pouhým přeludem neanalytické sexuologie. Rankovo objevení ideálu intrauterního života dalo libidu a jeho sexuálním

projevům nový smysl a cíle. O lidském plodu je těžko říci, že je objektně ukojen, i když jeho blahý stav je připravován objektem. Ukojení je vždy autistické. Toliko prostředky k jeho umožnění mohou býti objektní.
Podle toho je možno považovati ukojování autoerotické a objektní toliko technicky za protichůdné. Se stanoviska libidinosního ukojení jsou obojí methody jeho prvky. Objektní ukájení vyvolává automaticky autoerotický korelát. Objektní láska je pouhou přípravou ukojení autoerotického, závisejícího na vnitřním klidu a spokojenosti. Expansivní libido, které chce neustále zvětšovati své objekty, podmaňovat si stále větší a větší kvanta mrtvé hmoty, dospívá v lidském organismu k nemožnosti dalšího rozrůstu, ke konfliktu, který ruší pak i původní kladně uspořádaný subjekt. Proto každé individuum je nuceno k vnějšímu vybití své energie, k ukájení objektnímu, aby si uchovalo svou vnitřní spokojenost. Význam objektního ukájení je tedy pasivní, neboť positivní zisk z něj závisí na přípravě vnitřního klidu. Spokojenost není odvislá od objektních vzruchů, neboť ty jsou jí toliko prostředkem a nikoli účelem.
Ať již je však spokojenost, vězící v pocitech libosti, vázána na objektní ukájení přímo nebo nepřímo, způsobuje potlačování tohoto ukájení životní krise a jako takové je nežádoucí. Duševní hygiena musí v prvé řadě bojovati o svobodu sexuálního života a vykořeniti její omezování hlavně ze zákoníků. Většina nepohlavní erotiky je společnosti úplně neškodná, takže jí nestojí v cestě nic jiného než lidská úzkoprsost. Spíše normální ukájení selhává svou asociální a společnosti ne-

prospěšnou povahou. I se stanoviska ekonomického je proto spolčeností spíše přijatelná perverse než normální způsob ukájení, ztrávující obvyklé skorem veškerou energii jedincovu. Takovéto náležité osvětlení sexuality je historickou hodnotou psychoanalytické ideologie, neboť nejdokonalejší **apologií naprosté sexuální nevázanosti** je psychoanalytický výklad, oceňující společenské hodnoty libida a poukazující na přirozenost nám zdánlivě nejnepřirozenějších forem libidinosních projevů.

ANALYSA

ZÁBRANNÁ CENTRA

Centrum morálních zábran, které potlačují naši sexualitu a jimiž se řídí naše vědomá vůle, je kladeno psychologicky v nad-já (Ueber-Ich). Historicky pak je tato instance umístěna svým zrodem v oidipský komplex, neboť teprve zřeknutí se jeho vyžaduje asketické schopnosti. Třebaže dítě překonává již dávno před tím fázi orální a anální erotiky, nezanechávají tato potlačení žádných zvláštních psychologických stop. Důvod toho je dlužno hledati v tom, že vzdání se orální erotiky je kompensováno objevením erogennosti anální oblasti a upuštění od tohoto způsobu ukojování následuje opět v zápětí koncentrace libidinosních vzruchů na genitálie, takže překonání obou fází je umožněno nalezením nového způsobu ukojování který zůstává vždy **tělesný.** Potlačení se-

xuálních přání jakékoli formy vyvolává však potřebu odříkání a nutné askese, neboť kompensace, je-li již umožněna, musí se díti sublimovaně a symbolicky, povětšině toliko **cestou psychickou.** Z těchto příčin potřebuje naše libido v pokročilejším vývoji hlídače povždy bdělého a nekorupčního, jakého se mu právě dostává v nad-já.
Nad-já, které zaujímá funkci nadřízenou vůči našemu vědomí (já), jsouc pro ně ideálem hodným dosažení, vzniklo idealisací otcovy osobnosti na základě mechanismu, vysvětleného při výkladu psychologie mas. Otec-vůdce stal se ideálem synů a ti, jestliže jeho postavení nemohli dosáhnouti, spokojili se vtažením ideálu do své psychy a pokoušeli se sebetýráním sublimovat potlačené vladařské choutky. Jestliže nemohli tyranii otcovu opláceti jiným, ukojovali svou pomstychtivost na sobě samých. Introjekčně získané nad-já, obsahující tabuistické zákazy bylo tak nadáno velkou vlivností, jejíž pomocí mu bylo umožněno náležitě spoutati antisociální spády lidských individuí.
Své psychické vlivy uplatňuje nad-já dvojím směrem a to jednak působíc jako ideální vzor na naše já, jednak potlačujíc nevědomé obsahy a znevědomujíc obsahy prah vědomí již překročivší. Potlačovací schopnost nad-já tvoří tedy nepřestupnou hranici mezi nevědomím a předvědomím (podvědomím-Vorbewusstsein), obsahujícím uvědomitelné prvky nevědomí, které však musí projíti ještě stejně censurou vědomého já. Mezi třemi psychickými kategoriemi, mezi nevědomím předvědomím a vědomím jsou tak postaveny přepážky. Prvá vychází mu z nevědomé instance nad-já, druhá pak je zpříčiněna morálkou infikovanou našemu vědo-

mí. Onu funkci nazýváme potlačováním, tuto censurou. Oba dva mechanismy psychických zábran, ať již vycházejí z instance nevědomé či vědomé, pracují nevědomě. Kategorické zákroky nad-já zatlačují nepříjemné obsahy v nevědomí, takže mizí zcela našemu vědomí, avšak tím nepřestávají být virulentní v nevědomí a fungují dále, projevujíce se alespoň v náznacích. Těmto potomkům původních potlačených tendencí nevede se však lépe a sotva dosáhnou předvědomí, čímž by mohly býti neuvědomitelné, narážejí na odpor našeho já, které se censurou postará o jejich znezřetelnění. Nad-já prostě zavrhuje určité tabu — předpisům odporující obsahy, kdežto vědomí jejich symptomy zpracovává v nové opravené vydání, šatíc je tak v morální roucho.

Morálce odporující obsahy probíhají dvěma censurami. Jinosmyslné projevy jsou tedy způsobeny předně potlačením a pak censurováním odštěpků původně zamítnutých obsahů. Při analyse však pracujeme nejdříve na odstranění censurních zkomolenin a pak přicházíme teprve k prvotně potlačenému obsahu. Poznávací práce probíhá tedy obráceně než genese, per analogiam jako stavba a bourání domu. Při výstavbě začíná se od základu, při bourání od střechy. Při zkoumání neuros narážíme proto zprvu na nutnost objasnění jevů bezprostředních, různých výjevů, které nám pacient produkuje mimo svoji chorobu. Analytik musí si všímat předně chování pacientova. Zajímavější je při tom však obírati se nesmyslnými omyly než racionálními projevy. Úkolem analysy je poznání nevědomých tendencí a ty v projevech rozumem regulovaných jsou přespříliš nezřetelné. Naproti

tomu u různých omylů jako samovolných erupcí nevědomí jsou latentní obsahy přístupnější objevení.

SYMPTOMNÍ JEDNÁNÍ

Pokládati náhodné projevy nedávající žádného racionálního smyslu za bezvýznamné, odporovalo by předpokladu, že veškeré dění má své příčiny. Náhoda je toliko ventil omezeného poznání. Kausální princip není jednostranným náhledem, neboť na něm basuje veškerá věda a za omyl bylo by jej možno považovati toliko skeptickým názorem na lidské poznávací schopnosti vůbec. Buď musíme popříti možnost poznání nebo musíme spoléhati na naše intelektuální předpoklady a důvěřovati i tomu, že každý následek má svoji příčinu. Poněvadž však příčinu lze těžko nalézti, odpomohli si různí lidé a různé věky originálním pojetím poslední příčiny v bohu, absolutnu etc. Vědci, kteří v svých nepřesných nebo nedostačujících theoriích opomenuli vysvětlit odchylky, stvořili si v náhodě podobně jako theologové nebo filosofové slovo, jímž mysleli, že jsou zbaveni různých nevysvětlitelných problémů. Náhoda zachraňovala precisnost poznatků a vzdalovala laiky i vědce samé od pochyb v důvěryhodnost vědy. Kausální vysvětlení dříve za pouhé náhody považovaných jevů vysvobodilo vědu ze starých dogmat a připravilo najmě psychologii cestu exaktnějšího zkoumání.
Z psychologie třídící a terminologisující stala se skutečná věda, poznávající příčiny a následky pojmenovaných fenomenů. Psychoanalytické psy-

chologii není žádný jev náhodný a proto pokouší se objevit také jeho smysl, jenž je příčinou jeho realisace. Abstraktní vůle používaná dříve k tomuto výkladu je pojem materialisticky nepochopitelný, plynoucí z dualistického názoru na svět jakožto soužití hmoty a ducha. Bláhovost a marnost »svobodné« vůle poznal již Schopenhauer. Není projevu lidského, jehož příčinou by byla vůle. Vůle je klam. Právě jako neexistuje náhodnost v duševních jevech, tak neexistuje tu rovněž vůle. Materialisticky chápati vůli znamená považovati ji za tendenci, za vůli našich pudů. Tu však přestává být vůle nečím čistě psychickým a stává se podmíněnou biologicky vlastnostmi organismu. Kdo by býval předpokládal tuto materiální determinovanost psychy, nebyl by se musil utéci k náhodě jako poslednímu racionálnímu výkladu. Každý projev lidský má svůj smysl a není-li jasný, je potřebí toliko analytického zkoumání k vyšetření smyslu latentního.

Jestliže jsme poznali neurosy jako symptomy neukojených a potlačovaných přání, musí nás zvláště u neurotika zajímat projevy nevědomí, svědčící o těchto potlačených požadavcích. Poznání nevědomých záměrů, je klíčem k odkrytí kořenů neurosy. Analytického postřehu potřebného k porozumění pathologickým stavům lze nabýti i zkoumáním normálního života. I projevy v našem běžném životě mají zakuklený význam. Jedněmi z takových nejprostších a nejvšednějších jevů vyžadujících si psychoanalytického výkladu jsou t. zv. **přehmaty (Fehlleistungen): přeřeknutí, přepsaní, přehlédnutí, zapomenutí a p.** Vykládati podobné omyly rychlým čtením, psaním nebo zamyšleností nad ji-

nými věcmi je pohodlné spoléhání se na náhodu, neboť zůstává tak nadále neobjasněn důvod, proč omyl vystoupil právě v tom a v tom času u toho a toho místa. Zkomoleniny, jež vzniknou tímto rychlým čtením, psaním nebo mluvením, nejsou bezvýznamné a jak analysa ukazuje, mají hlubší smysl. Rychlostí šlo by souditi toliko na jednu tendenci a to na záměr býti s příslušnou věcí brzo hotov. Podobné vysvětlení není však úplné, neboť nevysvětluje topografii omylu.

Před psychoanalytickými objevy bylo rozuměno pravému významu různých přehmatů snad jenom v žertu. Spletl-li se někdo v řeči a místo původně racionálně chtěného kladu nevědomky vyjádřil zápor, byl chytán za slovo a původně řečené považováno žertem za definitivní odpověď. Teprve psychoanalysa však ukázala, že zmýlená doopravdy platí, že je chtěnou, ať již vědomě nebo nevědomě. Mnohdy se musí člověk vědomě opanovati, aby nepronesl, co má na jazyku. Tehdy nestačí kontrolovati naše projevy samovolná censura. Slova potlačovaná derou se z úst a neodolá-li člověk plně svým vášním, vtlačí se do souzvučných slov a způsobí nesrozumitelné zkomoleniny. Uveďme příklad: Řekne-li šéf v rozčilení komptoiristce, která přišla pozdě do kanceláře: »To je vaše svina« (místo vina), stačí se ho zeptat, jak k tomu slovu došel, abychom se dověděli správnou příčinu. Jistě nám odpoví, že při omluvách úřednice vše důkladně prohlédl a nabyl jistoty, že úřednice, jsouc pozdě do noci v jakési tančírně, nemohla se ráno ovšem s dostatek vyspati. Taková dívka je podle jeho názorů sviní. Poněvadž nemohl však své mínění před ní nahlas projeviti, spokojila se

jeho zlost znetvořením slova vina na svina, čímž alespoň částečně realisoval svůj chtěný záměr. Z tohoto případu vidíme, že zkomolení slova je vlastně kompromisem dvou tendencí. Prvá byla, říci úřednici do očí: »Svině!« druhá pak tomuto výroku bránila ze stránky morální, byť by to byl pouhý strach před zákonem. A podobně. Heine uvádí ve svých »Obrazech z cest« (16.) postavu pokoutního obchodníka Hirsch-Hyacinta, jenž se mu chlubil svými vysokými styky a vyprávěl, jak seděl dokonce vedle Rotschilda a jak ten s ním jednal docela familionárně. Špatně vysloveným cizím slovem ironisuje Heine domýšlivost a nadutost buržoy, který i při soukromém rozhovoru nezapomíná na své miliony. Jeho familiárnost je vždycky milionářská-familionární. Hirsch-Hyacinthovi vyklouzla »nevědomky« z úst pravda. Přes to, že se chtěl vychloubat, že mezi židem a židem není rozdílu, přece se přiznal, že bohatý žid s chudým jedná milionářsky. V takových případech je ještě snadné porozuměti přeřeknutí, neboť jeho autorům je jeho smysl obvykle znám. Onen šéf byl by jistě řekl: »Mně to slovo svině leze vždy na jazyk, jakmile s ní počnu mluvit.« Jinak je však u slov, jež zůstávají i psychoanalytikovi nejasnými a každá námaha dověděti se přímo význam od původce ukazuje se marnou. Trochu podrobnější analysou přijdeme však na kloub i takovým tajenkám.
Ze zkušenosti nabyli jsme přesvědčení, že každý jev je hlouběji determinován a že není tak náhodný a libovolný, jak se lidé domnívají. Proto nesmíme při prvých nesnázích upustiti od možnosti analysy a pochybovati z toho důvodu dokonce o latentním smyslu příslušného projevu. Psychické je-

vy mají hlubší smysl, než pouhý projev vůle. I nejmalichernější nápady mají své kořeny zapuštěny hluboko do duše lidské. Požádejte svého přítele, aby vám rychle řekl nějaké ženské jméno. Jmenuje vám snad Annu a svůj výběr pokouší se odůvodniti rozšířeností tohoto jména. Můžete mu věřit, ale nemusíte, i když tvrdí, že žádná Anička nehrála v jeho mysli žádnou roli, ba, že sotva jakou zná. Nemá-li doopravdy žádný osobní vztah k tomuto jménu, je možné, že se v jeho volbě skrývá nějaká Anastasie, nebo jiné slovo, obsahující podobnou slabiku, aniž by však musilo býti ženským jménem. Čistá libovůle našeho projevování se stává rozumově absurdní. I samotná libovůle je projevem snahy anarchistické, nikomu se nepodrobovat a činiti, co sami chceme. Podobné tendence volnosti jsou opět nejtěsněji spjaty s charakterem libida. Příkladem toho jsou nesmysly produkované pacientem, jenž v odporu k analyse béře lékařův pokyn, mluviti co jej napadne, doslova a svévolně kombinuje myšlenky, držící se třeba nějakého reálného faktu, chráně se tak osobních projevů. Lékař, který tuto zlomyslnost pacientovu hned nepozná, bude se mořiti dlouhou dobu s nepatřičnou analysou, hledaje smysl ve slovech samých místo v jejich pronášení.
Ani lidská řeč není tolik náhodně sestavena. I zde hrály různé záměry důležitou roli. Prvé slovo dětí všech národů bývá pojmenování matky, které, ne-li slovně, tedy alespoň foneticky, je totožné s jménem m a m a. Genese tohoto dvojzvuku spočívá v orální organisaci libida, kdy dítě vyráží prvé zvuky, toužíc po prsu. Špulení úst při tomto úkonu podmínilo kvalitu slova označující matku.

Matčino jméno je pronášeno ústy toužícími po prsu zformovanými pro jeho přijetí. Ani měkkost a tvrdost slov není náhodná. Měkkostí jsou vyjádřeny obvykle příjemné vztahy k označovanému objektu, tvrdostí vztahy opačné. V mnoha řečech, zvláště primitivních jsou tyto protivy velmi zřetelné v pojmenování otce a matky, kteří jsou pro divošskou psychu symbolem libidinosního dobra a zla. Zásahem censury ve vývoj řeči dostalo se rovněž vzniku eufemii a disfemii slov. Slova označujíci posvátné věci, jsouce hříšně zneužívána, byla při kleni znetvořována z bázně před trestem božím. Pobožný člověk nedovolil si říci ani za krajního vzrušení slovo »sakraholt!«, nýbrž musil je dříve zastřít na»kakraholt«. Rovněž i výkřik Ježíš a Maria! byl zkrácen z reverentních důvodů na nepoznatelné »Šmarjá!«. Naproti tomu ostýchal se člověk vyslovovati i nemravná slova, jakož i jména nejintimnějších potřeb, pročež k jejich vyjádření používal symbolů. Tak ku př. k označeni souložení užíval slova mrdat, jímž se tehdy rozumělo mrskání (pes mrdá ocasem). Eufemické označení se brzy však opět sdisfemovalo a strhlo ssebou i původní svůj význam, takže dnes slova mrdat nelze ve společnosti užít ani v uvedené frázi o psu.
Vliv nevědomí na lidskou kulturu je právě tak znatelný jako na příbězích našeho všedního života. Komolení slov není však jediným způsobem jeho obvyklých projevů. Taktéž záměny, často nám ve společnosti tak nepříjemné, jsou chtěnými přáními našeho nevědomí. Podobné příhody jsou nám vesměs známy z humoristických časopisů či vypravování. Tak na př. jako přijmeme-li vybídnutí

k poslednímu doprovodu nebožtíka ujištěním, že nám to bude velkým potěšením. I komicky působící převrácené odpovědi, odporování místo přitakání, mohou vyjadřovati skrytý úmysl. Podobné defekty při mluvení lze aplikovati i na chybné čtení, na přehlédnutí, jakož i na omyly při psaní. V těchto případech jde o stejný mechanismus toliko užitý za jiných okolností. Zvláštního vysvětlení si však zaslouží zapomenutí, zastrčení věcí a p. Zapomeneme-li nějaké jméno, je velká pravděpodobnost, které často užíváno, že nám připomíná nepříjemné věci a že proto se snažíme je odkliditi ze své paměti. Zapomenutí různých předsevzetí má tentýž význam. Vědomý či nevědomý odpor proti nim způsobuje jejich vytracení se z vědomí, což při důležitějších věcech způsobuje nám obyčejně krajní mrzutosti a nepříjemnosti. Freud uvádí však naopak příklad zapomenutí příjemného výsledku. (17.) Jistý učenec pracoval totiž ještě několik hodin před svatbou v laboratoři a zabral se tak houževnatě do práce, že zcela zapomněl na výjimečnou svatební záležitost. Nevěsta, marně čekajíc, se urazila, a tak zůstal onen muž prý svobodným až do konce svého života. Zde naskýtá se nám rozřešiti problém, zda tento profesor zapomněl na svatbu pro množství práce nebo proto, že se nechtěl ženit. Mechanický výklad roztržitostí při návalu práce je obdobný jako výklad přeřeknutí rychlostí. Zkomolení slov lze sice rozřešiti někdy ještě jednodušeji než rychlostí a to neznalostí správného názvu, hlavně u slov cizích, avšak to jsou v úvahu nepadající výjimky. Kdo v životě málokdy slyšel slovo linoleum, snadno bude v prvé době říkati limomemum nebo pod. Takovéto naivně

prostých racionálních výkladů nelze však všude užíti. Při zapomenutí jména nějakého západoindického ostrůvku jedná se snadno o přetíženost paměti, ale svatba není tak bezvýznamnou událostí, aby se mohla přirozenou cestou ztratit z našeho vědomí. Proto zde lze soudit s nepochybností na tendenční genesi zapomenutí, jejíž příčinou byla nejspíše nechuť k manželství sice potlačovaná, ale nakonec přece vítězící.
Podobně lze vykládati i zastrčení nějaké věci. I tu je zřetelná obyčejně snaha zbaviti se jí. Na př. zastrčí-li si školák pero nebo knihu, potřebné k napsání úkolu, chce se tak sprostiti nepříjemného úkolu výmluvou na nečekanou nehodu. Totéž platí o založení nějakého předmětu, připomínajícího nepříjemnou událost. Rozhněvá-li se dívka na hocha, od něhož má vypůjčenu knihu, nebude náhodou, že třeba druhého dne ji nebude moci nalézti, neboť jejím založením chtěla se zbaviti všech vzpomínek na něho. Právě tak odložíte-li brýle a nebudete za chvíli věděti kam, zeptejte se sami sebe, zda máte ještě chuť do čtení nebo jiné práce, k níž jich potřebujete. Takovéto přehmaty tendenčního významu můžeme pozorovati skoro ve všech lidských jednáních i v přehmatu v doslovném slova smyslu, béřeme-li do rukou jiný předmět, než který máme. Někdy mohou se podobná chybování vyskytovati i v seskupených případech, jak uvádí na př. Jones. Několik dnů nechal prý ležeti na stole určitý dopis, připravený k okamžitému odeslání. Pak, když jej konečně odeslal, přišel list nazpět, poněvadž bylo vynecháno místo určení. Po znovuodeslání byl list zase vrácen, neboť scházela známka. Tak došel dopis svého adresáta až po třetí.

Na tomto příkladu je tendence neodeslati dopis tak zřetelná, že jí nelze přehlédnouti. Je to nejpádnější důkaz, že zapomenutí nepostrádá svého vlastního významu a účelu. Tendence zapomenutí byla tak silná, že po několikráte zabránila provésti osobně nechtěný, ale rozumově nutný úkol. Jiný případ, končící zdarem potlačované snahy, měl jsem příležitost pozorovati u jistého chlapce. Ten dostal od otce zároveň se svým bratrem kapesní nůž, ale protože se mu líbil více nůž bratrův, nebyl se svým obdarováním spokojen. Vzhledem k rivalskému poměru mezi bratry nebyla tato událost tak lehce přežitelná. Sotva, že po prvé užil hošík svého nožíku na rozkrajování opékaných brambor, kdesi na poli, zapomněl jej tu, a toliko ohniště přivedlo ho zpět k tomuto místu. Po druhé hrál si s ním v lese a nebýti otce, byl by tam opět nůž zapomněl a v jednotvárném terénu sotva kdy víc našel. Konečně se mu však přece podařilo nožík utratiti a to, když odhazoval odřezky do vody, zahodil místo nich nůž a odpadky podržel v ruce. Jestliže zapomenutí bylo vždy náhodně pokaženo, bylo postaráno o odstranění nože přehmatem.

POTLAČOVÁNÍ

Žádný lidský projev není tak náhodný, jak by se na první pohled zdálo. Nesrozumitelnost našich činností je jen racionální. Naše psycha jim však dobře rozumí, jak dokazuje analysa. Obvykle ovšem se staví naše já proti úmyslům nevědomí a překáží úspěchům jeho práce. V některých pathologických úkazech však nevědomé tendence plně

vítězí a vědomá vůle člověka je jim plně podrobena. Kleptoman, který musí krást, je neschopen tomu zabránit. Jeho vůle, společenský nátlak jeho nadjá je proti tomu bezmocný. Na krádeži je interesováno libido a potlačení vyžaduje tu velkých intensit. Krádeží, jež se v kleptomanických případech projevuje hlavně u žen, je symbolisována touha po získání penisu. Kleptomanie je tu kompensací ženských žádostí po anatomické rovnocennosti s muži. U mužů samotných, kde tento motiv neexistuje, projevuje se kleptomanie méně. Mužské případy lze vysvětliti obecnou formulí kleptomanie jako symbolisace aktu lásky, kterou si lidé, jimž není nabízena, musí ukrást.
Právě tak uplatňuje se síla nevědomých pudů i v jiných úkonech. Potlačovaná anální erotika najde pokračování své existence v poruchách exkrementace hlavně v obstirpaci, jíž se ukájí nezávisle na lidské vůli. Podobný automatismus slouží i při pomočování. Stejně jako vypouštění stolice působí v dětských letech libé vzruchy i pomočování. Urinační erotika je jakýmsi potomkem anální erotiky, která posouvá svůj perversní charakter po ukončení svého období na genitálie. Tak stává se centrem libidinosní erotiky pohlaví, aniž by však bylo dosahovalo vzruchů způsobem sexuálnímu ukojování přirozeným. Pomočování, které za anální erotiky je jejím nutným doprovodem, nabývá později výlučného zájmu, ale poněvadž zasahuje do pozdějšího věku i do kastračního komplexu, bývá potlačováno a projevuje se nanejvýše za spánku, kdy řízení našich činností je ponecháno biologické automatice. Ovšem je záhodno, aby člověk i v noci dovedl udržeti stolici a moč a přijde-li

náhlá potřeba, aby se samočinně probudil. K tomu je vychováváno už i dítě a poslední nectnost pomočování bývá proto zanechána i jakožto noční případ po výhrůžkách nebo dokonce po tělesných trestech. Chlapci, kteří podržují dlouho tuto nehygienickou vlastnost, obvykle ji překonávají kastračními fantasiemi, bázní před trestem zbavením údu budou-li se v noci pomočovati. U těch lidí, kteří však ulpěli na urinační erotice, dochovává se její symptom do dospělého věku a jako vídáme kleptomaniaky, tak setkáváme se i s muži trpícími nočním pomočováním.
Dáti volný průchod vášním není však jediným východiskem při nastalé fixaci na infantilní ukojování. Člověk, trčící na tomto nižším stupni sexuálního vývoje, neukájí se ještě vždy svým způsobem, nýbrž mnohdy radši potlačí své pudové zájmy a vzdá se libidinosních vzruchů. Potlačená přání, kterým se nedostává náhrady v jiném způsobu ukojování, jemuž postižený nemůže přivyknout, zachovávají i jako nevědomá nadále svoji působnost. Bdí-li lidské já přespříliš nad jejich projevy, uchyluje se libido k symbolické kompensaci v neurotických symptomech.
Neurosa vzniká potlačovanými obsahy, jež se projevují takovou formou, aby neupozornily na svůj původ. Censurující vědomí je tak obelstěno. Příslušný potlačovaný obsah nepodaří se tedy morálním instancím vymýtit, nýbrž toliko znevědomiti, zatlačiti v nevědomí, kde však jeho činnost nelze omezovat. Analysa vždy objeví tyto původně potlačené komplexy, na nichž neurosa vzrostla, neboť i znevědoměné myšlenky a fakta jsou přístupna pozdějšímu uvědomění. Naše paměť nesahá pou-

ze po meze vědomí. Ve skutečnosti pamatuje si člověk vše to, co si ani nikdy neuvědomoval. Paměť nezná žádných mezer v životním archivu, děravé je toliko vědomí. Analysou zrekonstrujeme znova celou lidskou historii, což dokazuje, že při neuvědomovaných faktech nejde o žádnou amnesii, nýbrž jenom o pouhou kryptomnesii. Potlačené obsahy existují a pracují v nevědomí dále a čekají na aktuální popud, aby se projevily neurotickým symptomem. Aktuální příčina neurosy je však pouhý agent provocateur tendencí potlačeného libida, které přitažlivostí určité fáze libidinosního vývoje regredovalo k infantilní erotice a tu, pro morální zábrany neukojeno, stalo se jádrem, podkladem neurosy. Člověk, jenž se nespokojí s ukájením, které je mu normálně skýtáno, musí se zcela otevřeně a přímo ukojovati formami pregenitální erotiky, pokládané u dospělých lidí za perversi, neboť nesnáší-li jeho vědomí této »výstřednosti«, je chtě nechtě nutně odsouzen propadnouti neurose. Konflikt morálky se sexualitou není jinak řešitelný. Morální nesnesitelnost pudových přání vynucuje si jejich znevědomění, čímž se jejich činnost stává nekontrolovatelnou, takže je nutno očekávati její brzké pathologické projevy. Historicky je potlačení, neurosu podmiňující, produktem společnosti, jež ze sociálních důvodů vyžadovala kategorické znevědomění libidinosních přání, jejichž samovolné omezování nemohla od individuální lidské rozvážnosti očekávati. Společnost nemohla se tehdy spokojiti jenom se zdrženlivostí od »perversních« projevů, nýbrž vyžadovala i úplné potlačení samotných myšlenek na ně jako nebezpečných provokatérů. Rozumová kontrola

byla by bývala na úsvitu lidských dějin slabým bezpečnostním opatřením. Divoch nebyl dosti silným a nechápal rovněž rozumového důvodu k askesi. Zdrženlivost mu musila býti božským příkazem, jenž automaticky v jeho psyše působil. Této drastické methody potlačování se bohužel, nezbavila ani naše psycha, jak zřejmo z jejich plodů-neuros. Rozsah, v jakém dnes jsou naše požadavky potlačovány, zvýšil aktivitu znevědoměných tužeb, takže jejich existence není již prosta pathologických následků. **Barbarské potlačování udržuje dodnes sexuální morálka, činící si nárok na absolutnost, aniž by její přísnost a božskost společnost ještě potřebovala.** Proletariát se zbavil v tomto ohledu dávno svých morálních předsudků, a měšťáci je sami pro sebe nestvořili. Přísnou sexuální morálkou jsou zatíženy beztak toliko střední vrstvy a proto hlavně i u nich je neurosa na denním pořádku. Sexuální morálka je zbytečnou přítěží a hanbou naší doby, neboť její diktatura nad libidem, nesnášející pudové požadavky ani co pouhé představy, je projevem nekultivované psychy opatřené podobně jako duše primitivů dogmatickou kuratelou.

Úkolem psychoanalytiků v dnešní době je proto zbaviti neurotiky morálních zábran, podmiňujících jejich onemocnění. Staví-li se však i zákon proti perversnímu ukojování, může psychoanalytik přeměniti pacientův neurotický stav toliko ve stav vynucené, ale vědomě snášené askese. Nemůže-li být již libido ukojeno svým způsobem, je přece lepší být si toho vědom, než zalháváním svých přirozených potřeb a záměrů onemocněti neurosou. Větší možnost nápravy není v moci psychoanalyti-

ka. Psychoanalysa pomáhá toliko lidem racionalisovati jejich utrpení, proměniti irracionální nemoc v pochopitelné soužení osudem zklamaného člověka.

Askese je však právě tak nepříjemnou jako neurosa. **Význam psychoanalytické léčby vězí tedy hlavně v tom, že ukazuje lidem, kudy vede cesta ku štěstí, jehož pohromou nejsou žádné bacily, způsobující mozkové poruchy, nýbrž společnost, nedovolující svobodné ukájení libidinosních požadavků.** Přiměti neurotika, aby se spokojil normálním ukájením, dostačujícím ostatním, je idealismus psychoanalytiků doufajících, že z lidí udělají roboty, zbavené jakékoli osobitosti.

Lidé, kteří se spokojí normálním způsobem libidonosního ukájení, jsou lidé přizpůsobení poměrně dokonale reálnu a jím skytaným možnostem. Naproti tomu neurotici náležejí do kategorie lidí reálnu nepřizpůsobených, hledajících štěstí mimo realitu v ukojení vlastního libida. Jinými slovy jsou tito poutáni více k autoerotickému ideálu intrauterního stavu, zatím co prví přeceňují významnost objektu při objektním ukájení. Neurotici jsou lidé přespříliš zištní a hodnotí vše podle libidinosního zisku. Pro ně neplatí žádná zdrženlivost a omezovat je může v jejich ukájení morálka toliko tehdy, je-li postavena psychologicky mimo ně v nadjá. Asketická politika zdrženlivosti nemůže mít u nich trvalého úspěchu a proto i úplné vzdání se perverse nelze očekávati.

Perverse není nic abnormálního vzhledem k libidinosním požadavkům dospělého člověka, avšak jeví se excesí vůči lidské skromnosti. Ontogeneticky můžeme pozorovati omezování libidinosního ukojo-

vání v jednotlivých vývojových fázích dětské erotiky a jejich překonávání a potlačování. Zatím co většina lidí různá stadia překoná, to jest bez následků odstraní ze svých libidinosních požadavků, budoucí neurotikové je toliko násilně potlačí, což znamená, že je nevyloučí ze svých přání, nýbrž prostě zalhou. Prvý následek tohoto přespřílišného lpění na různých formách erotiky dětského věku a jeho morálního potření projevuje se noční hrůzou v t. zv. případech pavor nocturnus, speciálně zpříčiněných zvykem pomočování.
Enuresis jako perversní erotika stává se současně prostředkem ukojení pohlavního a to tím, že pomočivší se dítě bývá obvykle vzato z mokré postele do postele matčiny. V náhradu za odstranění z příjemných výkalů dostává se malému chlapci objektu matky, kterážto událost je prostředkem převýchovy dítěte, prostředkem k odvyknutí perversnímu ukájení a soustředění libida na normální funkci genitalií. Nastolením této fáze pohlavní erotiky není však zabráněno enuresím, neboť noční pomočování nepozbývají smyslu, nýbrž nabývají toliko nového, stávajíce se namísto cílem libidinosních požadavků prostředkem k dosažení jejich záměrů. Mělo-li dítě dříve zájem a požitek z enurese samé, používá ji nyní jako pouhé záminky dostati se do matčiny postele. Proto ani nová fáze erotiky neodnaučuje děti této »neřesti«. Jediná možnost nápravy je tedy přinutit dítě ku vzdání se oidipských tužeb jejich morálním potlačením, čímž zmizí také pomočování, které se tu stalo průvodním jevem protiincestních fantasií. Odvyk enurese spočívá na morálním omezení našich požadavků a proto u dětí, nesnášejících omezování v těchto věcech, následuje

po tomto násilném potlačení brzy neurotický symptom nočních zděšení.
Pavor nocturnus je vyvoláván za spaní vždy v ten okamžik, kdy by se dítě mělo po starém způsobu pomočit. Automaticky vzbuzený strach před morálním proviněním vzbudí dítě, čímž nebezpečí opětné enurese je oddáleno. Tím je učiněno zadost nejen morálce, ale i libidu, neboť noční zděšení má stejný význam jako původně provedené pomočení, neboť i v tomto případě dostane se dítě do mateřské postele. Ustrašené dítě nebude chtíti spát o samotě a vezme-li je matka k sobě, nebude to důsledkem nepočestných fantasií, nýbrž zcela racionální nutnosti. Neurotický symptom vyřešil spor morálky s libidem kompromisně. Nepřekročil meze morálnosti a přece libido ukojil. Dovednost tato spočívá v tom, že funkci somatickou převzala psycha. Enurese konvertovala z fysiologické funkce v psychickou, podmiňujíc tak nutně psychickou bdělost za spánku.

PSYCHOANALYTICKÝ SNÁŘ

Neurotickým symptonem potlačené enurese dostáváme se k novému fenomenu, k doméně snu. **Spánek a sen** je rovněž jako jiný životní projev determinován libidinosně. Hluboký, bezesný spánek sám je nejdokonalejší reprodukcí intrauterního stavu. Pocit naprosté nevyrušovanosti a spokojenosti dovoluje nám ztratiti vědomí, avšak libý stav spánku uvědomujeme si podobně jako dítě blaho zárodečného stavu prvou změnou, bolestivým porodem, zde tedy probuzením. Vyloučením vnějších vzru-

chů za spánku není ještě vždy uspána naše psycha, ba ani naše vědomí, neboť zdá-li se nám nějaký sen, uvědomujeme si jej naprosto současně. Spánkem, jejž doprovází sen, odlučujeme se toliko od okolí, nikoli od života. Spánek nelze srovnati se smrtí, neboť i když se nám nic nezdá, žijeme a přijímáme vnitřní pocity klidu. Mezi spánkem a smrtí je rozdíl jako mezi klidem mrtvé a živé hmoty. Mrtvá hmota zachovává nehybnost a neobmezovaná živá hmota nerušený vzrůst, klidu nehybnosti ekvivalentní. V tom je rovněž odlišnost smrti od nirvánického a nebeského života. Smrt znamená materiálně přijetí charakteru anorganické hmoty, nirvána pak předpokládá návrat v uterus, nerušený život nedonucovaný k žádné akci. Naproti tomu křesťanské nebe je naivní projekcí ideálního života ve formu života strastiplného, v níž přes všechen dostatek zachovává člověk svou aktivnost, což psychologicky je ovšem zcela nesprávné. **Dokonalý život rovnal by se vždycky stavu spánku, neboť veškeré životní projevy mimo základní samovolný rozrůst jsou vynuceny biologickou krisí.** Vybití energie libida do určité míry fysickou námahou nebo somatickým ukojením umožňuje usnutí, přechodné dosažení ráje, z něhož jsme opět vypuzeni stoupnutím energetického potenciálu. V tom případě, že libido je fixováno na jednotlivinu a není žádoucím způsobem ukojováno, je spánek znemožněn a lidem tak připraveno utrpení nespavosti. Toto bývá častým jevem u neurotiků a projevujíc se občasně i u normálních lidí, dává tušiti u nich přechodné akutní libidinosní konflikty. Pokud však různé starosti a boje životní nedosahují nadměrné intensity podaří se přece zvítěziti spánku, byť kompromisně, ne-

boť dalšímu dění je otevřena alespoň doména snů. Snový spánek je vždy nedokonalým, neboť jako násilný musí popřáti neukojeným tendencím možnost fantasijní kompensace. Psycha za takového stavu je stále aktivní, spřádajíc všemožné nápady. Co prozatím můžeme věděti o snu, je tedy poznání, že je projevem neukojeného libida, vynucujícího si polobdění psychy, zatím co intensivnější požadavky vyžadují plného vědomí. Dále můžeme toliko předvídat, že i sen, podobně jako jiný fenomen, má svůj účel, a nedovedeme-li jej přímo pochopit, musíme předpokládat, že je pravděpodobně latentní. Psychoanalysa předpokládá tedy mimo kausalitu psychického dění i jeho účelnost, neboť vychází od libida jako z poslední příčiny všeho duševního, a libido jakožto pud nemůže se projevovati jinak, než snahami dosáhnouti určitého cíle. Kdyby tomu tak nebylo, ztratilo by libido pudový charakter a nabylo by významu abstraktní životní energie. Byla-li však nalezena příčina života v pudovém libidu a umožněn tak kausální výklad našich projevů, nezbývá nic jiného, než konsekventně uznati rysy tohoto životního elánu i ve vyšších složitých projevech. Pojímáme-li proto každý duševní jev za smyslu plný a ne náhodný a bezvýznamný, nemůžeme opominouti ani lidové vykládání snů pouhým slovem — nesprávné.

V lidových rčeních jsou mnohdy větší pravdy než ve vědeckých knihách. Již u chybování, v nichž jsme poznali symptomní projevy našich potlačovaných přání, pozorovali jsme, že jejich správnému ocenění je blíže žertující člověk než mudrující psycholog. U snu je tomu podobně. Proto nás bude také zajímati více lidový názor než vědecké theo-

rie, které bez hlubšího pochopení snu zůstávaly obvykle intelektuální hříčkou. Z tohoto důvodu všimneme si spíše lidové domněnky, že co se zdá, též si splní a pomineme racionální výklady snů zvláštní polohou při spaní, jakož i jednostranné zpříčiňování snu vnějšími popudy. Lidové přísloví, že to, o čem kdo sní, se také splní, poukazuje přímo na tendenci snu. Vyjádříme-li se přesněji a demaskujeme-li subjektivní cíle lidových názorů, poznáváme, že sen je tím, co snící chce, aby se mu splnilo. Jestliže se ráno přesvědčili lidé, že vše bylo pouhým klamem a přeludy smyslů, nechtějíce doznati svého obelstění, počali považovati snové obsahy za předzvěst budoucnosti a věřili, že ve fantasii ilusorně splněné, splní se i reálně.

Nejnázornějším příkladem ilusivního splnění nějakého přání snem jsou případy zcela primitivní. U nich se projevuje tendence ukojení našich přání nejzřetelněji. Zdá-li se na př. malému Honzíčkovi, že si hraje s apoštoly v orloji, není to nic jiného, než snění o něčem, co si přál a co se neuskutečnilo. Ač primitivnost dětských snů není pravidlem, zůstává přece obvykle jejich smysl jasný. Dětské sny bývají skoro vždy prosté a zřetelné v svých záměrech. Tato vlastnost snů byla již dlouho chápána v literatuře. Tak často se vyskytující motiv o snění mrznoucího dráteníčka o štědrém večeru, ztráveném u bohatých lidí v teple a přepychu, je krásným zobrazením prostoty a těšivých obsahů infaltilních snů. Téhož charakteru, jak analysami dokázáno, jsou v podstatě i záhadné sny dospělých, ač některé případy tomu zdánlivě přímo odporují. Na př. hrůzostrašné sny jsou člověku nanejvýše nepříjemné a je tedy těžko představitelné, jak by mohly být

žádané. Pavor nocturnus, jenž je obvykle abstraktní povahy a celkem výjimečně se snoubí se snem, je neurotický symptom a proto jeho latentní libost nemůžeme zde uváděti důkazem. Sny spojené s hrůzou, jsou obvyklými sny normálních lidí a mají také pochopitelně jinou etiologii než neurotické snové projevy.

Analysa snu dospělých bývá ztížena zakukleným smyslem, takže málokdy bývá sen tak průzračný, abychom mohli ihned poznati jeho význam a objeviti tak i jej determinující skrytá přání. Mnohdy bývá sen zcela nesmyslný, jindy opět plně nepříjemný. Vyplnění neukojených žádostí snem, jež je předpokladem genese snů vůbec, stává se tu velmi pochybným, ale toliko zdánlivě. Analysujme sen zámožného muže nikterak nestrádajícího a žijícího s rodiči a se svou ženou v nejspořádanějších poměrech. Jemu se několik nocí po sobě zdálo o pohřbu otce. Každé noci vzbudil se s pláčem, jenž byl vzbuzen velkým zármutkem nad touto tragickou událostí. Obsah toho snu je jistě nepříjemný. neboť snící má prý i co nejdůvěrněji k svému otci nejvřelejší a nejpříjemnější pocity, takže se domnívá, že by prý sotva jeho smrt přežil. Zdálo by se tedy, že přece jen nemůžeme vyložiti tento sen všeobecným pravidlem a považovati jej za splnění přání, jestliže se jeho nepříjemnost projevila již ve snu a ne teprve dodatečně při probuzení. Ovšem podrobnou analysou mohli jsme zjistit, že k podobné fantasii měl dotyčný člověk skutečně sklony a že přes veškerou přivozenou nelibost snu byl jeho obsah žádaný. Byť byl snící již dosti starý, aby u něho byly oidipské vztahy dávno urovnány, přece společný život s otcem udržoval jejich stopy na-

dále v nevědomí a podporoval je v dospělém věku materiálními zájmy. Nevědomá nenávist k otci nemusí být sexuálně zpříčiněna, nýbrž může být motivována i peněžními zájmy, šetrností, jak tomu třeba bylo v tomto případě, musel-li být otec živen synem. V nevědomí existují obvykle averse vůči otci, které třeba s oidipskou původní vlohou nemusí mít nic společného, avšak jsouce stejně virulentní, stávají se tendencí nevraživých snů.
I v tomto případě byl tedy snový motiv splněním přání třebaže nevědomého, jehož úmyslnost byla zamaskována. Nevýslovný žal nad ztrátou otce, vzniklý ve snu, nikterak tomuto výkladu neodporuje, neboť onou komplikovaností se liší právě sen dospělých od snů dětí ještě nepotlačujících své přirozené požadavky. Snová censura vyžádala si maskování lítosti, aby mohla připustit vůbec zaměstnávati se podobnými motivy. Sen za tohoto maskování stal se našemu vědomí pouhou náhodou, aniž by sebeméně upozorňoval na svůj chtěný charakter. Naše vědomí zabraňuje totiž i ve snu vystoupiti nemorálním tendencím a jsou-li tyto tendence tak silné, že se nemohou zcela potlačit a že si vyžadují, aby bylo o nich sněno, zastírá alespoň jejich pravý smysl. Musíme-li se dověděti již o pohřbu otcově, uchrání nás snová censura před zvěděním, že tento výjev by nás potěšil. Proto projevuje se jako reakce vědomí na zakázané fantasie žal nad otcovou smrtí, ze které se snící však v nevědomí naopak těší. Žal je tu toliko vědomou reakcí. Censura našeho já je takto vždy připravena zacloniti nám původní tendenci snu, překročujícího naše morální zásady.
Zvláště při snu pracuje censura nejrafinovanějšími

obraty. Vystoupí-li však nějaký nevědomý obsah s takovou intensivností, že jeho smysl nemohou censorské schopnosti již žádným způsobem zastříti, vynutí si naše morálka probuzení, takže, děj se jak děj, ohrožují-li některé fantasie přespříliš náš mravní cit, je censura vždy s to učiniti jim přítrž. Jsme-li již morálně založeni, je vskutku obratnost censury dobroditelkou a ochránkyní spánku, neboť toliko pomocí symbolických a jiných znejasňovacích zásahů je nám umožněno, abychom spali a snili, i když obsah snu je nám nepříjemný. Jinak stal by se mnohý sen již od počátku nesnesitelným a každé znovuusnutí by bylo brzy překaženo novým vystoupením snu, což by znamenalo každou chvilku se probouzet a tedy vůbec nespati. Sen jeví se tak obvykle kompromisní formou tendence vědomí a nevědomí, technicky umožněnou důvtipnou censurou, oblékající naše tajná přání do loyálního roucha. Sen je v těchto případech fenomem obdobným chybování a neurotickým symptomům.

Ovšem existují i u dospělých lidí sny, které probíhají zcela nerušeně jako normální dětské sny. I ty jsou zcela průhlednými finesami. Tak není na př. žádnou záhadou sen, ve kterém se zdá malému úředníkovi, že byl pozván do rodiny svého šéfa a že se tu zasnoubil s jeho dcerou, nebo sen ctižádostivého hocha z nevýznačné rodiny, jenž sní o triumfálním pochodu městem, když se mu podařilo přeletěti oceán. Je jisté, že podobná přání, státi se slavnými a bohatými, zaměstnává i ve dne většinu lidí. Tato přání sdílejí celé vrstvy drobného lidu, což správně pochopili filmoví režiséři, tvoříce ku př. filmy o chudých chlapcích, kteří se proslavili.

Jestliže jsme demaskovali latentní splnění našich přání v nepříjemném snu a uvedli rovněž příklad, kde tento smysl snu je přímo jeho manifestním obsahem, musíme se pokusiti i o analysu snů nezřetelných, které jsou nám zdánlivě zcela lhostejnými. Sen podobného typu uvádí příkladem Freud. Jistý mladík snil o setkání se sestrou, jež byla doprovázena dvěma přítelkyněmi. Oběma podal ruku, nikoli však sestře. Analysou se ukázalo, že přítelkyně byly symbolem prsou, kterých by se snící rád dotknul, kdyby nenáležely sestře (17.). Každý sen má svůj konkrétní význam a důležitost i když probíhá v naší mysli jako nejfádnější film. Nesmyslnost a lhostejnost ke snu je toliko vědomý poměr. Naše nevědomí chápe jej zcela jinak. Během jedné analysy vypravoval ošetřovaný Freudovi následující sen. Jeden spolucestující otvírá svůj kufr a hlásí, že se v něm nic závadného nenalézá. Celník, který však nahlédne do zavazadla, vytáhne jakýsi předmět co nejpřísněji zakázaný transportovati. Cestující k tomuto maléru s resignací poznamenává: »Co lze dělat?!« Latentní smysl tohoto bezvýznamného snového obrazu byl tento: Spolucestující byl analysovaný sám, celníkem Freud. Tajně provážené zboží bylo pak symbolem příběhu s jistou dámou, jejž dotyčný neurotik před Freudem zatajoval. Důležitost snu ukázala se tedy větší, než by se původně zdálo. Snová censura přistoupila tu k záměně jednajících osob, čímž vědomý zájem na celé příhodě značně oslabila, jestliže se tato zdánlivě týkala cizích osob. Podobné přesuny jsou mimo symbolisaci nejčastějšími úskoky vědomí před nevědomými obsahy.
Další všeobecnou technikou snu je rovněž i nega-

tivní vyjadřování, visuální zobrazování idejí a vůbec veškerá zbásňovací práce vynaložená na znejasnění snu. Die Verdichtung, jak se německy nazývá toto základní zpracování snu, závisí v tom, že latentní obsah je zkrácen v manifestní spojením různých obsahů v jeden a pod. Na tomto základě basuje i umělecká fantasie, jež nemůže přinésti nikdy nic jiného, než komposici věcí známých, reálných. Vezměme za příklad kteroukoli utopii Jules Vernea. Psal-li o létajícím hotelu v době, kdy sotva se povznesl do výše sám člověk, byla jeho fantasie spojením stabilního domu s charakterem Montgolfierova balonu nebo dovedností ptačí. V lidské mysli nemůže se zroditi nic jiného, než co v předloze skytá skutečnost. Aktivita fantasie uplatňuje se toliko v různých kombinacích. I pohádkové příšery jsou pouhými obrazovými aglutinacemi.

Spojování latentních obsahů zpříčiňuje samo sebou poměrnou délku výkladu obsahu manifestního. Ovšem zbásňování není jediným mechanismem práce snové censury. Přesuny vlastností a činností na jiné objekty, zdání, že jsme okradeni namísto nevědomého smyslu, že krademe sami, záměna objektu se subjektem a současná výměna jejich funkcí může vésti i k směšným obrazům. Způsobu tohoto zpracování latentních myšlenek užíváme i při vtipu, kdy posunutým akcentem měníme racionální smysl řečeného. Zásadou, jíž se řídí přenášení obsahů z jednoho objektu na druhý, je obvykle jejich vnitřní spojitost. Jestliže je determinován latentní obsah, je pak determinována i blíže jeho manifestní forma. Morální potlačení nestačí k vysvětlení speciálních forem zakuklení nepříjemných fantasií. Každý zahalený obsah má i zvláštní vztaž-

nost k své formě buď na základě afektivní spojitosti, nebo jiných osobních a formálních souvislostí mezi původním a užitým způsobem jeho vyjádření. Vztah mezi symbolem a jeho skutečným smyslem je určen alespoň částečně jedním společným znakem. Tak ku příkladu symboly, představující ve snu obvykle **mužské pohlaví,** nesou společný charakter válcovitých předmětů, připomínajících penis za erekce. Právě tak může být proto symbolem penisu pero, může jím být i monolit, komín, hůl. všelijaké zbraně, dýky, pistole, revolvery a nejrůznější tyčovité předměty. Spojitost symbolů mužských genitálií může však být i intelektuální a slovní. Obvyklým symbolem bývá pro mužské pohlaví číslo 3, penis a testes, jakož i různé předměty, související s jeho představou na podkladě lidových přezdívek. Erekční schopnost dala vzniknouti pak symbolům pyje ve vzduchoplaveckých prostředcích, z nichž mimo zepelinu žádný jej nepřipomíná formou.
Létání samo má význam sexuální. Jím je eufemisován pocitově **koitus,** právě jako stoupáním do schodů a vůbec všelikým stoupáním a slézáním. Nejbohatší slovník symbolů má však **ženské pohlaví.** Podle vnitřního tvaru vaginy asociovala se jeho představa na všechny vyhloubené předměty: lahve, skříně, kufry, nádoby, jámy i kamna, pokoje, jeskyně, koridory představující obvykle ženské genitálie. I kaple a kostely mají týž význam. Z tělesných zástupců vaginy možno dále uvésti anus, nosní a ušní dirky i ústa. Prsa žen symbolisují obvykle ovocné plody, jablka, hrušky, melouny, ale i míče, stínidla lamp, klobouky, otoky, boule etc. Jiné sekundární tělesné atributy pohlaví, obrostlé

genitálie hlavně u žen, t. zv. **mons veneris**, je zobrazován kopcem porostlým lesem, křovím a podobně. Zvláště důležitým symbolem pro muže je rovněž zobrazování **kastrace**. Různé obrny ve spánku, znemožnění pohybu mají smysl impotentního chování, ulomené větve a vypadlé zuby pak znázorňují odejmutí údu. Narození je symbolisováno často vytažením z vody, neboť jezera, tůně a řeky představují ženské genitálie. Eufemie snových výrazů zasahuje i symbol smrti. Úmrtí bývá tu vyjadřováno podobně jako v představách dítěte, které si nedovede představiti, že osoba, která se s ním nedávno bavila, nemohla by s ním již promluvit, odcestováním, nepřítomností.
Doklady správného chápání podobných symbolů dokazuje básnická mluva i výrazy obyčejných lidí. Pro staré ženy užívá se často přezdívky stará škatule, při čemž je těžko pominouti sexuální význam tohoto pojmenování. I filologie mohla by etymologií mnoho prospěti v odkrytí sexuální symboliky různých slov denní potřeby. Symbolické představy vznikají i u obyčejných námětů mechanismem visuálního zobrazování pojmů. Takovým plastickým znázorněním slova, jejž s oblibou využívají humoristické časopisy ve svých kresbách, může být na př. obraz císaře pilujícího dřevo, což latentně představuje císařský řez. Chceme-li porozuměti správně snu, nesmíme ani zapomenouti, že v jeho manifestních obsazích působila namnoze negativistická snaha představit pravý opak. Tlustý může ve snu znamenati právě tak dobře slabý, jako jindy třeba světlý, tmavý. Tyto všeobecné poznatky symbolismu a jiných mechanismů, tvořících manifestní formu snu, nestačí ovšem k provedení analysy.

Každý případ zůstane i při největší znalosti slovníku snů individuální a bez podrobné analysy nadále nesrozumitelný. Rovněž i symbolika vymyká se zevšeobecňování.

Hranice obecnosti a individuálnosti analysy můžeme názorně dokázati na následujícím snu, analysovaném dr. J. Nunbergem (81.). Jedné ženě se zdálo, že letěla na zeleném ptáku, modře pruhovaném do Egypta a snesla se s ním k zemi v krásné oase. Obecně nám známé symboly dovolují nám předpokládati, že sen byl rázu sexuálního a letem že byl ilusionován koitus. Dále ovšem nestačíme. Barva ptáka zůstává pro nás náhodnou právě jako i směr letu. Jsme-li si vědomi determinovanosti duševních jevů, nesmíme však ani v této míře spoléhati na náhodu. Že by podobný názor byl také nesprávný, ukazuje podrobná osobní analysa. Všechny podružné vlastnosti snu měly ve skutečnosti své důvody a význam. Barva ptáka byly asociací na barvy obleku jisté dámy, s kterou se snící, v sexuálních věcech vlastním mužem zanedbávaná, miliskovala hned potom, když ona žena souložila se svým manželem. Dále vybavovala zelená barva ptáka zbarvení závoje ženy, jež provdána za impotentního muže udržovala šťastný styk s domácím přítelem. Tím však není ještě plně vyčerpán význam barev. Vyšetřováním vzpomíná si snící dále na zelenou barvu košíčků, které pletla v dětství se svým bratrem, s nímž si sexuálně hrávala. V té době byl rovněž její otec na živu a ona sama byla jeho miláčkem. V prvých dvou případech znamená tedy modrá a zelená barva ptáka touhu po tom, co analysované je zakázáno a druhým dovoleno. Potentní muž a v druhém případě alespoň potentní

přítel je nesplněným přáním snící, bouřícím její snovou fantasií. Zeleň známá z dětských hraček zavádí ji pak do šťastných dob, kdy nebyla nucena zřeknouti se všech erotických požitků. Úhrnně pojata značí barva ptáka chtěný ideální stav dokonalého sexuálního žití. Tyto individuální symboly jsou umístěny na symbolu obecném, ptáku, představujícím i v lidové terminologii mužský úd. Létání samo je taktéž obecně jasným symbolem. Obkročmá póza, kterak snící na ptáku seděla, upomíná na sexuálně vzrušující jízdu na koni, již s oblibou mnohé dívky pěstují za tímto účelem. Hlavním přáním, které měl sen ilusionovati, je konečně sama jízda do Egypta, kam měla snící žena kdysi odjeti za účelem léčby slabého zápalu plicních hrotů. Celkový smysl snu je tedy touha po dokonalém sexuálním životě umožněném v cizině, daleko od pomlouvačů a manžela, v oase, připomínající odloučeností od společnosti a šťastným životem blaho infantilního léta.

SUBLIMACE

Sebe fantastičtější sen analysován, je podložen reálně uskutečnitelnými a někdy velmi všedními požadavky. Fantastické obrazy zastírají toliko původní obvyklá přání, avšak není možno říci, že se tak povždy děje z důvodů morálních. Zepelin je ve skutečnosti jako výtvor i jako snová představa symbolem penisu, a přesto kdo by si troufal tvrditi, že nebýti morálky, nebylo by se dostalo potřebné ideje k jeho konstrukci? **Sublimace sexuálních tužeb ve vědě a v umění není nikterak závislá na**

morálním potlačování libidinosních požadavků. Spíše by bylo možné, že kdyby tato sublimace nebyla nevědomého smyslu, nedovolovala by jí morálka vůbec volného průchodu. Sublimace není žádným způsobem omezováním libida, ba mohl by se tvrditi spíše pravý opak. Sublimace neznamená desexualisaci našich požadavků, nýbrž chtěnou sexualitu nesexuálních fenomenů. Osud našich pudových tendencí v sublimaci není vynucený, ale žádoucí. Sublimaci je nutno pokládat za rozrůst sexuálních požadavků. Libido nemůže se plně ukojit přímou sexualitou a erotikou. Je vždy tak náročné, že sexualisuje všechny lidské úkony, takže vyjádřeno šosáckou terminologií je sublimace vlastně kulturní perverse. Podobně jako se libidinosně ukájíme při jídle a po stolici, tak sublimujeme svou sexualitu i na nepohlavních objektech, aniž bychom ovšem zapomínali na přímé ukájení.

Jako perlorodka obaluje perletí zrno nepohodlného písku, tak i člověk snaží se rušivou realitu opřísti sexuálním nymbem. Formou sexualisuje nepohlavní hmotu, dává jí nový smysl vzhledem k lidským požadavkům ideální. To, co básník mluví, vědec provádí. Jeho úsilím podařilo se užíti bezúčelné hmoty k lidskému prospěchu. Za podobné geniální zásahy vděčí člověk toliko sublimovanému libidu, jež nevědomě produkuje fantasie, které se člověk snaží realisovati. Lidský pokrok je závislý na genialitě nevědomí, zásobujícího náš intelekt imaginací. Sublimovaná přání našeho libida jsou předlohou a plánem veškeré naší činnosti. Transformací sexuálních objektů byl umožněn rozvoj lidské kultury, avšak to nestalo se nikdy zásluhou omezující morálky. Libido nemusí být potlačováno v přímém

ukojování, aby se ukájelo i sublimovaným způsobem. Právě tehdy, jestliže libido bylo v svém vývoji potlačováno a omezováno v svých potřebách a uvolněno toliko pro účely sublimační, je možné, že nepoznané, přímé ukojení bude mu tak přitažlivým, že jistá jeho forma stane se mu výlučnou a jeho libidinosní energie utopí se v louži dříve, než dojde k moři. Pathologická libidinosní fixace na jednu dívku a obvyklé tragické konce této lásky jsou nemožné u lidí, kteří vždy žili volným libidinosním životem a nečinili si újmy na svých požadavcích. Podobná erotomanie je sopečným výbuchem dlouho ujařmovaného libida, které se přece jednou dostalo k slovu, avšak v intensitě životu neprospěšné, neztravitelné pathologické.

Primitiv, který se poměrně vůči dnešnímu člověku ukájel tělesným způsobem daleko více a byl ochuzen v přímém libidinosním životě toliko o platonický prvek lásky, jejž musil obětovati kolektivním zájmům, sexualisoval své okolí v netušené míře. Jeho sublimace netýkaly se však většinou zapovězeného druhu libidinosního ukájení, nýbrž naopak převážně dostatečně a v našich očích až nad míru ukojovaných požadavků. Genitálie žen ani mužů nebyly pro primitiva tabu a ačkoliv je mohl spatřiti reálně kdykoli a kdekoli, přece je s oblibou kreslil a obdivoval se předmětům, které sdílely podobné tvary. Erekce pyje nebyla tehdy nic neslušného, avšak primitiv se nespokojoval povstáním jednoho údu. Vztyčoval prsty, zarážel koly a symbolisoval jakýmkoliv způsobem podivuhodné chování penisu. Ačkoliv mohl neustále, pokud mu síly stačily, souložit, odvrátil se od ženy k zemi a zaryv do země tyč z důvodu čistě osobní potěchy, nevě-

domky dal **podnět k orbě.** Prvotně orba byla sublimovaným sexuálním aktem a teprve pozdější doba překvapená účinkem těchto ritů, zapomněla na jejich původní smysl a toliko vyvinulé se pokrytectví brání opětnému jeho dodatečnému přiznání. Primitiv rozuměl naprosto dobře svým sublimovaným úkolům, neboť neměl nejmenší příčiny jejich smysl potlačovat. Smysl nebyl mu latentním, nýbrž naopak vědomým obsahem. Kdyby v pozdějších dobách se však nebyl stal přísně skrytým, byla by jakákoliv sublimace nutně ztroskotala a lidstvo by bylo uvízlo na kulturním stupni, na němž se tehdy právě nacházelo.

Vyrostla-li i za takovéto sublimace lidská kultura do netušených rozměrů, jak velkých úspěchů by dosáhla teprve za potření morálních zábran. I kdyby všestranné uvolnění libidinosní energie kulturním zájmům již neprospělo, uškodit jim nikdy nemůže. Moralistická sexuální výchova vede toliko k neurose, při nejlepším končí perversí. Ukojené partiální pudy v jednotlivých svých dominantních obdobích jsou navždy učiněny neškodnými. Nikdy již nebudou tak silné, aby se mohly vůbec pokoušeti o získání suverenity v sexuálním životě. Jejich místo je na všechny časy určeno po boku vedoucích, heterosexuálních, rozplozovacích zájmů, avšak v tom případě, že za svého vývinu zůstaly neukojeny, mají mnohdy katastrofální vlivy v libidinosní organisaci. Nekojené dítě po celý život libuje si přespříliš v orální erotice a stává se žroutem, náruživým kuřákem, pijákem a pod. Potlačovaná anální erotika pak má v prvé řadě na svědomí neblahé potíže exkrementační v dospělém věku. **Trpí-li mnozí dospělí i oidipskými tužbami, bylo by**

proto lépe, kdyby rodičům příslušelo ius primae noctis. Lidé, kteří nepoznali pečlivou lásku matčinu, vzplanou erotomanií k pozdějším milenkám a nedožijí-li se ani tohoto »štěstí«, stanou se hochštaplery, kteří ilusionisují chvilkově svou důležitost a upoutávají zájem a péči pro svou osobu. Neprojeví-li se potom ani těmito způsoby potlačované libido, čeká nešťastníky osud neurosy, jíž se morálka staví proti tomuto perversnímu ukájení. Podobná přitažlivost (Fixierung) infantilních způsobů libidinosního ukájení nemůže však nastati při volném, nebráněném vývinu. Jím by byl proto odstraněn i důvod k neurotickému onemocnění.

NEUROSY

Strach, který jsme poznali jako prvý neurotický symptom, je nejprimitivnější následek neurotické disposice. Potlačené obsahy jsou odděleny od vědomé psychy a přepážka, povstalá mezi vědomím a znevědoměným obsahem, zdržuje výlev libidinosní energie, takže — obrazně řečeno, — zastavené libido způsobí svým nárazem o nepřekonatelnou přepážku affekt strachu. Geneticky lze pozorovati symptom strachu, bázně již u prapotlačení, týkajícího se intrauterního ideálu. Zde po prvé vystupuje bázeň a to jako sebezachovací prostředek, vynucený přírodou, nikoliv morálkou. Komplikace bázně však závisí na čistě morálních tendencích. Symptom strachu je přechodná fáze našeho povahového přerodu z vitalistických bojovníků v křesťanské paseisty. Strach, jenž byl prvým důsledkem upuštění od ukájení, vycepoval časem naše pudové po-

žadavky v mravní odříkání. Objevuje-li se proto strach jako hlavní symptom u hysterie, jest bezpředmětným, i když se jej pacient snaží všemožně racionalisovat. **Reální bázeň vůbec neexistuje,** neboť ta vystupujíc v sebezachovacím zájmu, je podložena traumatem zrození, které třebas že je všeobecné a přímo přírodou způsobené, je následkem životního děje a nikoli biologické podstaty. Natož úzkost hysteriků pozbývá zcela jakékoli přirozenosti. I když je časově vázána na reálné jevy, jež by normálně mohly způsobiti naši bázeň, liší se její hysterický projev od normálního už svou nadměrnou intensitou. **Důvody k strachu vůbec jsou povždy vnitřní, svou podstatou i lokalisací.** Reálný důvod pro vznik strachu pokouší se marně dokázati Freud uváděje, že dítě, které se bojí cizích lidí, vlastně se jich nebojí, nýbrž obává se toliko ztráty milovaného objektu, na př. nepřítomné matky, kterou očekávalo, slyšíc kroky přicházející osoby. Pokřik, jejž spustí, je spíše výrazem zklamání než strachu. Závislost bázně na nepřítomnosti libidinosního objektu dokazuje pak též případem, že dítě, bojící se tmy, pozbývá strachu, je-li doprovázeno matkou. Rank doplnil však tento výklad pendantem dokazujícím, že strach ze tmy je přece opodstatněn i smyslem samotné tmy a nejen vázán na odloučenost od milovaného objektu. Tma připomíná totiž velmi blízce intrauterní bezsvětlost a proto nelze strach před ní považovati za nic jiného, než symptom bránící se proniknutí potlačených obsahů. Příchod matky ukazuje pak nesprávnost nevědomých fantasií a proto mizí i bázeň.
Strach je prostředkem znemožňujícím uskutečnění libidinosních tendencí, jak přímo dosvědčují různé

fobie. **Železniční fobie,** strach před jízdou po moři, před houpáním a podobně zamezuje opětování libidinosních vzruchů našeho dětství, plynoucích z houpavého kolébání a chování. Otřesy vlaku, houpání lodi i dráždivý pohyb houpaček, na nichž mnohé dívky docházejí orgastických rozkoší, nahražuje matčinu náruč a kolébku. Lidé, kteří potlačují tyto rozkoše dětských dnů, obávají se cestování pro kolébavost cestovních prostředků a jestliže již musí nastoupiti svou pouť, bývají stiháni ve vlaku zvracením a na lodi mořskou nemocí, právě jako ani na houpačkách nevyhnou se těmto obtížím. **Strach před zvířaty,** hlavně strach žen před myšmi, je pak na zvíře konvertující obava před vniknutí penisu do vaginy. Myš totiž tvarem svého těla a mrštností symbolisuje nejvhodněji nebezpečný pyj. Vidíme tedy, že čistě vnitřně zpříčiněná bázeň nachází si své racionální objekty.
Každá úzkost má svůj smysl jakožto neurotický symptom a je tak i psychicky způsobena nevyjímaje ani neurotický strach (Angstneurose), považovaný samotným Freudem za somatický symptom naproti strachu hysteriků (Angsthysterie). Onanie ani coitus interruptus nejsou přímými příčinami neurotických symptomů. **Aktuální neurosy,** jak Freud nazývá tyto případy, representované obyčejně neurotickým strachem, hypochondrií a neurasthenií, mají svůj psychický smysl i genesi, rovněž jako jiné symptomy. Překonal-li Freud obtíže výkladu nejtěžších psychos, nečiniv u nich žádné zásadní úchylky od obecného mechanismu psychopathie, je divné, že u jevů tak podřadných a průhledných razil podobné naivní sexuální výklady. Nenormální sexuální život nevynucuje si pří-

mo žádných poruch psychických ani somatických. Phobie, vznikající projekcí, centralisovanou na určité objekty, jakož i abstraktní strach aktuálních neuros jsou čistě vnitřního, psychického původu. Dokladem toho uveďme analysu strachu, promítnutého na kočku. Bázeň před kočkou, jak dokazuje Dr. Helena Deutsch (19.), byla způsobena u dotyčné pacientky, která po celý svůj život byla uváděna do ménage a trois, potlačenou agresí proti třetí osobě. Zprvu, v oidipské situaci, měla totiž tato žena sokem sourozence, později v sexuálním životě opět druhou společnici. Agrese proti partnerce sexuálních her byla sice sublimována negativní cestou masochismu, avšak původní sadistické tužby domáhaly se přes to uplatnění, takže neukojovány vynutily si posléze neurotické onemocnění. Strach před kočkami byl obavou před vlastními zlými úmysly, přenesenými na symbolické zvíře, vyskytující se v podobné úloze již v prastarých pohádkách.

Tato záměna objektu objasněná v případě kočičí fobie je i obecným mechanismem **konversních hysterických symptomů.** Na místo původního objektu, jímž nejčastěji jsou genitálie, bývá postižen hysterickou obrnou jiný orgán. Tak na př. obrna ramene byla seznána jako symbolické kastrační sebeztrestání a následek fantasované impotence. Neurosa, jak je přirozeno, nemůže nikdy z důvodů morálních centralisovati své zájmy na objekty, které jsou tabu a proto přenáší svou činnost na objekty cizí. Pokud zůstává ve své konversi u orgánu vlastního těla, mluvíme o genitalisaci orgánů jako typickém procesu při tělesných hysterických obtížích. Symptomy konvertují však také na objekty

cizí, což správně postřehnul již Balzac v svém románu »Dvě ženy«, označuje podivné chutě těhotných žen po shnilých pomerančích za výraz kanibalských tendencí, obrácených vůči vlastnímu plodu. Konversním symptomem zbavuje se neurotik totiž prvotního strachu, způsobeného potlačením libidinosních požadavků. Hysterickým symptomem je lokalisována nepříjemnost duševního konfliktu, právě jako u dříve uvedené fobie, na určitý jev. Strach, omezený na objevení se kočky, stává se vnitřní. Difusní bázeň hrozí vždy svým vypuknutím, avšak proměněna ve fobii nebo symptom, je reálně omezena.

Podobně i u t. zv. **nutkavé neurosy** je úzkost proměněna v symptom. Při této neurose, německy zvané »Zvangsneurose«, znamená trvalé vykonávání určitých úkonů pro pacienta předejití různým neštěstím a nepříjemným událostem, které by jej, nebo někoho jiného, postihly v tom případě, že by neučinil úkon, k němuž je nutkán. Svou pathologickou činností zbavuje se tak neurotik strachu před hrozícím nebezpečím. Zajímavý případ podobného onemocnění uvádí Freud (17.). Devatenáctiletá dívka nemůže usnouti, aniž by zastavila dříve pokojové hodiny a neodstranila ze své blízkosti na bezpečné místo všechny nádoby a vázy, jež by se mohly rozbíti. Dále vyžaduje si míti otevřené dveře do ložnice rodičů a vlastní ceremoniel jejího usínání pokračuje pak v setřásání peří její pokrývky do dolního konce, aniž by však bylo opomenuto je později opět stejnoměrně rozvrstvit. Posledním obřadem jeví se chorobná zásada, že peřina se nesmí nikdy dotýkati pelestě. Freud vykládá tento ceremoniel tím, že zastavení hodin a nesnesení ja-

kéhokoli tikání má smysl vyvarovati se v noci sexuálního vzrušení, při němž erekce clitoris je symbolisována tikotem. Že se tu skutečně nejedná o zabezpečení se před hlukem, o tom svědčí druhý symtom, zanechávání otevřených dveří do manželské ložnice a jím vystavení se možnosti vyrušení. Tento návyk původně od dětství vykládaný strachem dívky, má nevědomě oidipský význam. Pacientka, nepřející si styku mezi otcem a matkou, přivlastňuje si tak právo kontroly a svá tajná přání po věrnosti otcově vůči sobě kompensuje i magickým způsobem, oddalujíc na vlastním lůžku duchnu od pelesti, symbolicky matku od otce. Setřásání peřiny má konečně význam očekávaného těhotenství, které však zůstává potlačovanou tužbou, a morální já nepopřává ani symbolickému ukájení dlouhého trvání, starajíc se brzy o uvedení obsahu cíchy do původního stavu.

Na jiném místě zmiňuje se Freud o případě, kdy jistá žena impotentního manžela napodobovala poléváním pokrývek sekreční skvrny po koitu, neboť jí bylo hanbou, jestliže služebná nikdy neviděla na jejich prostěradle stopy dovršené rozkoše (17.). V jiné formě projevila se neurosa u ženy neplodného muže (20). Tato pacientka trpěla neustále nutkáním mýti si ruce a libovala si vůbec v přemrštěné čistotě. Symptom čistotnosti prozrazuje tu neuroticky znegativnělý anální komplex a dále vlohy masochistické. Mladá žena zůstala fixována na těchto parciálních pudech, takže se genitalie nestaly vedoucí erogenní oblastí. Jediné anální touha míti děti zprvu umožňovala normální styk s mužem. Když však tato žena poznala, že nemůže být svým mužem nikdy oplodněna, nebažila již po sou-

loži a propadla otevřeně svým »zvrácenostem«. Jestliže se jí však nepodařilo své perverse sublimovat v normálním sexuálním životě a její morálka zabraňovala jejich přímému ukojení, dostavily se neurotické příznaky. Neurosa, která brání mimorozplozovacímu, t. j. nemorálnímu ukájení análních pudů, postarala se o negativní vyjádření těchto požadavků v obavě před umazáním, před exkrementy, ač nevědomá tendence chorobné čistotnosti byla právě opačná. Sadistický prvek, dříve umlčovaný masochistickou povahou soulože, uplatnil se tu v mytí jako činnosti. Sadismus byl ovšem opětně toliko výrazem latentních přání. Původní disposice byla masochistická. Její původ datuje se z dětských let, kdy pacientka trpěla fantasiemi o bití, poněvadž jediné za této okolnosti dostávala se do styku s milovaným otcem. Bití znamenalo pro ni zároveň sexuální ukojení.

Na všech těchto příkladech je velmi dobře viděti, jak velkou roli může hráti morálka v našem duševním životě. Potlačení libidinosních požadavků vede ke konfliktu, jenž se projevuje neurosou. To je rovněž jediná cesta neurotického onemocnění, i když freudisté uvádějí případy neuros zpříčiněných jiným mechanismem. Tak zv. narcisní neurosy na rozdíl od výše objasněných neuros translačních jsou prý založeny na konfliktu našeho já s nadjá. Častými případy jsou hlavně paranoje a melancholie. Narcisními jsou nazvány proto, že odvádějí zájmy libida s objektu na subjekt. Freud považuje tuto událost za abnormální, ne-li pathologickou, a pokusiv se o její theoretisaci, vyhradil jejím projevům rovněž zvláštní kategorii mezi psychoneurosami. Narcisní element nehraje však v ge-

nesi neuros žádnou roli. Jeho význam může být toliko therapeutický a speciálně diagnostický. Etiologického významu ovšem nemá. **Narcisní neurosy** mají tutéž genesi jako neurosy translační a vznikají týmž konfliktem morálního já s libidinosním nevědomím. Ostatně přesvědčíme se o tom na příkladu analysovaným samotným Freudem (20.).
Mladá žena měla starou matku, s níž žila ve společné domácnosti. Tak byla vlastně do svých třiceti let stále jejím mazlíčkem a nepoznala blíže žádného muže, neboť se nechtěla vdávat, pokud bude matka na živu. Teprve krátce před vypuknutím stihomanu seznámila se s jistým mužem a navštívila jej i v jeho bytě. Tu prý, když ležela polobnažena na divaně, slyšela nějaké cvaknutí. Vycházejíc pak z bytu, zpozorovala na schodech dva muže, z nichž jeden nesl v ruce jakousi krabičku. Na cestě k domovu jí napadlo, že tato krabička mohla býti fotografickým aparátem, jehož cvaknutí slyšela ležíc na pohovce. Proto hned druhý den žádala svého milence, jenž s ní byl společně zaměstnán v úřadě, aby jí vydal desku, na které prý byla úkradmo zachycena v choulostivé intimní situaci. Poněvadž fotografování bylo pouhým jejím chorobným výmyslem, nemohla jí býti deska vydána. Avšak tato žena, podléhajíc svému stihomanu, vedla věc do důsledků a odevzdala celou věc advokátovi. Ten však brzy seznal neskutečnost jejích údajů a místo soudních procesů zavedl dotyčnou dámu k Freudovi do ošetřování. Byl totiž přesvědčen, že jeho místo musí zaujmouti psychiatr, a analysa dala tomu také za pravdu.
Fotografování bylo pathologickým výmyslem, jehož důvod byl následující. Objasnění dosáhl totiž

případ teprve sdělením, že návštěva, za níž se sběhla ona příhoda, byla již druhou. Po prvé návštěvě šel totiž její milenec cosi úředního vyřídit její představené, staré to dámě, jež se nápadně podobala matce pacientčině. U této dámy byla pacientka náramně oblíbena a i naopak chovala stejnou oblibu k ní. Podobala-li se představená matce, není tedy divu, že mezi nimi vznikl poměr již věkovým rozdílem obdobný poměru domáckému, poměru dcery k matce. Z těchto důvodů zrodilo se i podezření, že když milenec s onou představenou cosi tiše vyjednával, že prozradil jejich společné tajemství. Poblouzněná dívka myslila, že se mluvilo o ní a o předcházejícím dobrodružství. Když jí však bylo vše vyvráceno, svolila k druhé návštěvě, o jejíž následcích jsme se již zmínili. Paranojické myšlenky byly tedy způsobeny poměrem pacientky k představené, před níž se nemocná styděla za své příběhy. Avšak tento stud má svůj zvláštní význam, ne snad existenční nebo morální, nýbrž libidinosní. Obavy, že budou prozrazeny oblíbené ženě milostné styky s mužem, dokazují samy homosexuální zájmy na ní, jež pro podobnost představené matce vyšetřované ženy jsou toliko rozšířením domácího homosexuálního ovzduší. Strach ze stopování je vzbuzen obavami, že pacientka bude heterosexuální láskou kompromitována v očích žen, na něž centralisuje svůj inversní zájem a současně pak snahou vyvléci se z pout normálního sexuálního života, v němž nachází tolik rozkoše jako v homosexuálním poměru, v něžnosti lásky dceřiny k matce.

Paranoja, která béře původ v potlačované homosexualitě a proto pravidlem si volí za objekt pro-

jekce svých nepříjemnými se stavších tendencí, osobu téhož pohlaví, je v našem případě konstelována výjimečně. Její genetický podklad je přes to však nadmíru zřetelný. Právě jako u jiných neuros brání se i zde potlačovaná perverse přívyku normální sexualitě a morálka naopak opět tyto snahy zakrývá. Kompromis konfliktu morálky a inverse je v tomto symptomu naprosto zjevný. Homosexuální vztah k matce a představené je potlačován a morální já nutí pak k navázání normálních sexuálních styků. Nevědomě snaží se však pacientka zpřetrhati závazky heterosexuální lásky a nechati si otevřenu cestu ukojování homosexuálního, není-li toto přímo a okamžitě dovoleno. Symptom každé neurosy je vždy alespoň částečným vyhověním potlačovaným žádostem a také zde je paranojická fixní idea partiálním uspokojením potlačovaných přání. Konflikt paranojí projevený zakládá se tedy na neukojené homosexualitě a nikoli na narcisní okupaci subjektu. V intencích morálky měla by sice vystoupiti jako pronásledovatel a slídič osoba homosexuálních styků, avšak vystupuje-li tu v našem případě osoba druhého pohlaví, je to toliko manifestní, nikoli latentní záměna objektu. Tato formální změna však nesmírně prospívá libidinosním tendencím, neboť i když je pouze manifestní, je důvodem k odvratu od druhého pohlaví, zatím co v normálních případech, stane-li se pronásledovatelem osoba téhož pohlaví, je tím způsobeno nepřátelství mezi stejným pohlavím a zabráněno tak kýženému styku.

Genese paranoje není tedy vůbec závislá na narcismu, neboť ten je teprve jejím samozřejmým

výsledkem. Nepřizpůsobí-li se homosexuálně se ukájející člověk styku heterosexuálnímu a je-li jeho inverse potlačena paranojí, zanevře normálně i na stejnopohlavní druhy, takže bude nutně odkázán na sebe sama a stane se narcisním. Druhé pohlaví bude mu nechutné a pohlaví stejné stane se mu nepřátelským. Paranojik je člověk, na nějž zanevřeli všichni lidé, a proto je nucen obrátiti své libido na sebe sama. Nemůže-li nikoho milovat miluje alespoň sebe.

Narcisní rysy paranoje jsou dodatečné, nikoli dispoziční. Jako disposice je zásadně dán narcismus u každého individua. Milujeme-li »milujeme to, čím sami jsme, to, čím jsme bývali, to, čím bychom chtěli býti a osobu, která byla vlastním dílem nás samých« (21.). Objektní láska, k živící nás ženě a ochraňujícímu nás muži, kteréžto obě funkce zastávala za foetálního stavu matka, je rovněž láskou narcistické povahy, neboť milujeme matku toliko pro naše pohodlí v uteru a nikdy ne ji samou jako pouhý objekt. Láska, která se zastavila v uctívání a posluhování objektu, je pathologickým zjevem podobně jako různé fetišistické a exhibionistické perverse, sloužící v normální míře za úvodní rozkoše. Právě tak láska k objektu je úvodní, neboť je egoisticky vypočítává, nežádajíc v podstatě nic jiného, než vlastní ukojení.

Při doopravdové objektní lásce nastalá heterogonie účelů je případem abnormálním, avšak ani zde nelze popírat konečný narcisní cíl. Její sebeobětování se objektu je možná tvrdošíjně optimistickou spekulací narcistických, egoistických zájmů. Fenomen narcismu je vůbec zjevný v každém

poměru, takže jej nelze činiti závislým na jiném pudu, než libidu.

Druhý lidský pud, jejž na základě narcismu theoretisoval Freud, je násilným, nelogickým rozdělením libida na formu a kvalitu. **Ukojování** není cílem libida. Považujeme-li objektní styk za jeho účel, dopouštíme se neanalytického specifikování. Cíl libida — souhlasně vedoucímu ideálu intrauterního života — vězí v **ukojení,** v klidu a spokojenosti. Klid a egoistická nevyrušovanost není toliko tendencí hmoty, nýbrž i tendencí životní energie. Libido nikterak nevyrušuje oživením hmotu z jejího klidu. Mění toliko klidnou nehybnost v klidný nerušený růst. Nastává-li však konflikt v tom případě, že libido svou vlastní neschopností nemůže se v dostatečné míře již přímo ukojovati, budí se v organismu nevůle a nespokojenost, jíž bývá učiněno konec umělým odlivem v objektním ukájení. Objekt je tedy pouhým prostředkem a proto i objektní libido je konec konců vždy narcisní.

Princip libosti zjednávající našemu subjektu ukojení, klid a spokojenost je povahou libida, nikoli charakterem jiného pudu, pudu smrti, opírajícího se o nevyrušovanou nehybnost mrtvé hmoty a bojujícího proti »životnímu« neklidu. Freud se mýlil při theoretisování tohoto druhého pudu v tom, že považoval životní energii za prvek, rušící hmotu z jejího klidu a že v tomto charakteru na přírodě odpozorovaném viděl smysl a substanciární povahu života na místo konfliktem vzbuzený fakt mu cizí a nepříjemný. Životní neklid není projevem samotného životního elánu, nýbrž vynuceným jevem životní krise. Proto i narcismus je

přímou povahou libida a nikoli druhopudovým stažením libida na vlastní subjekt. Uzavře-li se libido před veškerým objektním ukájením, stane-li se výlučně autistické nebo těží-li přespříliš autisticky z objektního ukájení, lze v tom spatřovati toliko zvlášť silně vyvinutý smysl pro vnitřní klid a tedy málo potlačený ideál intrauterního života. Narcismus, jehož speciálního označení mohli bychom snad nejvýhodněji užíti při této příležitosti, poukazuje tak vždy na menší přizpůsobilost realitě, avšak nikdy nenutí svou povahou k proklamování druhého pudu.
Přizpůsobení se reálnu nad míru sebezachovacích tendencí je závislé na životním spektru a životních úspěších. Ve stupni přizpůsobenosti skutečnu vězí celá naše vzájemná odlišnost, individualita každého jedince. Jím je určen i individuální výběr neuros. Vzrůstající nepřizpůsobeností vyvíjí se symptomy směrem od neuros přes tak zv. narcisné neurosy docházejíce až čistě k psychosní formě. **Melancholie**, která se řadí k narcisním neurosám, je přes svůj narcisní charakter stále ještě závislá na objektu. Její smutek a výčitky želí neustále ztráty objektu, zatím co však narcistický mechanismus klade těmto symptomům již smysl přenesený tím, že nevědomě přičítá všechny předhůzky a snižování želenému objektu. Deprese odškodňují tímto latentním smyslem melancholika za jeho utrpení. Přes všechny manifestní vlastní výčitky snaží se latentně podceňovat ztracený objekt a zvítěziti nad ním jako bytost dokonalejší. Konflikt, který se zde odehrává, je namířen nevědomými objektními tužbami proti vědomému já, jež jich nedovede ukojit. Melancholie je zoufa-

lostí nad vlastní neschopností a méněcenností. Nevědomě však přenosem agrese vůči sobě samému na osobu druhou vzrůstá sebevědomí a deprese nabývá tak současného korelátu manie. **Manie** je psychyckou poruchou, získanou podobnými příčinami jako melancholie, kde však namísto deprese z neúspěchu fantasuje postižený subjekt, ztráceje autokritiku, skutečnost nevyplněného přání. Depresivně-maniacké případy, cyklické stavy probíhající od melancholických depresí k maniackému povýšenectví jsou sice zvláštní neurotickou formou, ale jejich původní smysl je týž jako u výlučné melancholie a manie. **Depresivně-maniacká choromyslnost** je toliko synthesní formou, nechávající vyspěti oba prvky melancholie manifestní i latentní (maniacký) časově posloupně v krajní jednostrannost.

Podobná hnutí mysli jsou zpříčiněna prostým konfliktem pudového nevědomí a našeho já a nikoli agressí, sporem nadjá s já. Morální vztahy jsou zde podružné. Naše já chtělo by vyhovět libidu, ale není toho schopno. Tím vzniká agresse libida vůči nám samým. Nikoli agresse morálního nadjá proti nedokonalému já. Morálka nemá v podobných případech žádného zájmu na našich neúspěších, neboť se jedná o neúspěchy sexuální, libidinosní. Neukojeným zde zůstává libido, a kdybychom trvali přece na neukojenosti ideálního já jsoucího předlohou našemu já, musili bychom připustiti, že nadjá je idealisováno jako dokonalé ukojení, libidinosní spokojenost a ne jako morální vůdce, svědomí dožadující se pravého opaku. Melancholie a manie jsou prvními případy neuros, pro něž lze užíti freudovské genetické defi-

nice translačních neuros. **Teprve u nich vzniká v opaku k Freudovu mínění symptom konfliktem libidinosních tužeb a našeho já. U translačních neuros zůstalo vždy já omezeno na úzký pojem morálky, kdežto zde nabývá smyslu prostého vědomí, rozumu sice spekulativního, nezávislého však na jakýchkoli předsudcích.** Namísto dogmat je obsahem tohoto širokého vnějšího já určitá prozíravost, která pomáhá našemu sebeovládání, abychom pro okamžitý zisk nebyli vystaveni později těžkým ztrátám. **Já v tomto významu je souhrnem vědomých poznatků objektna umožňujícím racionální chování, kterým se lišíme od zvířat, jež od spontánního chování dovede zadržeti toliko silné trauma.**

Životní podmínky člověka jsou daleko těžší, než ostatních živočichů. Nehledě k zvýšeným potřebám a požadavkům vůči přírodě je ztěžován jeho životní boj postavením společenským. Intelekt je člověku proto nezbytným prostředkem v boji s reálnými překážkami, a poněvadž jeho existenci klademe psychologicky ve vědomé já, stává se toto regulátorem našich projevů. Každá regulace znamená však omezení alespoň dočasné, takže přes všechno koliduje vždy naše já s libidonosními tužbami, aniž by tyto musely být jím potlačovány do nevědomí. Obsahy nevědomí, jež v postulátech přicházejí necensurovány ve vědomí lidí morálně nebo filosoficky nepředpojatých, nemohou-li býti ukojeny, nejsou nikterak potlačovány, nýbrž rozumující já zabraňuje jim průchod toliko dočasně, starajíc se o jejich nejbližší výhodné uplatnění. Jestliže však jejich ukojení je spojeno s velkými obtížemi a zdá se vzhledem k vy-

počítavosti rozumu zásadně neprospěšné dalšímu ukojování, nedostává se akutním projevům libida, jež by nás mohly zaplésti v nepříjemnosti, vůbec ukojení. Tehdy říkáme, že se člověk ovládá. Ovládati neznamená však morální postoj vůči libidu, nýbrž naopak spekulaci oddanou jeho požadavkům. Dejme tomu, že člověk cítí okamžitou náklonnost k dívce, avšak poddání se těmto vášním mělo by společensky neblahé následky, které by případně znemožnily navždy získání jiného dokonalejšího objektu. Proto je v zájmu libida přenésti se přes tyto okamžité svody a raději sečkati na lepší příležitost. Okamžitý zisk mohl by totiž znemožniti další. Ovšem lidové pořekadlo praví, že je lepší vrabec v hrsti nežli holub na střeše. Čekati na možné, jehož se snad vůbec nedočkáme a vzdáti se jistého, třebaže nedokonalého, je sice v zájmu libida, avšak jeho nashromážděná energie nedá se pro tuto taktiku získati. I u člověka zbaveného veškerých dogmat a spekulujícího čistě egoisticky v zájmu libida projevuje se proto konflikt rozumu s libidem. Tento konflikt liší se od obyčejných neurotických konfliktů tím, že, jsou-li tyto vnuceny, egoisticky nepodloženy, jsou ony reálně nutny a jejich odstranění není v moci člověka. Proto neshledáváme se u těchto racionálně podmíněných konfliktů s fenoménem potlačování. Konflikt je tu vědomý, byť by se odehrával spontanně v nevědomí. Člověk, u něhož dostoupí pak té výše, že se stává nesnesitelným, neonemocní proto neurosou typu morální genese, nýbrž inklinuje k psychose.

Konflikt psychos odehrává se mezi libidem, t. j. mezi jeho vědomými i nevědomými tendencemi, **a mezi reální neukojeností, překážkami reálna.** Poněvadž však psychologicky jsou tyto reálné obtíže representovány naším vědomím a jejich působnost zastupuje spekulativní rozum, můžeme souhlasně s narcisními neurosami theoretisovat i jejich původ konfliktem mezi libidinosními požadavky a naším já, nabývajícího tu ovšem významu celého vědomí naproti úzkému pojmu já při translačních neurosách, omezených na čistě morální obsahy. Mechanismus narcismu hraje tu hlavní úlohu stejně důležitou jako u morálních neuros potlačení. Při tak zvaných narcisních neurosách měli jsme již příležitost pozorovati jeho vlivy. Jestliže však tyto neurosy vznikají ještě potlačováním objektního ukájení, je přece již jejich symptom povahy autistické. Libido obrací se v něm k vlastnímu subjektu, takže přestává být odkázáno na svévolné objekty. Tuto tendenci vidíme u psychos však už i jako genetický důvod. Nepřízeň reálna nutí individuum osamostatniti se v libidinosním životě, státi se soběstačným a neodkazovati se na přízeň reálna. Nedovede-li v podobné situaci libidinosní nouze se nacházející člověk zmírniti nepřízeň reálna alespoň negativně zabezpečením se proti všem jeho znepokojujícím vzruchům ekonomicko-sociální cestou, nutně upadá v psychosu. Člověk, jenž je tak dalece zabezpečen, že jej nikdo nevyrušuje z jeho autistických meditací a že jeho nutný styk s reálnými věcmi není tak nepříjemný, aby musil být potlačen, mů-

že si přes své zádumčivé podivínství zachovati zdravý rozum. Ovšem v tom případě, že každý objektivní vjem vyrušuje snění autisticky se ukájejícího člověka, vyžaduje si naše libido nutně potlačení všech reálně a rozumově činných smyslů. Tak i u psychos setkáváme se s potlačením, které je však etiologicky sekundárním. Genese psychos je zpříčiněna reální neukojeností, vyžadující si narcisní autistické ukájení, a teprve nelze-li toto realisovati z důvodů ekonomických a sociálních, zabezpečuje se introvertní způsob libidinosního ukojování potlačením našeho z vnějška vnímajícího vědomí. Obsahy vědomí jsou od té doby čistě vnitřní a obsahy přes to vnímané z venčí jsou alespoň subjektivně zkreslené, nebránil-li se jim ovšem pacient somatickým způsobem a neponoří-li se v hluboký spánek či nepřestane-li dokonce při bdění reagovati vůbec na vnější popudy. Podobný těžký případ psychosy, jíž se nemocný brání jakémukoli uvědomění si mimoosobních fakt uvádí dr. Landauer (18.). Jistá pacientka prožila plných jedenáct let v stuporu, nehybně ležíc a tlačíc si levou rukou na prs. Oči, jak je v takových případech charakteristické, měla uzavřeny, za celou dobu pak nebylo lze zaznamenati žádného pohybu, ba potrava musela být podávána přímo do žaludku zavedenou trubicí a výkaly uměle odstraňovány. Zvláštnost držení ruky však způsobila zbytnění prsu a uvedená pacientka musila se podrobiti za své stuporické nehybnosti operaci. Operace jakoby zazrakem přivedla pacientku do normálního stavu, a tu vzbudilo u ní samé její dřívější chování největší údiv. Netrvalo však dlouho a symptom **akynetické motilní psychosy**

se opět projevil. V tomto návratu v chorobný stav lze viděti psychosní negativismus projevující se vždy opačným chováním pacienta, než jaké je na něm požadováno. Psychosa má jediný účel padělati nebo úplně zalhati skutečnost a tím vysvětlíme si i její negativistický charakter.

Isolace psychosou stiženého člověka nemusí však vésti k podobným těžkým případům, v nichž nemocný se podobá spíše mrtvému, než žijícímu. Hyperkynetická motilní psychosa svědčí o pravém opaku psychosního návratu v quasi foetální stav. Rovněž některé případy psychos neprojevují se vůbec fysiologickými symptomy, nýbrž toliko, a to nejčastěji, zmateností rozumovou. **Schizofrenie,** jak se nazývají případy této zvrtačilosti, jeví se za normálního životního procesu chorobnými psychickými pochody. Schizofrenikové malují, píší, žvaní, a to vše nespořádaně, bez hlavy a paty. Analytikové pokoušeli se probádati řeč choromyslných, avšak je velmi těžké dosáhnouti valných výsledků, neboť psychoanalytické šetření, spočívající na principu reprodukce volných asociací, je tu nemožné. Přesto různé symboly mohly být odkryty na základě zkušeností z analys neuros.

Rozdíl mezi symboly neuros a psychos vězí však v tom, že ony jsou morálně vynucenou rouškou libidinosních projevů, zatím co tyto vznikají pansexualisačními tendencemi svobodného libida. Efektivně dopadají obojím způsobem tvořené symboly skorem stejně a jsou rozpoznatelny vnějšně snad toliko svojí kvantitou. Theoreticky má však rozlišování obou method dalekosáhlý význam. Kdyby si byl Rank ku příkladu vědom sexualisačního

charakteru umělcovy psychy, která jenom respektováním vnějších zákonů řeči se liší od schizofrenických nápadů, nebýval by došel k názoru, že ideální psychická hygiena ukončí dějiny umění (22.). **Umění není v zásadě neurotickým, nýbrž psychosním výtvorem a proto nelze je považovati za přechodný fenomen neracionálně morální doby.** Fantasie, jež je eldorádem autistického ukájení, nezávislého na objektu, může se totiž projevovati formou oboustranné psychické abnormality. Za narcisní introverse libida zvýšená duševní činnost, neuzavře-li si naprosto spojení s realitou, může se projevovati **genialitou,** právě jako naprostým **šílenstvím,** zřekne-li se vnějšího světa vůbec. Záleží tedy vše na stupni autistického ukájení. Nekompromisní autismus stává se nutně pathologickým, kulturně neproduktivním v opak tolerantního autismu geniů.

NEUROTISMUS

V tom případě, nedosahuje-li reálná neukojenost intensity vyžadující si přísnou autistickou isolaci a spokojí-li se člověk uměleckou nebo vědeckou sublimací, není ještě uchráněn před jinými pathologickými symptomy. I vedle sublimace libida tvůrčí prací mohou se projeviti následkem reální neuspokojenosti neurosní příznaky. Ty ovšem odlišují se od neuros morálně zpříčiněných svou lokalisací a omezenou působností, avšak přece se projevují. Nejčastějšími symptomy tu bývají **neurasthenická předrážděnost,** počítaná Freudem mezi somaticky zpříčiněné aktuální neurosy, a

vznětlivost hysterická, jakož i melancholické příznaky, paranojické přeludy a náchylnost k pověrám, známých z kogentních neuros.
Všechny tyto symptomy mohou a vyskytují se i obvykle pohromadě. Mosaikový symptom neurotismu jinak normálních lidí zachvacuje lidstvo v stále větší míře, dík jeho libidinosní neukojenosti. Společnost, která neustále více nutí k rozumové spekulaci, zmenšuje její pravděpodobnostní procento soustavně na minimum, takže akutní potřeby libida, nedostává-li se jim dodatečné satisfakce. stále vzrůstají, a zmenšujíce tak i naši víru v lepší ženou nás v zoufalství. **Nešťastnost lidí, nucených se státi stroji v pracovním systému a zapomenouti na své osobní ideály, neukojí již ani snění ani jiné ilusionování budoucího štěstí.** Libido je do té míry navršeno trpělivostí, že pomalu sebemenší podráždění reálně (nikoli psychicky) potlačovaných komplexů vyvolá neurotické křeče, jimž se naše já ani neodvažuje zabraňovati. Náš rozum vědom si příčin afektivního jednání neklade mu nikterak překážek, neboť je to vzhledem k sociálním důsledkům nejvýhodnější způsob kompensace libidinosních požadavků. Afektivní jednání takto kontrolováno rozumem je vždy prozřetelné a uvolňuje se toliko tehdy, nehrozí-li žádné následky. Jakmile se objevuje před veřejným forem, béře si však neurotismus racionální masku a rozumově odůvodňuje svoji nesmyslnost.
Politika, jakož i celý veřejný život, pokud má jiné ideály mimo přímo ekonomické cíle, je pathologickou ssedlinou. Podobné uplatňování agresí a tišení rozdrážděnosti na jiných objektech než

jimž platí není nic normálního. Kdyby sublimace byla nouzovým východem ze sexuální nouze, byla by i věda a umění rozhodně pathologickým zjevem. Energie využitá však na tvůrčí práci není přímo ukojitelna objektním způsobem. Je to vždy určité kvantum libida přinuceného k introversi, autistickému získávání ukojenosti, jehož funkce záleží v libidinosním zpracování nesexuálních představ. Zpříjemniti reálno, učiniti z něj předmět našeho libida i když je biologicky postaveno mimo naše libidinosní objekty, je nutnou prací této introverse. Libido je sice vždy narcisní povahy, zaujato vlastním objektem, avšak jeho psychický život stahující v představách objekty v subjekt nutí je postupovati methodou čistě autoerotickou, jež ovšem vzhledem k psychickému životu jako takovému samému o sobě je opět způsobem objektního ukájení. Bezvýhradní narcisní stav, neodvislý na objektu, splňuje toliko stupor, za nějž přestává fungovati i vnitřní vědomý duševní život a nemocný podobá se dokonale lidskému zárodku, pro nějž péčí lékařů bylo zřízeno umělé lůno. Narcismus, který v pojetí Freudově je slučován s psychickým autoerotismem, funguje však plně i v ostatních případech. Abychom předešli rozporům terminologickým, užívejme pro egoistický charakter libida názvu narcismu a pro autoerotický způsob ilusionistického ukájení pojem introverse. Introverse, soustřeďující zájem na psychickém životě, vyvažuje ve vyspělé formě dostatečně i objektní ukájení, avšak u lidí, u nichž nedosahuje této dokonalosti, nikterak nemírní nouzi přímé sexuality. Přímá sexualita nedá se tu potlačiti jinou formou, než

pathologickou. Objekt, jako prostředek k dosažení vlastní spokojenosti a blaha, tane našemu libidu vždy na mysli. I introvertní ukojování je v podstatě vlastně objektní, toliko konečné ukojení je povahy vnitřní. Pud, jenž právě povstal nemožností dokonalého vnitřního ukojení, obrací se k objektu za účelem opětného dosažení onoho dokonalého stavu. Objekt je mu pouhým prostředkem, zaujímajícím funkci hromosvodu lidské nespokojenosti, representované zde libidem, jež nemůže být vnitřně absorbováno. Toto libido způsobuje právě neurotismus normálních lidí, zvláště silný v těch případech nedostává-li se individuu v dostatečné míře ani ukojení introvertního.
Konflikt zpříčiňující neurotismus, je i přes svou uvědomělost stejně nepříjemný jako při neurose vzniklé znevědoměním amorálních obsahů. Jeho vědomost není ovšem nutností, avšak je-li nevědomý, nebrání jeho uvědomění nikdy morálka, nýbrž nedokonalé poznání, duševní zakrnělost. Lidé, neznající smysl svého neurotismu, jsou neuvědomělí a bojují často za nesprávné ideály. Neurotismus sice sám o sobě se právě vyznačuje záměnou objektu afektu, avšak neuvědomíme-li si stoprocentnost jeho chorobnosti, svádí ke klamným závěrům i zdravý intelekt. **Racionalisace iracionálního neurotismu je poslední křečí způsobenou nekompromisní diktaturou civilisace, předzvěstí životního dadaismu, jak v úvodu knihy zněla prognosa.**
Nedostává-li se libidu řádného ukojení a nepřítomnost milovaného objektu vzbudí proti němu zášť, agresi, vybíjí se tato při prvé příležitosti a tak obvykle na objektech nepatřičných. Přenáše-

ní afektu není tu však jako u jiných neuros způsobeno morálními zábranami, nýbrž samovolně, náhodně. Morálka může být sice i přes všechnu přirozenost neurotismu zúčastněna na jeho genesi, avšak odstranění jejích předsudků nemá pražádný therapeutický vliv. Existence neurotismu je zpříčiněna neukojením normálních sexuálních požadavků, nikoli potlačením perversních tužeb. Vymýcení morálních zábran i když tu existují, nemá proto významu. Samotné therapeutické psychoanalytické ošetřování neuros nechává cestu neurotismu otevřenu. Vyléčená neurosa čili přemluvená morálka a vsugerovaný ideál omezování nikterak nezamezuje nástup neurotismu. Vyléčení lidé zůstávají tak v našich očích stále trochu nenormální, aniž bychom si uvědomovali psychologickou odlišnost symptomů v kvalitě mimo kvantity. Pokud neurotik zachová i při desilusionaci své mravnosti snahu a vůli ovládat své vášně, je sice chráněn před vypuknutím choroby, avšak duševní vyváženosti nedosáhne.

Náš dnešní nutný stav je nutně neurotistický. Hygienisace závisí čistě v společenském převratu, morální převýchově a odekonomisování libidinosního ukojování. Náprava ovšem nebude daleko revolucí dokonána, avšak alespoň započata. Přespřílišná spekulativnost rozumu je zaviněna společenskými formalitami. Na místo reverentní morálky působí tu stud. Stud, který znemravněl přirozenost lidskou, ne z důvodů mravnostních, nýbrž z pokrytectví a nadutosti. Nedůstojné bylo vyměněno naškrobeným golemstvím. Svět stal se velkým divadlem, na němž lidé se vnucují do nepříhodných rolí. Každý divadelní kus má svůj konec,

jenom tato každodenní lidská komedie nebéře konce. Lidé potlačují své city, touhy a záměry a uvolňují své libido toliko v maskujícím neurotismu, jehož zrod je dávno zapomněn a smysl abstraktní formou dokonale zatajen. Človíčkové, kteří v své napoleonské póze vypadají stejně velmi uboze pokládají za nedůstojné projevit své lidství a přiznat, že potřeby velmi prosté jsou jediným, co jim stejně jako i nejhloupějšímu člověku život může poskytnout. Nepřiznat to, neprojeviti svou nízkost a vzbuditi dojem papírového člověka do posledního záchvěvu srdce zracionalisovaného, toť ideál lidstva zotročeného falešnou prestiží. Naše »touhy« nás vedou k ovládání se a vyčkání příhodné chvíle, kdy nabudeme tolik moci, abychom si vynutili přísnou mlčelivost o prostotě našeho života, kdy budeme si moci vyhradit autonomii a nedotknutelnost manželské ložnice a nebudeme vydáni v své nahotě na pospas veřejnému mínění. Pokrytectví dnešních společenských formalit, denunciantství nejbližšího kolegy nutí k udržení uzdy našim vášním. Lidé zracionalisovaní, jež možno nahraditi prostými navštívenkami, avšak kteří se nesnižují a zachovávají seriosní dojem povýšenců, trpí vlastní omezeností. Stávají se na místo nadčlověky golemy. Neukojená přímá sexualita a erotika vzhledem k nemožnosti porušení nadpohlavního dekoru, kompensuje se proto samovolně neurotismem, předrážděností, jevící se v hysterických reakcích. **Lidé se chtěli státi nadčlověky, avšak stali se toliko nadpohlavními.** Plody tohoto pokroku dnes odnášejí na vlastních bedrech.

Vyžaduje-li společnost asketismus, měla se rovněž

postarati, podobně jako náboženský věk, o prostředek, jenž by nám pomáhal odolávati pokušení. Naše racionálnost šla totiž tak daleko, že jsme ztratili i poslední možnost útěchy ve víře jako irracionálním fenoménu. Víru nám sice rozumářství novověku vzalo, avšak žíti nám bezvěreckým způsobem nedovolilo. Důvod morálky byl odstraněn, aniž by jí nebylo dále požadováno. Filosofie ethiky v praxi ovšem ztroskotává, neboť není možno stvořiti vědecky, rozumný, světový názor, jenž by nám ulehčoval snášeti vezdejší strasti. Jedinou ideologií plnící tento úkol bylo náboženství, opírající se o víru a ne rozum. Rozum přesahující hranice bezpečnosti byl tabu. Jestliže byly tyto hradby prolomeny, musíme již uvyknouti holé pravdě. Bohužel, se však ukázalo, že lidé, vlastně společnost, nejsou ještě k tomu zralí. Psychoanalysa je rovněž objevem, jemuž naše doba není rostlá a psychoanalytikové dobře chápou své provinění. Objevili fakta, zasazující jejich vlastním ideálům smrtelnou ránu. Psychoanalytická therapie, která se snaží o více, než o psychický boj s morálkou je nesmyslnou. Světový názor, jejž by v svých konsekvencích musela zploditi, usilujíc o přizpůsobení člověka reálnu, je neuskutečnitelný. Racionální morálka neuznávající nadosobní mocnosti a účele zůstává bez působivosti prázdným slovem. Hledati na základě vědeckého poznání ucelený světový názor, který by nás zachraňoval před psychickými katastrofami a učinil nám příjemné naše odříkání, je naprosto marné. Náboženství, spočívající na víře a ne rozumu, chránilo nás sice před individuálními neurotickými symptomy, avšak způso-

bovalo obecnou psychosu. **Jestliže měl býti rozum osvobozen od pathologie našeho libida, musila jí býti dána na pospas lidská individualita.** Pathologičnost naší individuality ohrožuje však dnes opětně i rozum, takže na hygienisaci psychického života nějakou novou výměnou nebo jinou kompensací nelze vůbec pomýšlet. Libido nenechá se již dále potlačovat, nýbrž vynucuje si svobodu. Dnešní opravné snahy musí se proto ubírati cestou pozvolného osvobozování a ukojování lidských požadavků, není-li z ekonomických důvodů možna dokonalá a okamžitá náprava. Nevědomí je lidstvu nebezpečné v téže míře jako parní stroj. Pokud se s ním dobře zachází, pracuje k našemu užitku, přetopíme-li však jeho kotel, hrozí explose. Morálka, která potlačováním libidinosních požadavků zvyšuje nadměrně intensivnost aktivity našeho nevědomí, dopouští se obdobné neopatrnosti.

METAPSYCHOLOGIE

Libido, jež zpracovává v nevědomí své záměry, vysílá finesní obsahy v podvědomí (předvědomí-Vorbewusstsein), kde tyto očekávají své uvědomění v potřebných případech. Předvědomí, jež topograficky je si možno představiti jako vědomí nejbližší cíp nevědomí náleží psychologicky ještě v nevědomí, avšak naproti těmto vyznačuje se právě uvědomitelností svých obsahů, zatím co psychické pochody tvořící podstatu nevědoma, zůstávají navždy nevědomými. Předvědomí je toliko pojmová kategorie hraničného území mezi vědomím a nevědomím. Určité vědomé a nevědomé obsahy nemění totiž svou kvalitu, takže předvědomými jsou toliko ty, které fluktují mezi oběma psychickými říšemi.

V tomto schematu je dán biologický základ naší psychy. Vědomí je charakteristikou lidské duše, za-

tím co u jiných živočichů tato instance schází. U nižších živočichů existuje pouhé nevědomí, u vyšších dochází ku stavům předvědomým, avšak vědomí je speciálně vlastností psychy lidské. Mnozí psychologové a filosofové považují sice za psychické toliko vědomí, čímž bychom ovšem nemohli přiznat psychický život žádnému jinému živočichu mimo člověku. Zdánlivá **absurdnost nevědomé psychy** není však rozumu nikdy tak nápadná jako nesmyslnost »logicky« tvořeného pojmu vědomého vědomí. Může-li se mluviti o nějaké contradictio in adjecto, máme tedy k tomu příležitost zde. Pojem nevědomé psychy není žádným logickým protimluvem a jeho přijetí bylo snad ztěžováno jenom jeho vědeckou nepodloženostĭ u starých filosofů a dnes u psychoanalysy bránil jeho uznání spíše její revoluční charakter, než pojem duševního nevědomí sám. I našemu terminologisujícímu intelektu je přijatelnější výklad procitnutí v na večer si předurčenou hodinu, fungováním psychy i mimo vědomí, než předpokladem, že člověk, jenž se precisně probouzí vůbec, vlastně nespí (23.). Okliky, jimiž musí positivistická psychologie obcházeti nevědomé fenomény, jsou logicky obtížnější a spíše pochybenější, než psychoanalytická theoretisace nevědomí. Obsahy, jež si analysou uvědomujeme a které tedy nutně musely být upamatovány, nemusily být třeba vůbec kdy vědomými. Psychoanalysa, uvádějící tento jev jako jeden z důkazů existence nevědomí, bývá ze svého omylu vyváděna umělkovanými výklady, že tyto obsahy byly přece jen vědomé, avšak, že pro jiný jev nebyla k nim obrácena naše pozornost. Pozornost a vědomí má tu jeden a týž

význam, ale k výhodě odpůrců nevědomí jsou to dva termíny.

VĚDOMÍ

Positivisticky smýšlející psychologově jsou ochotni největších obětí jen, aby nemusili uznat existenci nevědomí, jež jako lidský poznatek svědčí přece o větší dokonalosti ducha lidského, než jakou oni neoticky předpokládají. Raději předpokládají počátky vědomého života, t. j. psychy již u červů, než aby uznali, že člověk žije i nevědomým životem. **Vědomí,** které se nemůže probouzet, nýbrž buď musí existovat nebo ne, **je přespříliš honosný atribut pro červy,** a přece objektivně, (a v tom se shodují positivisté s psychoanalytiky), musíme uznati již i u nich počátky psychického života. V konsekvencích své theorie musí tedy stoupenci positivismu nutně předpokládati vědomí u těchto primitivních živočichů. Věříme-li ovšem psychoanalytické theorii, vyhneme se podobným paradoxům, i když uznáváme psychický život nejnicotnějších živočichů.
Za apsychické organismy můžeme považovati toliko prvoky, u nichž libido, životní elán, je dostatečně ukájeno prostým somatickým životem. Ti i když nemohou vzrůstati v gigantické agregáty živé hmoty, ukojují životní tendenci rozrůstu dokonalým rozmnožováním, jež u nich spočívá v rozpadu mateřského individua a ožití jeho v nových jedincích. Různé způsoby rozmnožovací, dělení, slučování a p. ukojují libido přímým způsobem, takže nelze zde očekávati žádných životních

komplikací. Člověk, který však se zúčastňuje na výstavbě nového individua toliko sekrety a vajíčkem, nemění nikterak rozplozováním svou vlastní podstatu, takže jeho libido musí se ukojovati cestou nefysickou. Znemožnění přímého ukojení životní tendence rozrůstem přeměňuje naše libido v pud, neboť se mění z faktu v pouhé chtění. Pud stává se pak samočinně základnou psychického života, jakožto pramen libidinosních požadavků. Život není již řízen životní tendencí rozrůstu nikterak nepotlačovanou a nebrzděnou, nýbrž nevědomím, formujícím různě podle situace naše libido a způsobující tak jeho polymorfní povahu. Partiální pudy oproti jednotnému libidu jsou úkazem životní nouze, nutící je vyhledávati náhražky původních cílů. Krise obhájení existence vynutila si však nejen organisování vnitřního libidinosního života, nýbrž musila i vnímáním skutečna orientovati jeho finesy. Mimo původní prosté taktilní citlivosti počalo živočišstvo reagovati na okolí i zrakem, čichem, sluchem, chutí a v případě našem i rozumem. Smyslové formy spokojily se ovšem genesí orgánů, kdežto rozum vyžadoval si mimo komplikace mozkové architektoniky i novou kvalitu duševní, **vědomí.**

Zrakový vjem nižšího živočicha nemá pražádné organisace a jeho existence závisí na době reálného vzruchu. Co je momentální, je viděné, ale ještě ne vědomé. **Vědomí vzniká teprve vztahem dvou po sobě následujících vjemů, obvykle poměrem vzpomínky k současnému vjemu.** Poznatkem, že jsme a že jsme byli, uvědomujeme si teprve naši existenci. Naproti tomu pocity existence ve smyslových poznatcích sukcesivně za sebou následují-

cích a trvale se ztrácejících v nevědomí, nejsou nikdy vědomými, nýbrž toliko předvědomými. Předvědomé může se pak uvědomiti teprve pamětí a to pamětí psychickou, nikoli somatickou. Paměť, jež je schopna ekforovati, vyvolávati smyslové reakce cestou psychickou, nezávisle na reálném popudu je podkladem vědomí. Zvíře, které jí není obdařeno, nedosahuje stavu uvědomění i přesto, je-li jeho smyslová vyspělost skorem naší úrovně. Viděti, ani slyšeti, ani cítiti, ani chutnati neznamená býti si něčeho vědom. **Teprve tím, že pomocí psychicky vyprovokované vzpomínky vím, že jsem viděl, uvědomuji si i nyní v dané chvíli, že vidím.**

Živočichové, nižší člověka, mají sice rovněž paměť, avšak tato je čistě somatická. To jest paměť vázaná na vyvolávání vzpomínky reálným vzruchem, nikoli psychicky evokující. Kočka reaguje na vaše volání, opička počne prosit, ukážete-li jí pokroutku a medvěda přimějete hudbou tancovat, avšak váš hlas, pamlsek i hudba jsou ekforie, postavené mimo duši zvířecí. Pes nerozumí vašemu slovu, nýbrž je toliko slyší. V tom je právě i rozdíl paměti. **Zvířecí paměť** je i přes svou schopnost pamětí podobnou paměti lidského zárodku, jenž dříve, než vyspěje v lidské novorozeně, prodělá zrychleně tisíciletý fylogenetický vývoj. Tato pamět podobá se paměti gramofonové desky, je to pamět nevědomí. **Paměť lidská** není ovšem oproti ní vědomou, neboť vědomí teprve vyvolává. Její kvalita tkví v tom, že se projevuje psychicky představou a nikoli úkonem. V tom závisí její psychičnost vůči somatičnosti vzpomínky nevědomé.

Kdyby zvířata měla pamět rovnocennou naší paměti, musela by býti rovněž jako my rozumnými tvory, neboť není rozdílu mezi vědomím a rozumem. Rozum vzniká vědomímí, vztahem vzpomínky k jinému ději duševnímu, Plastika lidského duševního života, neomezená jako duše zvířecí na obsahy současně prožívané, využila psychy: mimo prosté orientace k spekulaci. Strom je pro zvíře stromem na základě somatické vzpomínky, budící v něm určitou fysiologickou reakci obvyklou k tomuto vjemu. Na základě této konstelace pudového života poznává zvíře daný předmět. Lidské poznání naproti tomu odlišuje se svou psychičností. Zde není potřebí reakce celého těla na vnímaný objekt, nýbrž stačí porovnání vjemu se vzpomínkou. »To je strom« je nejjednodušší soud, daný vztahem vzpomínky k současnému vjemu, neboť to je ono, co jsme viděli tehdy a tehdy. Rovněž tak soud cogito ergo sum nutno proto rozvésti na cogitabam et cogito ergo sum.

Vnímající subjekt není subjekt vědomý. Vnímané lze si uvědomiti toliko pamětí, poměrem, srovnáním. Vnímané v nejorganisovanější polysensitivní formě je schopno uvědomění teprve **psychickou associací.** U zvířat psychické vyvolává toliko associace somatické. U člověka však probíhají navoděné obsahy naopak obvykle jenom psychou a korelát tělesné reakce je potlačen na minimum. V tom případě, vyvolá-li určitý vjem tak silnou reakci, kdy se tak zvaně člověk oddá svému afektu, je zcela oprávněno užívané srovnání jeho se zvířetem. Psychologicky se v podobném stavu od něj nikterak neliší. Svůj čin uvědomuje si vlastně ex post po opětném nabytí chladné mysli.

Vědomí je specifická psychická hodnota a proto jeho rozsahem psychu nepojímáme. Úzkým vymezením oblasti vědomí nabýváme nejlepšího argumentu pro existenci vjemů mimovědomých, byť by tyto nebyly nevědomými. Přísné krytí se pojmů psychy s vědomím je tím však odstraněno. Zároveň je tímto pojetím odstraněno nesprávné pojetí otázky, zda rozum je odvislý na řeči nebo ne. Pojem a myšlenky, jimiž je dnes zastoupena většina vzpomínek, byly ve své primitivnější formě toliko vybavovanými obrazy. Člověk nejspíše myslil dříve v obrazech (24.) a abnormální věrnost představy u primitivů a eidetismus u některých psychopathologických individuí tomu přímo nasvědčují. Myšlení v obrazech je přechodným stavem živočišstva vyspívajícího v lidský druh. Je proto možné, že u sensitivně a sensoricky vytříbených zvířat mohlo by bedlivé pozorování odkrýti stopy analogické lidskému eidetismu a že by se našly tak nejzazší meze předvědomí.

NEVĚDOMÍ

S druhé strany však souvisí předvědomí s úplným nevědomím, jež v své poslední formě je odvislé na hmotných procesech. O nevědomém dostává se nám zpráv resultáty, jež docházejí uvědomění, aniž by byl znám a kontrolován jejich zrod. Theoretisujíce nevědomí, neopíráme se o pražádné nadsmyslné instance, neboť determinujeme toliko negativně kvalitu uvědomovaných si projevů. Různá chybování a přehmaty lze pokládati za symptomy somatické, avšak jestliže poznáváme

jejich smysl, nelze je vykládati toliko mechanicky. Ovšem rovněž nejsme nuceni považovati nevědomé finesy za intelektuální závěry, takže je možno redukovati je na čistě pudové obsazení určitých obsahů a je dosti pravděpodobné, že budoucí věk a vyspělá věda demaskují tyto zdánlivě psychické mechanismy jako následky chemicko-fysických pochodů. Hylozoistický názor na nevědomí není psychoanalyse tak vzdálen. Udržení paměti, zatlačení určitých obsahů v nevědomí a jejich vybavitelnost analysou možno vysvětliti pamětí hmoty, Semonovou mnemé, vrozenou živé hmotě vůbec. Aktivita nevědomých obsahů nenutí nás k theoretisaci jejich psychičnosti, neboť ani reprodukce fylogenetického vývoje lidským zárodkem není procesem psychickým. Projevení se symptomu je pak toliko následkem nemožnosti svobodného ukájení libida a není o nic podivnějším zjevem, než kretenství dítěte predestinované anatomií matky. Působení psychy na soma je zprostředkováno chemicky pudovými procesy a tím přestává býti zázrakem.
O fysickosti nevědomí prohlašuje psychoanalytik Israel Lewine (25.) následující: »co je nám platné, nazvati je fysickým, když fysické vědy, tedy chemie a fysiologie, nám nemohou o jeho existenci nic prozraditi.« **Je-li předpoklad psychickosti nejzazších nevědomých projevů důsledkem nevyvinutosti fysických věd, není tím ovšem nikterak ospravedlněna rovnice psychy s vědomím, neboť jak jsme se přesvědčili, je vědomost toliko zvláštním charakterem vjemů. Základními pilíři naší psychy zůstávají nadále naše vjemy, které nemusí být vědomé ani nevědomé.** Jsou pouhými vjemy

psychickou reflexí fakt vnějších i vnitřních. Jestliže psychoanalysa nemůže dokázati psychickost nevědomí, dokázala alespoň to, že psychické nemusí být vědomým. Poznání, že neurosa může vzniknouti i za vědomého konfliktu, aniž by muselo dojíti k potlačení jedněch obsahů do nevědomí jakož i to, že snové obrazy nejsou vždy opracovávány morálkou, desexualisovány, nýbrž naopak že povstávají sexualisací věcí nepohlavních, zbavuje nevědomí i theoreticky dosavadního významu. Nevědomí je nejspíše quasi sympatické nervstvo, ovlivňující jak naše soma, tak i psychu. Chemické objevy, lze doufat, uskuteční rovnici mezi libidem a nevědomím.

KULTURNÍ KOMPLIKACE

Mimo tyto psychické kategorie existující nadjá, spočívající v nevědomých morálních obsazích, je automaticky vývojem vypěstovaná nevědomá instance, která je však kvalitativně protichůdná původním nevědomým obsahům. Morálka, jež nemohla být primitivnímu člověku svěřena pod rozumovou kontrolu, vyžádala si tak propagaci nevědomou, nezávislou od vůle lidské. Jakožto takový je však nadjá barbarským jevem, jehož existence působí často neurotické konflikty. Hygienický stav vyžaduje totiž, aby jak libidinosní, tak morální obsahy fluktovaly vědomím a aby jedněm jako druhým nebylo v tom bráněno. Ovšem tím není ještě odstraněno nebezpečí pathologických zjevů.
Zracionalisováním nadjá, které podobně jako po-

tlačené obsahy libidinosní je znevědoměnou instancí, vystříhali bychom se toliko konfliktům, způsobujícím morální neurosy, neboť neurotismus jakož i psychosy nikterak na něm závislé nejsou. Úkol hygienisace duševního života, odstranění neurotismu a zabránění krajním konsekvencím psychos, leží toliko v rukou sociálnější společnosti, jež by umožňovala libidinosní ukojení. Psychické operace v těchto případech jsou neúčinné a docilují-li už nějakých úspěchů, jest je nutno považovati za přechodnou sublimaci libidinosních tužeb.

Zákony potírající a trestající perversní a vůbec každé, vzhledem k normálnímu koitu excentrické ukájení, spojeny s morálním bičem našeho svědomí (nad-já), jsou příčiny duševních tragedií, jež společnost nemůže nikdy plně odůvodniti hospodářskosociální nutností. Jestliže proto příští nepuritánská doba nebude se stavěti proti polymorfnímu tělesnému ukojování libida, nebudeme nuceni utíkat se k nepatrnému ukojení, jež nám skytá neurotické symptomy. **Nicotný zisk z choroby je vždy několikanásobně ztrpčen utrpením z pathologického konfliktu.**

Program hygienisace naší psychy můžeme vyjádřiti vzhledem k **třem spektrům psychoanalytické metapsychologie** následovně: Ze stanoviska **ekonomického** mají být pro duševní obsahy uvolněna co možná největší kvanta libidinosní energie. Libidinosní význam představ má býti spíše posilován, než potlačován. Z druhého **topografického** hlediska pak měla by býti zábrana centra mezi předvědomím a nevědomím právě jako i mezi vědomím a předvědomím omezena na minimum a

fluktuace psychických obsahů z nevědomí k stavům vědomým, co nejvíce podporována. Proto ze stanoviska **dynamického** je si přáti vědomé aktivnosti představ na místo ponechání životních cílů nevědomí za protichůdné konstelace našeho vědomí. Osudem našich pudů budiž přímé tělesné ukojení všech způsobů a přebývající energie nechť dojde sublimace. Neurotické ukojování přímé sexuality i polymorfního libida vůbec je neprospěšné subjektu svou nepříjemností, společnosti pak svou neproduktivností.
Kulturním úkolem příští sociálnější doby je prosazení sexuální svobody, jíž je psychoanalytické poznání nejlepší apologií.

ADLER & JUNG

Uplatňuje-li se naše libido jakýmkoli způsobem, nemá být jeho původní povaha nikdy opomíjena nebo potlačována. Prohřešení vůči této zásadě hygienisace našeho života dopustil se však ve své theorii **prof. ALFRED ADLER,** o němž jsme se zmiňovali již na počátku knihy. Rovněž uvedli jsme ctižádostivost jako pohnutku, jejž jej svedla k odluce od psychoanalysy, avšak oproti Freudovu názoru seznali jsme ji vážně, nikoli ironicky jako přirozenou a čestnou vědce. Adler byl alespoň do té míry upřímným, že otevřeně přiznal své tužby, řka kdysi před skupinou vídeňských psychoanalytiků: »Myslíte si, že mi je velkým potěšením býti vámi po celý život zastíněn?« (3.). Pro tento výrok nelze Adlera nijak zlehčovati, neboť hybnou silou veškerého pokroku není vskutku nic jiného, než tato »ošklivá« vlastnost. **Toliko proto, že každý vědec chce překonati svého učite-**

le, rodí se nová dokonalejší věda. Někdy je ovšem tímto motivem znešvařena toliko původní nauka, nebo může být jeho výsledkem úpadkový ekleticismus, ale mnohdy rodí se tak skutečné nové vědecké objevy. Bohužel o Adlerovi platí v celku ono prvé zjištění, neboť novota jeho theorie záleží v tom, že k původní empirické methodě psychoanalysy připojil postuláty filosofického systému. Stvořil tak novou theorii, jejíž přijatelné výklady a filosofická universálnost učinily ji oblíbenější psychoanalysy.

Dříve, než se Adler definitivně odloučil od psychoanalysy a nazval své analytické theorie individuální psychologií, pojmenoval svou skupinu »Sdružením pro volnou psychoanalysu«. Dnešní theoretisace jeho názorů nepřipouští však již tento název. Filosofické požadavky své psychologie Adler nikterak nepopírá, ba uvádí je jako přednost proti freudismu a psychoanalyse vůbec. Adler předpokládá totiž jednotnou finalitu lidského konání a vůbec neuznává protichůdných tendencí vědomí a nevědomí. Proto celá lidská psycha dostává v jeho psychologii jediný cíl, který je společný všem lidským projevům. Podle něj sen, symptomní jednání jakož i neurosa není projevem konfliktu, potlačování nevědomých tendencí, nýbrž nevědomým ilusionistickým vyplňováním tendence, společné našemu vědomí i nevědomí. Výklad neuros jím provedených by se tedy v zásadní myšlence, v abstraktním schematu, shodoval s naší analysou psychosy. Na druhé straně však v této knize theorisovaný neurotismus, spočívající na konfliktu požadavku okamžitého ukojení s lidskou prozíravostí, na konfliktu rozumu a pudových přání,

Adler nezná. Jemu se jeví všechny symptomy ve formě psychosní, jakožto ilusionistické snahy, nikoli projevy konfliktní.
Adler nemůže nikterak popříti, že jednota všeho lidského dění je toliko apriorním rozumovým požadavkem, i kdyby se snažil na tisících příkladů dokázati opak, že tato je empiristickým poznatkem. Ovšem nejedná se tu o určení druhu genese jeho theorie, neboť apriornost sama o sobě není nikterak vědě na závadu. **Veškeré poznatky byly původně nedoloženými ideami.** Jedná se tu toliko o doložení a poněvadž doklady Adlerovy nejsou dostatečné, stává se jeho apriorní názor mylným a proto zasluhuje i výtky. Freud naproti Adlerovi zdráhá se i v hypothetických závěrech své nauky říditi se filosofickým požadavkem jednotnosti, ač ani v psychoanalyse, jak jsme dokázali jednotným pojetím pudového života, není základních překážek pro universální pojetí lidského snažení. Freud zůstává však raději v nedokonalé mnohostranosti, než aby se ukvapil a uzavřel chybně, byť jednotně, svůj systém. Adler jde však s postulovanou jednou finalitou do krajnosti a přisuzuje ji apriorně každému jevu.

FILOSOFIE ŽIVOTA

Cíl, kterým podmanil všechno lidské jednání a myšlení, je chtěná suverenita nad okolím, touha jej převýšiti a býti jeho modlou. Sebeuplatňování je podle Adlerova mínění jednotnou lidskou snahou, ukázati v každém případě svoji nepostradatelnost a méněcennost druhých. Cesty těchto projevů mo-

hou býti různé, takže ani v případech tomuto předpokladu zdánlivě protichůdných, nemůžeme pochybovat o existenci a účinnosti snahy dosáhnouti pocitu povýšenosti (Gefühl der Ueberlegenheit). Vizme na příklad pracovitého řemeslníka, projevující tuto snahu poctivou prací a šetrností. V tom případě nemůžeme nikdo popřít, že jeho cílem je státi se zámožným, váženým a vlivným občanem svého domovského městečka. Marnotratnost a promrhávání celého jmění mělo by býti tedy opakem této tendence, avšak i tu je možný tentýž závěr. Hýřil ukazuje totiž svému okolí, že to, co on si dovoluje, nemůže si hned tak lehce dovolit někdo jiný. Proto známe-li člověka, který po celý čas skrblí a žije spořádaným životem, ale přijde-li do hospody, stane se marnivým a hostí kde koho, nejsme nuceni vysvětlovati si jeho protikladné chování mnohostranností jeho povahy, neboť šetrnost jak i rozmařilost jsou podmíněny stejným cílem. Vždy a všude projevuje se tendence ctižádostivosti, jež žene i nejslavnějšího a nejmocnějšího člověka dále kupředu. Jestliže se stal svrchu řečený řemeslník zámožným a třeba i hlavou městečka je chybné domnívati se, že jeho tužby jsou tím vyplněny, takže může klidně odpočívat. Především nemůže se tak státi, už jen proto, že si musí své místo udržet před konkurencí, a pak hlavně proto, že se jeho cíl stává stále vyšším. Dříve toužil po starostenství v obci a nyní, dosáhnuv toho, závodí opět s okolím. Je proto možné, že i ten, kdo by ovládl celý svět, snažil by se ovládnouti také i ostatní planety. Naše ctižádostivost nemá mezí a není nikdy ukojena. Stále se cítíme malými a stále nás tíží pocit méněcennosti.

Adler říká, že i ten, kdo je zdánlivě sebevědomý pro své postavení, nese skrytě balvan pocitu méněcennosti stejně veliký, jako je jeho sebevědomí. Je proto jasné, že i takový člověk snaží se ještě více vyniknouti. Stejně tak i onen, který naproti tomu pokouší se vám dokázati, že je spokojen s vědomím své méněcennosti. I tento člověk, jenž vás bude neustále přesvědčovat, že se spokojí s osudem tuctového člověka, je ve svém nevědomí, smíme-li užíti tohoto psychoanalytického termínu, sebevědomým a povýšeným nad ostatní, což pak méně nebo více zřetelně bude chtíti také dosvědčit. V každém tkví zkrátka touha po vyniknutí, neboť každý trpí, ať již vědomě nebo nevědomě, pocitem méněcennosti, který chce vyrovnat. Naše psycha obsahuje tedy dva základní prvky, stejně veliké: komplex méněcennosti a komplex sebevědomí, jeden jsa vždy vědomý, druhý nevědomý. Theoreticky řečeno, je-li si kdo určitou měrou vědom své méněcennosti, je touže měrou ve svém nevědomí sebevědomý a opačně sebevědomý člověk trpí skrytě, nevědomě, opět úměrně silným komplexem méněcennosti. Tak je tomu alespoň u lidí normálních, kteří dovedou svou méněcennost reálně, životní cestou kompensovat.
Kdo nemá této rovnováhy, kdo si ji reálnou cestou nedovede získat, stává se neurotikem. Neurosa je tedy ilusionistickým vyrovnáváním neukojené touhy po vyniknutí. Podle této etiologie vysvětluje Adler i ostatní jevy, které jsme probírali při psychoanalyse. Všechna vysvětlení naráží stereotypně na tuto formulku. V tom vězí jednoduchost jeho theorie, která není nikde ničím komplikována. Mluví-li totiž Adler **o duševním hermafrodis-**

mu, je to pouhé názvoslovné theoretisování. Duševně se prý jeví podřízenost symbolisována ženskými vlastnostmi, naproti tomu nadřízenost opět mužskými. Antagonismus života je tedy symbolisován pohlavím mužským a ženským, pročež je nutno i psychické dění považovati za hermafrodické, oboupohlavní. Odpor mužského prvku psychy proti ženské úloze nazývá dále Adler **mužským protestem.** Duševní hermafroditismus, jakož i mužský protest je společný psychám obého pohlaví. Proto cíl muže i ženy je býti opravdovým mužem a vyhnouti se ženské úloze. Neurosa v tomto případě brání našemu zženštění a ilusionuje mužský charakter, není-li totiž možno odkliditi pocit méněcennosti normální cestou. Nemocný vylučuje se svou chorobou z konkurence, z životního boje a nikdo na něm a především ani on sám na sobě nic nežádá. Jeho nemoc stává se snimatelkou všech starostí a konejšitelkou ve všech nezdarech. Takový člověk svádí vše na osud, který ho stihl. Cítí se býti geniem, jemuž toliko nemoc nedovoluje, aby se uplatnil. Péče, kterou nemocnému ostatní lidé projevují, předstírá pak jeho nadřaděnost i positivně.

ANALYSY

Adler uvádí i **případ trigeminní neuralgie** takto zdůvodněné (26.). Jeden mladý úředník stal se pro svou silnou neuralgii neschopným práce. Odejel na venek ku své matce, která se tu o něj s největší péčí starala. Tato skutečnost byla právě cílem jeho nemoci: dostati se totiž z úřadu, aby nebyl

nikomu podřízen a býti u matky, kde by mohl uklidniti svůj pocit méněcennosti. Toho dosáhl pathogenní situací, bolestmi, jimiž vyvázl z konkurence sociálního života a jimiž zároveň získal svrchovanou pozornost matčinu.

Jiným případem podobné úpravy byla **neurosa** vysokoškolského studenta, který se bál dalších zkoušek a požadavků života, ač před tím dobře studoval a byl úplně zdráv. Neurosou znemožnil si další studium, aniž by jej mohla stihnouti výtka lenosti nebo neschopnosti. Ilusionistickým prvkem této neurosy, podobně jako v prvém případě vynucená pečlivost a starost matčina, záležel zde v pathologické zbožnosti a sebeobviňování. Tímto způsobem ukájel onen student své ctižádostivé tužby, jsa totiž ctnostnější a zbožnější, než druzí. Vynikal nad své druhy alespoň doznáním se ke všem hříchům a slabostem, jimiž trpěli i oni, avšak k nimž se nepřiznali. Samotnou příčinu své nemoci, skutečnou svou životní slabost, však neobjevil.

Pro **paranoju** je příznačné zase to, že nemocný svaluje vinu a odpovědnost za své činy na své okolí, kterým je stále stihán a pronásledován. Takto je sám neopovědným za svůj pokažený životní plán. Pronásledovatel snímá jeho vlastní hříchy.

V ženských případech neuros je touha po vyniknutí symbolisována obyčejně snahou státi se mužem. I v některých případech těžkých psychos je tento požadavek ilusionován obracením všeho na ruby, převracením zásuvek, stavěním židlí na stůl, a p. Podle individuálně psychologického výkladu znamená to, že hořejší má býti dole, dolejší nahoře, čili muž má se státi ženou a žena mužem.

V tom, že žena touží býti mužem a brání se své přirozené úloze, vězí i **smysl frigidity.** Rovněž tak ženská homosexualita není žádnou pudovou nutností, nýbrž nechutí k normálnímu styku, v němž se žena podrobuje muži.

Naproti tomu **inverse muže,** jakož i všechny jeho perverse, znamenají vyhnutí se koitu, při kterém by mohl selhati. Tak zakrývá muž svoji slabost, nemužnost. Strach před blamáží při koitu bývá často odůvodňován strachem ze syfilidy, vskutku jej však nahání malé sebevědomí. Stejným motivem jsou vykládány i ostatní perverse, takže je pochopitelné, že individuální psychologie nemá pražádného zájmu na Freudem theoretisované infantilní sexualitě.

Naprostá abstraktní jednosměrnost všeho lidského dění vyřešila pro ni navždy všechny složité problémy. I pro ostatní výklady s ní naprosto vystačuje. Stejným způsobem vysvětluje Adler i tak zvané **válečné neurosy,** shoky. Tyto nemoce, utrpěné ve válce, bývají prý obyčejně pathologickým předstíráním, jehož účelem je získání invalidní renty, ne snad jako finanční podpory, nýbrž jako dokladu, že neurotik obětoval své zdraví ve prospěch svých spoluobčanů.

Podobné příčiny má i **sen,** který podle Adlera je fantasií, podmíněnou touhou po vniknutí. Ve snu splňuje se nám to, čeho si přejeme dosáhnouti ve skutečnosti. Tak analysuje Adler na př. tento dívčí sen: Dívka prchá ve snu před dvěma leopardy a vleze na skříň. Probudí se pak strachem. Nevšímáme-li si strachu, jejž Adler vykládá u žen jako strach před těhotenstvím, čili bázní před ženskou rolí, znamená vylezení na skříň povýšení se

nad dva bratry, představované leopardy. Podobně analysuje Adler i sen, ve kterém se jisté ženě zdá, že tančí s Bonapartem. Výklad je následující: Když se snící už musí podat nějakému muži, má to být ten nejmocnější.
Ženy se vůbec obávají své poslušnosti mužům. Odpor proti podrobení se vůli mužově vyléčil prý kdysi i jednu dámu ze strachu před koněm. Když totiž se stále bála rychleji jeti na koni, vzal její muž koně za uzdu a pobídl jej v poklus. Tu onu dámu spatřivší, že je vydána na pospas mužovu rozmaru, opustila okamžitě hrůza a rychlou jízdu klidně snášela.

FILOSOFIE POZNÁNÍ

Tímto důsledným hledáním našich konečných cílů jako hlavního smyslu ve všech našich projevech, dosáhl Adler naproti nauce Freudově velké jednoduchosti své theorie, zavrhnuv rovněž jako zbytečné i přespřílišné obírání se lidskou sexualitou. Při tom může být ovšem pravdy hodně vzdálen, neboť ta nebývá tak jednoduchá, jak se leckterým filosofům jeví. A potom proto, že na jedno kopyto lze narazit, díky rozumové akrobacii, největší rozmanitosti, nemusí být ještě ono kopyto oprávněným. Poučným z celé Adlerovy theorie je toliko abstraktní schema genese neuros, jež nepočítá s konfliktem morálního já a pudového nevědomí. Mechanismus psychos se vskutku shoduje s tímto schematem. Neurosy ovšem basují na konfliktu podobně jako i neurotismus, jenž nachází u Adlera obdobu v neurotickém charakteru, pokládaném za

semě neurosy. Adler však vykládá i tento neurotický charakter, závisející v různých symptomech, lakotě, nedůvěře, hrubosti, závisti, soucitu, ctnosti, pedantství, svědomí, pravdymilovného fanatismu, koketerii, vzteku, divokosti, nespokojenosti, netrpělivosti, samotářství etc., jako psychose obdobné ilusionisace a negace skutečnosti (27.). Úplným odstraněním fenomenu, potlačování sesul se význam nevědomí v individuální psychologii na nepatrný zbytek nepoměrně malý i vůči nevědomí v této knize theoretisovanému. Nevědomí je Adlerovi toliko nouzovým východem při výkladu arrangementu neuros. Nemůže-li totiž naše touha po vyniknutí býti ukojena reálně, ustoupí do nevědomí a počne zde bez kontroly pracovat. Tu se naše psycha rozštěpí ve dvé. Na jedné straně zůstává vědomí, na druhé nevědomí, v němž je dána našim tendencím volná působnost. Tak vykládá Adler genesi neuros a rovněž odbývá tímto asylem našich tužeb po vyniknutí všechen problém nevědomí. My však poznali nevědomí netoliko jako asyl pudových požadavků, nýbrž i jako jejich kolébku a stálý domov.

Psychologická theorie Adlerovy nauky není ovšem jejím základem. Je jí spíše pomocnou konstrukcí. **Jádrem individuální psychologie je její předpoklad finality duševních dějů.** Zdá-li se to někomu velkolepým, můžeme jej ujistiti, že finalita není ani psychoanalyse cizí. Předpokládá-li proto kdo finalitu psychického dění, nemusí ještě z tohoto důvodu zhrdnouti psychoanalysou a uznati za správnou individuální psychologii. Adlerova finalita psychy je toliko odsexualisovanou finalitou, jíž předpokládá psychoanalysa. Říká-li Adler,

že cíl našeho jednání je v chtěné nadřízenosti, neříká tím ještě pranic odporujícího psychoanalyse. Tento cíl můžeme akceptovati i jako psychoanalytikové, neboť analysujeme-li jej dále, dostává druhotný smysl, zatím co primárním, původním jeho účelem, jeví se konkurence sexuální, získání nejdokonalejšího objektu. Tak nabývá boj ctižadostivosti o nadřízenost konkrétní smysl a biologického oprávnění pudovou povahou člověka. Pud o jakousi prestiž je pojmem visícím ve vzduchu. Prestiž sama potřebuje hlubšího vysvětlení, neboť na ní samé nemá člověk od přirozenosti vskutku žádného zájmu. Jestliže se jeví její charakter přesto ve většině příkladů asexuální, možno to považovat za heterogonii účelův, která se ovšem odehrává toliko pro a v našem vědomí. Pamatuje-li se čtenář na dříve uvedený ideál intrauterního života, nutno připomenout, že zesexualisovaná finalita Adlerova je s tímto ideálním cílem totožna. Nejhezčí a nejlepší žena, kterou bohužel nikdy nenacházíme, je ideál starostlivé a oddané lásky naší matky. Je tedy chtěná nadřízenost pouhým prostředkem k získání klidu a něhy infantilního života, jenž je jedinou analogickou reálně možnou formou foetálního stavu. Nejkrásnější dívka, bohatství umožňující dolce far niente, sláva zaručující oblíbenost u všech lidí je pokusem o návrat starců v nerušené doby jejich mládí. Intrauterní ideál, určující naše libé pocity, je posledním smyslem našeho snažení. V životním sběhu nabývá ovšem takové rozmanitosti a ustává u konkretních forem objektní sexuality nebo dokonce racionalisován stává se svou formou samoúčelným, avšak jeho nevědomý význam se nikdy nemění.

Cíl lidského života je dán lidem jejich kolébkou a proto ani nemohou jinam dojíti, než odkud přišli. Adler opominul analysovati motivy, které vedou lidi k ctiždostivosti, hochštaplerství, sveřeposti a úkladnosti. Chiméry naše jsou velmi prosté. Prostředky k jejich dosažení jsou daleko složitější.
Způsob, jakým Adler upírá našemu konání a myšlení sexuální charakter, je přespříliš násilný. Pavor nocturnus, jenž psychoanalyticky má význam oidipský, analysuje Adler jako šikanování matky. Kdybychom si podle tohoto případu měli učiniti úsudek o individuální psychologii, věru nemohli bychom jí přiznati jiných objevů, než naivní odsexualisování libidinosních pohnutek.
Vidíme tedy, že odlišnost individuální psychologie od psychoanalysy vězí cele v podstatě její neanalytičnosti, neprozírající formu. Forma stala se jí smyslem a pravý účel zůstal zapomenut a snad i vědomě zalhán. Věší-li si Adler na štít jednotnou finalitu, předešel svou filosofičností Freuda toliko v tom, že nechává finalitu platiti konkretně a přímo i in petito, kdežto psychoanalysa toliko nepřímo a vesměs in abstrakto. Naproti tomu však psychoanalysa předčí individuální psychologii v tom, že dává i účel jednotnému cíli nadvlády, nadřízenosti, theoretisovanému Adlerem, a finalisuje tak i individuálně psychologické finálno.
Druhý odpadlík od psychoanalysy a zakladatel vlastní nauky, curyšský docent psychiatrie C. G. JUNG, pokračuje rovněž v desexualisaci. Na jeho slohu již poznáváme, že je spíše filosofem, než analytikem. Jeho kritickým stanoviskem k freudismu jak adlerismu je pochybování o radikálním obra-

tu v psychologii. Proto snaží se znovu uvésti psychologii na staré koleje filosofické spekulace.

Jung popírá jednotnost psychického dění a na základě Nietzschova apolonského a dionisovského jeví se mu duševní a tím i veškerý kulturní a životní vývoj jako neustálý boj dvou protichůdných tendencí. Tyto dva protikladné prvky naší psychy zve **extraversí a introversí**. Celý svět rozpadá se mu totiž na vnější a vnitřní svět. Mezi oběma pak nachází se člověk, nakloněn víc k tomu či onomu. Psycha inklinující převážně k objektnu je extravertní v opak k introvertní psyše, uzavřené v sebe, pohroužené ve své nitro. Za kulturní úsilí pokládá Jung překlenutí rozporu těchto navzájem různorodých forem psychy.

Tímto předpokladem postavil si Jung rovněž **apriorní typy**, které jsou překážkou hlubší analysy, jež by chtěla vysvětliti i genesi těchto typů. Určení typů je sice pouhým rozumovým předpokladem, avšak Jung tvrdí, že žádná psychologie nemůže existovati bez norem, napřed theoretisovaných. Poněvadž pokládá sexuální pud (podle Freuda libido), jakož i adlerovskou touhu po moci za charakteristické toliko pro určité typy, tak považuje i psychoanalysu a individuální psychologii za pouhé psychologie určitých typů. Jejich předpoklad pudů je prý velmi úzký. Co je to pud (libido nebo vůle k moci), co je to sama psycha? Pouhé předpoklady, jichž možno nalézti velké množství. Nemůžeme-li se již obejíti bez předpokladů, máme užívati alespoň posledních, k nimž nelze přidružiti jiných. Proto Jung jako předpoklad pro svoji theorii postavil svět vnější a vnitřní, tělo a psychu, jejichž samostatnou existencí, neodvislou od psy-

chofysického subjektu člověka, postaveného mezi oba tyto světy, stvořil pouhou obdobu filosofického dualismu (28.).

Ve Freudově psychoanalyse nejedná se theoretisací libida toliko o logický předpoklad, nýbrž o veličinu chemickou, exaktní vědou v budoucnu víc a více kontrolovatelnou. Zásluha psychoanalysy tkví tedy v materialisaci psychy, v oproštění jejím od abstraktního pojmu duše, shrnujícího celý svět, aniž bychom o něm co věděli. Tendence vědy vylučuje stále více předpoklady a tak nahrazuje i předpoklady široké úzkými. Dejme tomu, že i libido je dosavad neustále předpokladem, tak je přece užším předpokladem, než náboženská idealistická duše. V stálém bližším určování a tím zužování předpokládaného obsahu tkví vědecký pokrok. Víme přece, co znamená objev elektřiny, basující dále na předpokladu jakési energie oproti předpokladu jakéhosi boha, zpříčiňujícího blesky, avšak zároveň i dobrou pohodu a mravní osud lidí. Široké předpoklady jsou nedokonalostí poznávací, avšak to Jungovi nikterak nevadí, aby je předkládal jako dokonalost své theorie. Vychází-li z takovýchto základů, není divu, že je nucen vysvětlovati svou psychologii na Nietzschově a Schilerově filosofii. My ovšem pokusíme se porozuměti Jungovi z čistě psychologického stanoviska.

Jung celkem rozeznává dvě velké kategorie lidských povah, a to již zmíněné povahy extravertní a introvertní. Jako Adler předpokládá současnost pocitu méněcennosti a sebevědomí, tak ani Jung nenalézá čistých typů a vidí vždy spolupřítomnost obou prvků. Při tom však pokládá vždy jeden za vyvinutější na úkor druhého. Vyvinutější klade

ve vědomí zakrnělý do nevědomí. U Junga rovná se tedy neuvědomění kvalitativně potlačení, neboť i neurotické symptomy jsou podle něho zpříčiněny v nevědomí udržovanou extraversí či introversí, jež si pathologicky získává moc.
Extraverse i introverse znamenají tu libidinosní vztahy, nikoli však povahy sexuální, neboť pojmem libida označuje Jung abstraktní bezbarvou duševní energii nejširšího významu. Extraverse v tomto smyslu je obrácení libida k vnějšku, k objektům, introverse pak obrácení libida dovnitř, k subjektu. Tento jev introverse je obdobný Freudovu narcismu vůbec. Obojí funkce theoretisované Freudem jsou však považovány za pathologické, kdežto introverse je pojímána Jungem jako základní a normální povaha psychy.
Pro pojímání zvratu libida k vlastnímu subjektu za normální charakter libida, vyslovili jsme se již dříve a zavrhli jsme pathogenní výklad Freudův. Přidržujeme-li se v této otázce Jungovy theorie, nelze nám však vytknouti omyly jí vlastní, neboť nahradíme-li abstraktní libido libidem sexuálním, nemůže nikdy vzniknouti pochyby o přirozenosti introverse. Její normálnost dokázal Jung neodvisle na desexualisaci libida. I individuální psychologie vysvětluje psychoanalyticky zcela nezávadně genesi introverse v analyse uměleckého talentu. Jako příčinu uměleckého nadání, t. j. převážně introvertní povahy, uvádí značně pociťovanou méněcennost v mládí. Životní podmínky zdály se budoucímu umělci nesnesitelnými a jejich požadavky nevykonatelnými, takže se uchyloval k následující filosofii: »Nejsem stvořen pro tento svět a ctižádostivost ilusionovala: Jsem vyššího původu, jsem

člověk, jehož není důstojno zabývati se světskými pošetilostmi. Není úkolem mého života pracovati pro tělo své i druhých, nýbrž pro lidského ducha.« Pro sociální nezdatnost v práci byl podobný jedinec připoután k umění a dospěv, skutečně se umělcem stal. Tu ho nemohl nikdo k ničemu nutiti, protože nabyl nejsvobodnějšího zaměstnání. V obratu od sociálního života k uměleckému, subjektivnímu, čili od reálného stavu k psychickému, ilusornímu, je zřejma introverse.

Pojmeme-li konkretněji tuto genesi, vidíme, že třeba dítě, byvši pro svou nešikovnost nebo ohyzdnost rodiči podceňováno, pociťovalo své odstrčení hlavně v matčině lásce. Introversí ilusionovalo si reálně nedosahovanou lásku i v jinošských letech a pozdější slávou budovanou na psychickém sublimování a ilusionování lásky v umění dosáhlo případně i lásky reálné, jsouc jako známý umělec obdivováno ženami. Z toho příkladu jasně vyplývá, že introverse nastává u všech lidí, kteří se cítí v životním boji o libidinosní ukojení nezdatnými, méněcennými. Jak vidíme, není tedy tato povaha vrozená, jak myslí Jung, ani pathologická, jak se domnívá Freud. Introverse je rovněž přirozenou reakcí libida na nedostačující a nepříznivé okolí a nikoli jako Freud míní, zvládnutím libida jakýmsi pudem sebezachování.

Pud sebezachování je abstrakce, které by byl schopen spíše Jung, jenž rád předpokládá. U Freuda lze si tuto theoretisaci vysvětliti toliko secesemi. jak Adlerovou, tak Jungovou. Uznání jiných faktorů pomohlo totiž Freudovi obsáhnouti rychle nová učení, avšak jak dnes vidíme, stačí k tomu i psychoanalysa, proklamující monistické sexuální li-

bido, jakožto pramen veškerého života. **Neukojení objektem nutí samo sebou libido, aby se odvrátilo od objektu k subjektu.** Připoutání se k subjektu, jevící se hloubavou lethargickou neb sensibilní povahou umělců a vědců, jakož i lidí, prosťáčků přespříliš citově založených, není nikterak pathologickým jevem. Při neurosách vzniká narcismus přímo jako následek odvratu od objektu. Pudem sebezachování, freudovsky pudem smrti (29.), kombinovaný výklad translačních neuros je zbytečný. Jeho uznání nutí pak i k chybným závěrům v jiných případech. Pud sebezachování stává se filosofickým předpokladem obdobným Adlerově vůli k moci biologicky nikterak nepodloženým. **Ani pud sebezáchovy nelze totiž podložiti biologicky nějakou vnitřní sekrecí a je proto nutno jej považovati za charakter libida abstrahovaný od své podstaty.**

Pud pro pouhé bytí, pud sebezachování, jsa intelektuální abstrakcí, ve skutečnosti neexistuje. Pokud je existence spojena byť i se sebemenšími sexuálními požitky nebo nadějemi na ně, potud má i libido zájem na udržení života. Jakmile proto prostředky k našemu sebezachování nejsou samovolně řízeny, jako na př. dýchání, vyžadují přespřílišného libidinosního zájmu, aby byly náležitě ukojovány. Libido bylo primitivovi doopravdy jediným důvodem k jakékoliv akci. A proto kdyby vyživovací proces nebyl eroticky vzrušujícím, bylo by lidstvo dávno vymřelo hlady. Primitiv nebyl schopen pochopiti nutnost přijímání potravy a vyměšování jejích zbytků, kteréžto funkce udržují nás jediné při životě. Jenom dnes je možné, že i když je exkrementace znepříjemněna moralistic-

kým potlačením anální erotiky, je člověk v stavu z čistě rozumových důvodů užívati projímadla. Libido a tak celý náš život nezná však jiného zákona, než principu rozkoše, jemuž ani smrt nestojí v cestě. Rovněž i intelekt toliko čistě spekuluje v zájmu tohoto principu, i když jej svými prostředky někdy porušuje. Příkladem absolutnosti zákona libidinosního rozkošnictví je pathologický stav masochismu, kdy sexuální rozkoš žene člověka odevzdaně v náruč smrti.
Vyvrácení předpokladu pudu sebezachování je rovněž pádným důkazem přirozenosti introverse, neboť znemožňuje její výklad pathologickým ovládnutím libida tímto pudem. Libido stává se tak i jedinou energií naší psychy, která na rozdíl od jednotné energie Jungem předpokládané, je sexuálního charakteru. Proto můžeme nyní i jako psychoanalytikové připustiti extraversi a introversi jako nám vlastní pojmy, kterými se Jung nikterak neprohřešil vůči psychoanalyse. Ovšem filosofický význam těchto pojmů je desexualisující zbavil je veškerého významu pro moderní psychologii. Taktéž i vše ostatní na filosofii budované ztrácí pro nás smysl.

TYPOLOGIE

Typy, kterými Jung dále specifikuje obě dvě úhrnné kategorie lidských povah, nejsou ničím jiným, než obnovou gnostické psychologie pojednávající o třech lidských typech: o pneumaticích, psychicích a hylicích. Prvému odpovídá Jungova ztypisovaná funkce **myšlení** (Denken), druhému

cítění (Fühlen), třetímu **čití** (Empfinden), čtvrtá **funkce intuiční** (Intuieren) je pak přibrána z novější psychologie Bergsonovy. Povšechně mohou podle Junga býti tyto typy, u nichž jedna z těchto funkcí převažuje buď extravertní nebo introvertní. Jung nepřikládá žádné z nich většího významu pro onu neb tuto libidinosní povahu, ač každý laik by na prvý pohled správně přisoudil funkci myšlení typu extravertnímu, funkce pocitově počitkové a intuivní převážně pak typu introvertnímu. Jistě by také neužil pro typisaci racionalismu myšlení. Myšlení je přece pouhá forma, kterou se jeví i psychologické pochody lidí v pravém slova smyslu nemyslících. Myšlení je toliko zvláštní asociační methoda, již lze předpokládati při všech typických funkcích, protože může spočívati nejenom na racionálních poznatcích, nýbrž i na pocitech, počitcích nebo intuici. Myšlení je všeobecnou formou, kdežto racionalistické poznatky jedním jeho materiálem.

Roztřiďování Jungovo »omezující« se všeobecně na **osm typů,** je tak těžkopádné, že dochází ke krajní směšnosti. Aby mohl Jung vysvětlit na př. Extravertnost cítění, užívá tohoto příkladu. Obraz, třeba Rembrandtův, se líbí extravertním pocitovým povahám ne proto, že by se jim skutečně líbil, nýbrž proto, že je to požadavkem všeobecného vkusu, říkati, že je krásný. Ze stejné příčiny chodí prý lidé tohoto typu, které bychom nejdecentněji mohli nazvati leda nositeli módy, do divadla na výstavy a koncerty. Jung uvedl tak snobismus a maloměšťáckou honoraci v přírodou předurčený psychický typ. Z toho vidíme, že přiřazování pocitové funkce extravertním lidem je nemožné. Stej-

ně násilné a bezdůvodné je i další třídění. Čití a intuice převládají rovněž u lidí introvertních a zvláště intuice jsouc vnitřním poznáním vnitřka, nemůže být objektně založenou psychickou funkcí. Právě tak bezpodstatné je třídění chybně nazvané funkce myšlení. Pro myšlení extravertní je prý příkladem Darwin, pro introvertní Kant. U obou byly základní myšlenky vnitřními subjektivními premisami, avšak již sám jejich obor určil jejich odlišný způsob zpracování a promyšlení. Pochybená typologie, jež i v nejzdařilejších kategoriích extraverse a introverse vynucuje si hloubějšího analytického vysvětlení vede i Jungovu psychiatrii na zcestí. Genesi neurosy a její etiologii vykládá Jung přemrštěností a výlučnou jednostranností typu, takže podle něho je smyslem nemoci uplatnit i jiné psychické složky dosud potlačované. Převládá-li u někoho extravertní typ myšlení, odívají se potlačené funkce v nevědomí do formy introvertní a neurosou kompensují svůj konflikt s vědomým myšlením a extraversí. Podle Junga existují totiž vždy všechny čtyři typické funkce pospolu. Žádná z nich nemůže být vyloučena, nýbrž toliko jedna může převyšovati druhé a býti vědomou, kdežto druhé skryjí se v nevědomí. Je-li převládající funkce extravertní, jsou utiskované introvertní, a naopak. Význam neurosy vězí tedy v bránění přespřílišnému zjednostranění povahy a potlačení méně užívaných funkcí.
Tak uvádí Jung na př. případ neurosy kompensující potlačené funkce introvertní cestou (30.). Muž, který se chtěl oženiti s nanejvýše zbožňovanou a milovanou ženou, byl postižen polykacími potížemi, takže mohl denně píti toliko dva poháry mlé-

ka, což mu trvalo celé tři hodiny. Tímto způsobem byl totiž donucen věnovati se i sobě a nebýti neustále ve službách objektu, komořím své vyvolené ženy. Jako jiný příklad neurotického protestu proti potlačování mimoracionálních funkcí uvádí pak Jung osud jistého knihtiskaře. Nadměrným vzrůstem svého obchodu olupoval sám sebe o poslední volné chvilky. Poněvadž se jeho utiskované sklony bránily svému úplnému potlačení, počaly se uplatňovati neuroticky přímo v jeho obchodních zájmech. Řečený knihtiskař totiž velmi rád v svém mládí kreslil a maloval. Tím vyznačovaly se i jeho chorobné sklony. Tak se stalo, že pojednou počal onen nešťastný knihtiskař, veden svými nevědomými zálibami z dětských let, vybavovati »umělecky« své tisky, až konečně tímto nevýnosným podnikáním přivedl svůj obchod k úpadku.

Takového rázu jsou Jungovy výklady neuros. Vidíme na nich, že konflikt vzniká vždy potlačovanou osobitostí vůči racionalismu omezujícímu libido. Případ tiskaře je psychosní povahy a analytické pojetí introverse a extraverse uvede jeho analysu v námi určené schema psychos. Neurosy potřebují, jak vidět, toliko základních kategorií psychických k determinování svých genesí. Typování sekundární podle funkcí stává se zbytečné. Introverse inklinuje vždy k sensibilním projevům, extraverse k racionálním.

Byla-li u Adlera funkce nevědomí omezena na minimum, rozrůstá se u Junga do abnormálních rozměrů. Jemu již nestačí nevědomá paměť subjektivní, nýbrž předpokládá i kolektivní, dějinou. Proto ani genese individua není omezena na životní udá-

losti počínaje jeho zrodem, nýbrž mimo intrauterní pamět zasahuje jeho psycha do pradávných dob a tak jsou zúčastněny na její genesi všechny předcházející generace, jejichž nepřetržitá řada prý nezůstává státi ani u podčlověka. Psycha, jakožto mystický předmět v mysli Jungově trvá s počátkem života a dědí se v plném rozsahu z pokolení na pokolení.

PSYCHOLOGIE PŘEDPOKLADŮ

Jungem je opět zanesen do psychologie **pojem psychické dědičnosti**, zatím co analytická psychologie i Adler pokoušejí se objasniti individualitu životním prostředím a nanejvýše somatickou konstitucí, méněcenností orgánů, tedy i poruchami vnitřní sekrece a myelodisplasií. Jung ovšem materialistické cesty opouští a analysuje **sny**, hledá v nich skryté symptomy prozrazující egyptské obřady a starověké mythy. A to vše snad proto, že jednoho dne, jak i Freud dosvědčuje, jistá česká služka ve Vídni, jež ani německy dobře neuměla, počala mluviti čistým sanskrtem. Této služce vděčí Jung za pochopení náboženství a oddání se mysticismu.
Je-li Adler daleko od methody správné psychoanalysy, tím dále je od ní Jung. Oba však mají společné to, že své theorie splodili odsexualisováním psychoanalysy. Vyhověli tím požadavku doby a její pokrytecké morálky, pročež není divu, že byly uvítáni i oficiálními kruhy. Svět viděl v nich toužené překonání psychoanalysy i když jim samým také nevěřil. Proto dostalo se jim velké pod-

pory. Jejich vědecký význam je však pramalý. Říkají-li co správného, není to nic psychoanalyse cizího, o čemž jsme se konečně přesvědčili v kritice adlerovské jednotné finality všeho lidské konání a nyní rovněž při Jungově typologii v kritice extraverse a introverse. Oba odpadlíci přecenili však tyto složky a s hrubou, nijak oprávněnou jednostranností vytvořili na nich vlastní systémy. Vytýká-li se jednostrannost, i Freudovi nutno připomenout, že tato je oprávněna biologicky vnitřní sekrecí. Adler a Jung předpokládají však toliko intelektuální, filosofické pojmy.

Doufám, že oceněním obou nauk poukázal jsem dostatečně na jejich pokrytecké motivy morální desexualisace, jakož že jsem i dokázal původ jejich dobrých ideí z psychoanalysy. Snad to pochopil i čtenář a nebude viděti ani v učení Adlerově ani Jungově něco velkolepějšího, ba ani rovnocenného freudismu a Freudem počaté psychoanalysy.

HLAVNÍ POUŽITÁ LITERATURA

1. Sigm. Freud: Traumdeutung, (Franz Deuticke, Leipzig u. Wien, 1930).
2. Fritz Wittels: Sigmund Freud, (E. P. Tal & Co. Verlag, Leipzig, Wien u. Zürich 1924).
3. Sigm. Freud: Zur Geschichte der psychoanalytischen Bewegung. (Internationaler psychoanalytischer Verlag, Leipzig, Wien u. Zürich).
4. Sigm. Freud: Zur Technik der Psychoanalyse und zur Metapsychologie. (Int. psa. Verlag, 1924).
5. Dr. S. Ferenczi: Bausteine der Psychoanalyse. I. Theorie. II. Praxis. (Int. psa. Verlag 1927.)
6. Stefan Zweig: Die Heilung durch den Geist. (Insel-Verlag, Leipzig, 1931.)
7. Dr. Otto Rank: Das Trauma der Geburt. (Int. psa. Verlag, 1924.)

8. Dr. J. Winthius: Einführung in die Vorstellungswelt primitiver Völker. (C. L. Hirschfeld Verlag, Leipzig, 1931.)
9. Zikmund Freund: Tři úvahy o sexuální otázce. (A. Srdce, Praha, 1926.)
10. Sigm. Freud: Totem und Tabu. (Int. psa. Verlag, 1925.)
11. Sigm. Freud: Das Unbehagen in der Kultur. (Int. psa. Verlag, 1930.)
12. Sigm. Freud: Ich-Analyse und Massenpsychologie. (Int. psa. Verlag, 1924.)
13. Hans Blüher: Die Rolle der Erotik in der männlichen Gessellschaft. (Eugen Diederichs Verlag, Jena, 1924.)
14. Aurel Kolnai: Psychoanalyse und Soziologie. (Int. psa. Verlag, 1920.)
15. Fedor Vergin: Das unbewusste Europa. (Hess & Co., Verlag, Wien-Leipzig, 1931.)
16. Sigm. Freud: Der Witz. (Franz Deuticke, Leipzig u. Wien, 1925.)
17. Sigm. Freud: Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse. (Int. psa. Verlag, 1926.)
18. Federn-Meng: Das psychoanalytische Volksbuch. (Hippokrates Verlag G. M. B. H. Stuttgart, 1926.)
19. Helene Deutsch: Psychoanalyse der Neurosen. Int. psa. Verlag, 1930.)
20. Sigm. Freud: Studien zur Psychoanalyse der Neurosen. (Int. psa. Verlag, 1926.)
21. Sigm. Freud: Zur Einführung des Narzismus. (Int. psa. Verlag, 1924.)

22. Dr. Otto Rank: Der Künstler. (Int. psa. Verlag, 1925.)
23. Dr. Frant. Krejčí: Základy vědeckého systému psychologie. (Akademie věd a umění, 1929.)
24. Sigm. Freud: Das Ich und das Es. (Int. psa. Verlag, 1923.)
25. Israel Lewine: Das Unbewusste. (Int. psa. Verlag, 1926.)
26. Alfred Adler: Praxis und Theorie der Individualpsychologie. (J. F. Bergmann, Verlag, München, 1930.)
27. Alfred Adler: Über den nervösen Charakter. (J. F. Bergmann, 1928.)
28. C. G. Jung: Psychologische Typen. (Rascher & Cie. A. G., Verlag, Zürich, 1925.)
29. C. G. Jung: Seelenprobleme der Gegengewart. (Rascher, 1931.)
30. Sigm. Freud: Jenseits des Lustprinzips. (Int. psa. Verlag, 1921.)

OBSAH

THERAPIE

Situace, Vývoj psychoanalytické vědy, Psychoanalytická technika, Psychoanalytická therapie, Kritika psychoanalysy, Dějiny psychoanalytického hnutí, Možnosti psychiatrie, Psychoanalytická literatura . . . . 7—48

SEXUOLOGIE

Intrauterní ideál, Orální erotika, Anální erotika, Ilusionistické snahy našeho myšlení, Totem & tabu, Dějinný smysl Oidipova komplexu, Ženská otázka, Puberta, Psychologie nirvány . . . . 49—97

ANALYSA

Zábranná centra, Symptomní jednání, Potlačování, Psychoanalytický snář, Sublimace, Neurosy, Psychosy, Neurotismus 98—158

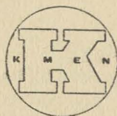
METAPSYCHOLOGIE

Vědomí, Nevědomí, Kulturní komplikace 159—169

ADLER & JUNG

Filosofie života, Analysy, Filosofie poznání, Typologie, Psychologie předpokladů 170—192

Bohuslav Brouk: Psychoanalysa. S obálkou a v typografické úpravě Jindřicha Štyrského vytiskla knihtiskárna Československý Kompas v Praze. Vydal Alois Srdce v Praze roku 1932.

Vytiskl
Československý Kompas,
Smíchov.

Vytiskl
Československý Kompas,
Smíchov.

BOHUSLAV BROUK PSYCHOANALYSA

PSYCHOANALYSA

BOHUSLAV BROUK

Alois Srdce v Praze

